

CEMHERETU'L-EMŞÂL'DE GEÇEN EF'ALU MİN KALIBINDAKİ MESELLERİN İNCELENMESİ

**2021
YÜKSEK LİSANS
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ**

Ehsan KHARRAT DEVECİ

**Danışman
Doç. Dr. Aladdin GÜLTEKİN**

**CEMHERETU'L-EMSÂL'DE GEÇEN EF'ALU MİN KALIBINDAKİ
MESELLERİN İNCELENMESİ**

Ehsan KHARRAT DEVECİ

Doç. Dr. Aladdin GÜLTEKİN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak/2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI.....	4
ÖNSÖZ.....	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	11
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	13
BİRİNCİ BÖLÜM.....	14
1.1. EBÛ HİLÂL EL-ASKERİ'NİN HAYATI.....	15
1.1.1. İlmi Şahsiyeti.....	16
1.1.2. Hocaları ve Talebeleri	16
1.1.3. Eserleri.....	16
1.1.4. Cemheretu'l-emşâl Kitabı ve Nüshaları	19
1.2. MESELİN TANIMI.....	21
1.2.1. Mesellerin Önemi	22
1.2.2. Meselin Özellikleri	23
1.2.3. Meselin Çeşitleri.....	23
1.2.3.1. Ortaya Çıkış Zamanına Göre Meseller	23
1.2.3.2. Kaynaklarına Göre Meseller.....	25
1.2.4. Mesellerde أَفْعَالُ مِنْ Kalıbı.....	28
1.2.4.1. İsm-İ Tafdîli Vezninin Dil bilgisel İncelenmesi.....	28
1.2.4.2. İsmi Tafdil Halleri	31
1.2.4.3. Tafdîl Sîgasında Kaidelere Aykırı (Şaz) Örnekler.....	32
İKİNCİ BÖLÜM.....	35

2.1.	CAHİLİYE DÖNEMİNE AİT OLAN MESELLER	36
2.1.1.	Şiir Kaynaklı Olan Meseller.....	36
2.1.2.	Cahiliyede Anonim Meseller	37
2.2.	İSLAM DÖNEMİNE AİT OLAN MESELLER	65
2.2.1.	Kur'an Kaynaklı Olan Meseller	65
2.2.2.	Hadis Kaynaklı Olan Meseller	68
2.2.3	Şiir Kaynaklı Olan Meseller.....	70
2.2.4.	İslam Dönemine Ait Anonim Meseller	75
2.3.	ÇIKIŞ DÖNEMİ BELLİ OLMAYAN MESELLER	83
2.3.1.	Şiirden Kaynaklı Olan Meseller	83
2.3.2.	Anonim Meseller	85
	SONUÇ.....	159
	KAYNAKÇA	161
	ÖZGEÇMİŞ.....	170

TEZ ONAY SAYFASI

Ehsan KHARRAT DEVECİ tarafından hazırlanan “CEMHERETU’L-EMŞÂL’DE GEÇEN EF‘ALU MİN KALIBINDAKİ MESELLERİN İNCELENMESİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Aladdin GÜLTEKİN

.....

Tez Danışmanı, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Aladdin GÜLTEKİN (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. İlyas CANİKİLİ (AYBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sehil DERŞEVİ (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Ehsan KHARRAT DEVECİ

İmza :

ÖNSÖZ

Hamd ve senâ Âlemlerin Rabbi olan Allah’a, salât ve selam, O’nun Resûlu Muhammed (s.a.v)’e, ehli beytine ve ashabına olsun.

Toplunun her tabakası tarafından kullanılan, sohbet meclislerinde dilden dile dolaşan meseller; olayları, düşünceleri bize en veciz şekilde aktarırlar ve bu noktada hayatları yansıtan bir ayna görevi görmektedirler.

Veciz olmakla birlikte çok mana taşıyan meseller, Arap dili ve edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Meseller, Arap kültürü hakkında şiirin ve nesrin değinmediği konuların büyük bir kısmını bize aktarmaktadırlar.

Arap dilindeki meselleri toplayıp şerh eden önemli eserlerden bir tanesi Ebu Hilal el-Askerî’nin *Cemheretu’l-emşâl* adlı kitabıdır. Yüksek Lisans tezimizde bu eserde geçen yaklaşık iki bin küsur mesel içinde من أفعال kalıbındaki meseller incelenmiştir. İki bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde *Cemheretu’l-emşâl* kitabın müellifi hakkında bilgi verilmiş, meselin tanımı, özellikleri, çeşitleri ve önemi ele alınmış, ayrıca, من أفعال sığası nahiv açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın esasını oluşturacak olan ikinci bölümde ise, من أفعال kalıbındaki bin doksan mesel, çıkış dönemlerine göre üçe ayrılmış, içlerinden Cahiliye veya İslam dönemine ait olanlar tespit edilmiş, daha sonra hangi döneme ait oldukları belli olmayanları ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Tezin hazırlanışının her aşamasında bize yardımcı olan ve nasihatleriyle yolumuzu aydınlatan değerli danışman hocam Doç. Dr. Aladdin GÜLTEKİN Bey’e şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca İlim yolculuğumda beni maddi ve manevi destekten mahrum bırakmayan annem, babam ve amcam Prof. Dr. Ahmet el-Harrat’a, beni sabırla ilme teşvik eden ve daima arkamda durup benim her halime tahammül eden yoldaşım, eşim Ufuk DEVECİ’ye teşekkür etmeyi borç bilirim.

ÖZ

Bu çalışmada Ebu Hilal el-Askerî'nin *Cemheretu'l-emşâl* eserinde geçen أفعل من kalıbındaki meseller incelenmiştir. Müellifin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, genel olarak meselin tanımı, özellikleri, çeşitleri ve önemi ele alınmıştır. *Cemheretu'l-emşâl*'de geçen أفعل من kalıbındaki meseller, müellifle aynı asırda yaşamış veya daha önce yaşamış olan âlimlerin eserlerinde kaynak taramasına tabi tutulmuştur. Meseller Türkçeye tercüme edilmiş, bazı mesellerin ise doğru anlaşılması için hikâyeleri gerek müellifimiz gerekse başka kaynaklardan istifade edilerek yazılmıştır. Ayrıca meseller, çıkış dönemlerine ve kaynaklarına göre sınıflandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askerî, Cemheretu'l-emşâl, Mesel, Atasözü, İsm-i tafdîl.

ABSTRACT

This research focuses on studying the proverbs that are parallel to the structure of ‘afa’al min’ in the book of Jamharat Al Amthal by Abi Hilal Al Askari. Chapter one included details about the biography of the author, his scientific contributions, a definition of the proverb, its characteristics, types, and significance. Chapter two included studying the proverbs that are parallel to the structure of ‘afa’al min’ by means of searching the different sources of books by contemporary authors or books of earlier authors. The proverbs were translated completely from Arabic into Turkish. Then, the story of each proverb was included depending on the book of Jamharat Al Amthal and other scholars when the meaning of the proverb is not clear without mentioning its story. Besides that, the proverbs were classified based on the time they were used in as well as their sources.

Keywords: Al Askari, Jamharat Al Amthal, Proverb, Superlative.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Cemheretu'l-emşâl'de Geçen Ef'alu Min Kalıbındaki Mesellerin İncelenmesi
Tezin Yazarı	Ehsan KHARRAT DEVECİ
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Aladdin GÜLTEKİN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	14.01.2021
Tezin Alanı	Temel İslam Bilimleri
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	170
Anahtar Kelimeler	Askeri, Cemheretu'l-emşâl, Mesel, Atasözü, İsm-i tafdîl

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Studying The Proverbs That Are Parallel To The Structure Of ‘Afa’al Min’ In The Book Of Jamharat Al Amthal
Author of the Thesis	Ehsan KHARRAT DEVECİ
Advisor of the Thesis	Doç. Dr. Aladdin GULTEKİN
Status of the Thesis	Master of Art
Date of the Thesis	14.01.2021
Field of the Thesis	Basic Islamic Sciences
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	170
Keywords	Al Askari, Jamharat Al Amthal, Proverb, Superlative

KISALTMALAR

a.s : Aleyhi's-selâm

b. : İbn

b.y. : Basım yeri yok

c.c. : Celle Celâluhu

h. : Hicri

H.z. : Hazreti

ö. : Ölüm tarihi

r.a : Radıyallahu anhu

s. : Sayfa

s.a.v. : Sallallahu Aleyhi ve Sellam

thk. : Tahkik

trc. : Tercüme eden, tercüme

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmada Arap edebiyatının ilgilendiği konulardan olan, kültürel miras olarak kabul edilen ve milletlerin hayatlarının her yönünü yansıtan meseller, *Cemheretu'l-emşâl* eseri kapsamında ele alınmıştır.

Cemheretu'l-emşâl kitabı üzerine gerek ülkemizde gerekse İslam coğrafyasında yeterli derecede ihtimam gösterilmediği bilinmektedir. *Cemheretu'l-emşâl'de Geçen Ef'alu Min Kalıbındaki Mesellerin İncelenmesi* adlı çalışmamızda eserin içinde yer alan mesellerin tamamını değil, onlardan sadece مِنْ أَفْعَالٍ vezni üzere gelenleri müelliften önce yaşamış veya onunla akran olan âlimlerin eserlerinden tespit edilerek incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmamıza konu olan eser, Arap edebiyatında önemli bir yere sahip olduğundan dolayı nahiv, sarf ve belagat gibi bilim dallarında istifade edilen eski kaynaklardan sayılmaktadır. Eserde geçen ve önemli bir kısmını teşkil eden مِنْ أَفْعَالٍ kalıbı üzere gelen meseller, ortaya çıktıkları dönemde Arapların günlük konuşmalarına ve olaylar karşısında takınmış oldukları tutuma ışık tutmaktadırlar. Yapılan bu çalışma ile Arapların, Cahiliye ve İslam'ın ilk asırlarındaki kültür ve düşüncelerini atasözleri ışığında anlayabilmenin yanında o asrın tasavvuru hakkında daha net bir tablo ortaya çıkartma amaçlanmıştır. Bu amaca binaen böyle bir çalışmanın yapılması özellikle ülkemizde bilimsel çalışma yapmak isteyenlere ufuk açacak ve yeni güzel eserlerin ortaya çıkmasına katkı sunmasını ümit ederiz.

Ebû Hilâl el-Askerî'nin *Cemheretu'l-emşâl* adlı eserinde geçen مِنْ أَفْعَالٍ vezni üzeri gelen meseller üzerinde her hangi bir çalışmanın yapılmadığı, yaptığımız araştırmalar neticesinde tespit edilmiş olup, bizim bu çalışmamız eserde geçen atasözlerinin kaynaklarını tespit noktasında ilk kapsamlı çalışma özelliği taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Cemheretu'l-emşâl kitabındaki من أفعال sîgasında gelen 1090 meseli derleyip ortaya çıkış dönemlerine ve kaynaklarına göre tasnif ettikten sonra tanımlayıcı yöntemle her meselin Türkçe tercümesi, mevridi ve hangi kaynaklarda geçtiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Ebû Hilâl el-Askerî ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklardan istifade ederek müellifimizin hayatı hakkında bilgi verildikten sonra *Cemheretu'l-emşâl* kitabı tanıtılmıştır. Sonrasında Arap dilinde yer alan mesellerin tanıtımı, özellikleri, çeşitleri ve önemi hakkında bilgi verilmiştir. Aynı şekilde, konumuz olan من أفعال sîgası hakkında önemli bulduğumuz bilgiler aktarılmıştır.

İkinci bölümde ise من أفعال kalıbındaki meselleri üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda Cahiliye dönemine ait olan meseller başlığı altında müellifimizin belirttiği şiir kaynaklı olan meseller ile Cahiliye döneminde anonim olarak isimlendirilen meseller incelenmiştir. İkinci kısımda, İslamî döneme ait olan meseller, Kur'an, hadis ve şiir kaynaklı olan meseller başlıkları altında yazıldıktan sonra yine o döneme ait anonim meseller incelenmiştir. Üçüncü kısımda ise çıkış dönemi belli olmayan meseller başlığı altında şiir kaynaklı olan meseller ile anonim olan meseller ele alınmıştır.

Yapılan bu çalışmada, müellifimizden önce yaşamış ve Arap edebiyatında otorite olan Câhiz, İbn Sellâm, İsfahânî ve Kâlî gibi âlimlerin eserlerine başvurulmuş ayrıca bu konu ile ilgili bazı ilmî makalelerden ve akademik çalışmalardan da istifade edilmiştir. Özellikle yüksek lisans eğitimine birlikte başladığımız ve aynı müellif ve eseri üzerinde *Cemheretu'l-emşâl'de Geçen Ef'alu Min Vezni Dışında Gelen Mesellerin İncelenmesi*" adlı çalışmayı yapan Abdullah Buyankara'nın yüksek lisans tezinde takip etmiş olduğu eser incelemesi ve kaynak tespitini bu çalışmamızda bilimsel uyum sağlamak için yöntem olarak devam ettirdik. Abdullah Buyankara'nın yüksek lisans tezinde incelemiş olduğu meseller bizim ele aldığımız ve araştırdığımız

mesellerden farklı olduğu için her iki çalışma biri diğzerinin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmaktadır.¹

Cemheretu'l-emşâl'de geçen من أفعل veznindeki meseller, kaynaklarda taranarak içinde geçtiğı eserler ve bu eserlerde mevridi hakkında hangi rivayetlerin tercih edildiğı araştırılıp tezimizde aktarılmıştır. Bu tezde yer alan mesellerin hikâyelerinin çoğı *Cemheretu'l-emşâl* kitabından aktarılmıştır. Farklı eserlerden istifade edilerek yazılmış olan mesellerin hikâyeleri ise dipnotlarda kaynağı gösterilmiştir. Mümkün mertebe mesellerin hikâyelerine kısaca değinilmiştir. Mesellerin hangi kitaplarda ele alındığı incelenirken, müellifimizin yaşadığı asır ile öncesinde yazılan eserler dikkate alınmıştır.

Lafzından rahatlıkla maksadı anlaşılan mesellerin ortaya çıkmasına neden olan olayları çalışmamızın hacmini gereksiz yere arttıracğından dolayı anlatma ihtiyacı duyulmamıştır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Müellifimiz Ebu Hilal el-Askerî hakkında ulaşabildiğimiz kaynaklardan istifade ederek hayatı ve yazdığı eserleri tanıtılmıştır. Bu tezde Ebu Hilal el-Askerî'nin *Cemheretu'l-emşâl* eserinde topladığı iki bin kusur meselden من أفعل kalıbındaki olan meselleri tercüme edilip incelenmiştir. Mesellerin kaynaklarını araştırırken müellifin asrında ve ondan önceki asırlarda yaşamış olan âlimlerin eserlerini dikkate alarak tespit edilmiştir.

Araştırma esnasında mesellerin Türkçe karışlıkları verilirken onların söylenmesine konu olan olaylar anlatılmaksızın Arapçasında kullanılan kelimelerin karşılıklarıyla anlaşılamamaları karşılaştığımız zorluklardandır.

¹ Abdullah Buyankara, *Cemheretu'l-emşâl'de Geçen Ef'alu Min Vezni Dışında Gelen Mesellerin İncelenmesi* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2020)

BİRİNCİ BÖLÜM
Ebu hilal el-Askerî
ve Arap Edebiyatında Meseller

1.1. EBÛ HİLÂL EL-ASKERÎ'NİN HAYATI

İsmi Ebû Hilâl Hasan b. Abdullah b. Sehl b. Saîd b. Yahyâ b. Mehrân el-Askerî (ö. 395/1005'dan sonra) olup Arap edebiyatının içeriğine farklı eleştirel ve edebi bakış açısıyla kendi çağında ayrılmış olan yazar ve şairdir. İran'da bulunan Ahvaz'ın "Askerimükrem" kasabasında doğmuş, doğum veya ölüm tarihini kesin olarak bilinmemekle beraber şiirlerinden ve yazdığı eserlerden hicrî 310 ile 395 yılları arasında yaşadığı anlaşılmaktadır.²

Yakut el-Hamevî (ö. 626/1229), *Mu'cemu'l-udebâ'* adlı eserinde belirttiğine göre Askerî *el-Evâil* isimli eserinin sonunda onu h. 395 yılında bitirdiğini söylemektedir. Bu tarihten sonra Askerî tarafından telif edilmiş bilinen bir eseri olmadığı için vefat tarihi genellikle h. 395 olarak tahmin edilmektedir.³

Aynı asırda yaşamış, büyük Arap dili ve edebiyatı âlimi Ebû Ahmed el-Hasen b. Abdullah b. Saîd el-Askerî (ö. 382/992), bazı rivayetlerde Ebû Hilâl'nin dayısı olduğu bilgisi kaynaklarda geçmektedir. Zira kaynaklarda geçen bilgilere göre Ebû Ahmed el-Askerî nerdeyse Ebû Hilâl'nin tek hocası ve edebi metodu üzerinde en etkili kişi olarak görülmektedir.⁴

Araştırmacılar, bu iki âlimi baba ve dede isimlerinin benzemesinden ötürü genellikle karıştırmışlardır. Bu karışıklığı ortadan kaldırmak için yazarımız hakkında "Ebû Hilâl", hocası için "Ebû Ahmed" künyelerini kullanmışlardır.⁵

Askerî'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar, O'nun ticaretle meşgul olan bir tüccar olduğunu, ilim erbabına yakışan bir meslek olarak görmemesine rağmen, insanlara muhtaç olmamak için mecburen ticaretle uğraştığını zikretmektedir. Askerî'nin bu durumdan muzdarip olduğu şiirlerinde açıkça görülmektedir.⁶

² Bedevî Ahmed Tabâne, *Ebû Hilâl el-Askerî ve mekayisuhu'l-belağiyye ve'n-nakdiyye*, (Beyrut: Daru's-sakâfe, 1401/1981), 21.

³ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, thk. İhsan Abbas, (Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 2003), 2: 921.

⁴ Ebû Gays Muhammed Hayruddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 2002), 2: 196.

⁵ Ebû'l-Hasen Cemâluddîn Alî b. Yûsuf b. İbrâhîm b. Abdilvâhid eş-Şeybânî el-Kıfî, *İnbâhu'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nuḥât*, thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm, (Kahire: Daru'l-fikri'l-Arabî, 1406/1982), 4: 189.

⁶ Kıfî, *İnbâhu'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nuḥât*, 4: 189.

Ebû Hilâl el-Askerî, yaşadığı dönemde akranları arasında sıyrılarak pek çok seçkin eser yazsa da hocası Ebû Ahmed el-Askerî'nin gölgesinde kalmış ve şöhret kazanamamıştır.⁷

1.1.1. İlmi Şahsiyeti

Ebû Hilâl el-Askerî, tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilim dallarında eserler telif etmesine rağmen günümüze ulaşan eserlerinde görüleceği üzere daha çok Arap dili ve edebiyatında manzum ve mensur metinleri inceleme ve tenkit etme yönüyle meşhur olmuştur.

Müellifimiz aynı zamanda şair olarak bilinmektedir. Bâharzî (ö. 467/1075), “*Dumyetu'l-kaşr*” isimli kitabında onun şiirlerinin bir kısmını bize nakletmiştir.⁸

Eserlerinden açıkça anlaşıldığına göre Askerî'nin üslubu basit, akıcı ve edebî seviyesi yüksektir. Mana ile lafzın arasındaki bağın uyumlu ve oranlı olması onun eserlerinde gösterdiği özenin güzel bir yansıması şeklinde görülmüştür.⁹

1.1.2. Hocaları ve Talebeleri

Askerî'nin bıraktığı eserlere bakıldığı zaman onun en çok Ebû Ahmed el-Askerî'nin görüşlerini ve sözlerini naklettiği görülmektedir. Dolayısıyla müellifimiz her ne kadar başka hocalardan ilim tahsil etmiş olsa da hocası Ebû Ahmed gibi onu derinden etkileyen başka bir hoca yoktur.

Kaynaklarda Askerî'nin ilminden istifade eden, muasırı olup ondan rivayette bulunan Hâfız Ebû Said es-Semân (ö. 445/1053) ve Ebû'l-Ganâim b. Hammâd el-Mukrî el-Ehvazî (ö. 446/1054) gibi âlimler zikredilmektedir.¹⁰

1.1.3. Eserleri

Ebû Hilâl el-Askerî'nin eserleri genellikle aydınlatıcı, veciz, seviyelidir. Ayrıca bu eserlerde akıcı bir üslup kullanmasıyla da öne çıkmaktadır.

⁷ Bedevî Ahmed Tabâne, *Ebû Hilâl el-Askerî ve mekayisuhu'l-belağîyye ve'l-nakdiyye*, 19.

⁸ Ebû'l-Hasen Alî b. el-Hasen b. Alî b. Ebi't-Tayyib el-Bâharzî, *Dumyetu'l-kaşr ve 'uşratu ehli'l-'aşr*, (Beyrut: Daru'l-Cîl, 1414), 1: 506; Ebû'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *Tabakâtu'l-mufessirîn*, thk. Ali Muhammed Ömer, (Kahire: Mektebetu Vehbe, 1396), 43.

⁹ Bedevî Ahmed Tabâne, *Ebû Hilâl el-Askerî ve mekayisuhu'l-belağîyye ve'l-nakdiyye*, 28.

¹⁰ Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, (Beyrut: Dârul'l-garbi'l-İslâmî, 1414/1993), 9: 338.

Cemheretu'l-emşâl dışında müellifin diğer eserleri:

1- *Dîvânü'l-me'ânî*, adlı eseri günümüze ulaşmış olup, Husameddin el-Kudsî tarafından Kahire'de h. 1352 tarihinde basılmıştır.¹¹

2- *Kitâbu's-sınâ'ateyn*, Askerî'nin en meşhur ve en çok övülen kitabıdır. Şiir ve nesre dair yazma usul ve kurallarını bahseden bu kitap birçok defa çeşitli ülkelerde basılmıştır.¹²

3- *el-Furûku'l-luğaviyye*. Müellifimiz, Arapçada kelimelerin eş anlamlarının olduğunu inkâr eden biri olarak manaların birbirine yakın ancak aralarında ince farklılıklar bulunduğunu gösteren bir eser olarak telif etmiştir. Müellife ait bu eser Kahire'de 1926 yılında basılmıştır.¹³

4- *el-Evâ'il*, İslam öncesi ve sonrasına ait ilk yaşanmışlıklar üzerine yazılmış bir eser olup ilk önce Muhammed es-Seyyid el-Vekîl tarafından Medine'de 1966 yılında daha sonra da Muhammed el-Mısrî ve Velîd Kassâb tarafından Şam'da 1975 yılında neşredilmiştir.¹⁴

5- *Risâle fî zabtı ve tahrîri mevâzi'a min Dîvânî'l-Ḥamâse li-Ebî Temmâm*. Bu eser, Ebû Temmâm'ın *el-Ḥamâse* adlı divanına ait nüshalardan birinde geçen hatalı beyitleri tespit eden ve doğrusunu açıklayan bir eserdir.¹⁵

6- *Kitâbu'l-Kuremâ'*, Arap toplumunda cömertliğiyle meşhur olan şahsiyetlerin isimlerini ve bunların hikâyelerini anlatan eser, Mahmûd el-Cebelî tarafından Kahire'de 1326/1908 yılında neşredilmiştir.¹⁶

7- *el-Mu'cem fî bakıyyeti'l-eşyâ'*. Kırk bölümden oluşan bu sözlüğün bazı bölümleri astronomi ve meteorolojiye dair konulara ayrılmış olup, 1915 yılında Berlin'de basılmıştır.¹⁷

¹¹ Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

¹² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, 4: 189; Suyûtî, *Ṭabakâtu'l-mufessirîn*, 44.

¹³ Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

¹⁴ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, 1: 119; el-Kıftî, *İnbâhu'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nuḥât*, 4: 189; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

¹⁵ Ebû Hilâl el-Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1433/2012) 1: 8.

¹⁶ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, 2: 920; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

¹⁷ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 9.

8- *el-Mehâsin fî tefsîri'l-Kur'ân*. Beş cilt olarak Suyûtî'nin kitaplarında zikredilen bu eserin ne yazık ki hiçbir cildi günümüze ulaşmamıştır.¹⁸

9- *Kitâbu'l-Has 'alâ talebi'l-ilm*, ilimle uğraşmaya teşvik eden ve bu yolda âlimlerin katlandıkları zorlukları anlatan bu eser hem Kahire'de hem de İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde yazma eseri olarak bulunmaktadır.¹⁹ Ayrıca bu eser *İlim yolcusuna* adıyla Serkan Ünal tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

10- *Men ihtekeme mine'l-hulefâ' ile'l-kuḍât*, müellife ait bu eserin Süleymaniye Kütüphanesinin arşivinde bir yazma nüshası bulunmaktadır.²⁰

11- *Şerhu Dîvânî Ebî Mihcen eş-Şekafî*, bu eser Beyrut'ta 1970 yılında Selâhaddin el-Muneccid tarafından neşredilmiştir.²¹

12- *ed-Dirhem ve'd-dînâr*, Yâkût el-Hamevî *Mu'cemu'l-udebâ'*'da ve Ziriklî *el-A'lâm*'da bu eseri zikretmiştir.²²

13- *Risâle fî'l-'uzle ve'l-isti'nâs bi'l-vaḥde*, Suyûtî *Buḡyetu'l-vu'ât* adlı eserinde bu kitabı zikretmiştir.²³

14- *Şerhu'l-Faṣîḥ*, Askerî, *Cemheretu'l-emṣâl* kitabında bu eserinden bahsetmiştir.²⁴

15- *el-'Umde*, Yâkût el-Hamevî *Mu'cemu'l-udebâ'* adlı eserinde bu kitabı zikretmiştir.²⁵

16- *Kitâbu mâ telḥanu fîhi'l-ḥâṣṣa*, Yâkût el-Hamevî *Mu'cemu'l-udebâ'*'da ve Ziriklî *el-A'lâm*'da bu eseri zikretmiştir.²⁶

17- *el-Mu'rib 'ani'l-Mağrib*, Brockelmann onu zikretmiştir.²⁷

¹⁸ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, 1: 119; el-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nuḥât*, 4: 189; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

¹⁹ Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

²⁰ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, 2: 920; ez-Zehebî, *Târîḥu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, 9: 338; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

²¹ Askerî, *Cemheretu'l-emṣâl*, 1: 8.

²² Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, 2: 920; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

²³ Suyûtî, *Buḡyetu'l-vu'ât fî ṭabaḳâti'l-luḡaviyyîn ve'n-nuḥât*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, (Lübnan: el-Mektebetu'l-Asriyye), 1: 506.

²⁴ Askerî, *Cemheretu'l-emṣâl*, 2: 240.

²⁵ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, 2: 920.

²⁶ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ'*, 2: 920; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196.

²⁷ Carl Brockelmann, *Tarihu'l-edebi'l-Arabî*, çev. Abdulhalim en-Neccar, (Kahire: Daru'l-Mearif) 2: 254.

18- *Nevâdiru'l-vâhid ve'l-cem* , Katib Çelebi (ö. 1067/1657) *Keşfu'z-Zunûn*'da hem *en-Nevâdiru'l-mufîde*, hem de *Kitâbu'l-Vahid ve'l-cem* adıyla zikretmiştir²⁸, Yâkût el-Hamevî *Mu'cemu'l-udebâ* 'da ve Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât*'ta bu eseri zikretmiştir.²⁹

19- *Şerhu'l-Ḥamâse*, Hamevî ve Katib Çelebi'nin eserlerinde bu kitap zikredilmektedir.³⁰

20- *Dîvânu Ebî Hilâl el-Askerî*, Yâkût el-Hamevî ve Suyûtî eserlerinde bu divandan bahsetmişlerdir.³¹

21- *Kitâbu't-Telhîş fi'l-luğa*, Yâkût el-Hamevî, Suyûtî ve Kâtip Çelebi eserlerinde müellifimizin bu eserini zikretmişlerdir.³²

22- *Meḥâsinu-neşr ve'l-naẓm*. Bu eser Mısır'da basılmış ancak basım yılı bilinmemektedir.³³

23- *Kitâbu't-Tebşîra*, eseri Yâkût el-Hamevî *Mu'cemu'l-udebâ* 'da zikretmiştir.³⁴

1.1.4. Cemheretu'l-emşâl Kitabı ve Nüshaları

Ebû Hilâl el-Askerî'nin telif etmiş olduğu eserlerinin arasında bu kitap önemli bir yere sahiptir. Bu eser Cahiliye ve İslam dönemlerine ait meselleri içermektedir. Askerî bu eserinde geçen meselleri alfabetik sıraya göre tertip etmiştir. O, kitabının mukaddimesinde eser adı zikretmeksizin, Hamza b. Hasan el-İsfahânî'den (ö. 360/970) istifade ettiğini belirtmiştir. Bize göre bu eser İsfahânî'nin *Sevâ'irü'l-emşâl* adlı eseridir. Müellifimiz olan Askerî bu kitabını yirmi sekiz bâba ayırmış, açıklama ihtiyacı duyulan meselleri mevrîdini³⁵ ve madribini³⁶ zikretmek suretiyle şerh etmiştir. Zaman zaman meselleri anlamını hadis-i şeriften veya şiirlerden delil getirerek pekiştirmiştir. *Cemheretu'l-emşâl* kitabı iki bin iki yüz kusur atasözü ihtiva etmektedir.

²⁸ Mustafa b. Abdullah Katib Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn*, (Bağdat: Mektebetu'l-Musenna, 1941), 2: 1468.

²⁹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ* , 2: 920; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât*, 1: 506.

³⁰ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ* , 2: 920; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, 9: 338; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196; Katib Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn*, 1: 691.

³¹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ* , 2: 920; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât*, 1: 506.

³² Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât*, 1: 506; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2: 196; Katib Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn*, 1: 479.

³³ İbnu's-Sâî, Ebû Tâlib Tâcuddîn Alî b. Enceb b. Osmân el-Hâzin el-Bağdâdî, *ed-Durr-us-semîn fî esmâ-ul-muelliîn*, thk. Ahmed Şevki Benbin, Muhammed Said Hanşi, (Tunus: Daru'l-Garbi'l-İslami, 1430/2009), 337.

³⁴ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ* , 2: 920.

³⁵ Mervrid: Bir meselin ortaya çıkmasına kaynak olan olaydır.

³⁶ Medrib: Bir meselin ortaya çıkmasından sonra benzer bir olay için teşbih yolu kullanılmasıdır.

Bu eser tahkik edilip basıldıktan sonra üzerinde yeni bilimsel çalışmalar yapılmasına yol açılmıştır.

Üzerinde çalıştığımız *Cemheretu'l-emşâl* kitabın tahkik edenleri, dört nüshanın bulunduğu tespit etmişlerdir.

Birinci nüsha: İstanbul Köprülü kütüphanesinde 1233 Numara ile kayıtlıdır. Bu nüshanın kelimeleri tamamen harekeli ve nesih celi hatıyla yazılmıştır. Eserin diğer nüshalara göre en sağlam ve aslına en uygun olan nüsha sayılmaktadır. İki yüz sekiz varaktan oluşan bu nüshanın her sayfasında yirmi üç satır ve her satırında yaklaşık on dört kelime bulunmaktadır.³⁷

İkinci nüsha: Mısır'da Dâru'l-Kutubi'l-Mısıryye adlı kütüphanesinde edebi eserler bölümünde 22 numaralı el yazması olarak kaydedilmiştir. Bu nüsha nesih hatıyla ve bazı kelimeleri harekeli olarak yazılmıştır. İki yüz on sekiz varaktan oluşan nüshanın her sayfasında yirmi iki satır ve her satırında ise yaklaşık on kelime bulunmaktadır.³⁸

Üçüncü nüsha: Araştırmamızda kullanmış olduğumuz matbu eserin muhakkikleri bu nüshanın Hindistan'da h. 1307 yılında taş baskı olarak basılmış, ancak içinde pek çok hata bulunduğunu ve bir kaç bölümün eksik olduğunu belirtilmişlerdir.³⁹

Dördüncü nüsha: Kaynaklarda bu nüshanın Mısır'da bulunan Matbaatu'l-Hayriye'de basıldığı bilgisi yer akmaktadır.⁴⁰

Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim ve Abdulmecid Katâmiş'in tahkik ettiği ve çalışmamız esnasında kullandığımız *Cemheretu'l-emşâl* adlı matbu kitabı, Köprülü ve Dâru'l-Kutubi'l-Mısıryye kütüphanelerinde yer alan nüshalarından yararlanarak tahkik edilmiştir. Ancak muhakkikler Köprülü kütüphanesindeki nüshanın en iyi ve en sağlam nüsha olduğu için asıl nüsha olarak kabul etmişlerdir.⁴¹

³⁷ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 10.

³⁸ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 11.

³⁹ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 11.

⁴⁰ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 11.

⁴¹ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 11.

1.2. MESELİN TANIMI

Türkçemizde vecize, özdeyiş, özlü söz, atasözü ve kelim-i kibar olarak ta bilinen mesel sözcüğünün lügatte kökü üç harf olan ل-ث-م harflerinden oluştuğu görülmektedir. Müfredi “mesel” cemisi “emsal” olan bu sözcük, benzer, vasıf, ibret, işaret, kıssa gibi manaları üzerinde taşımaktadır.⁴²

Kelimenin bu manalarla ilgili kullanılmalarına bir kaç örnek verecek olursak; إِنَّ

مَثَلُ عِيسَى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ (Allah nezdinde İsa'nın yaratılışı, Âdem'in yaratılışına benzer)⁴³, ayetinde مَثَل kelimesi “benzer ve gibi” manalarına, başka bir ayeti kerimede ise مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا (Takva sahiplerine va'd edilen cennetin vasfı (şudur): Altından ırmaklar akar onun yemişleri ve gölgeleri daimdir)⁴⁴ ayetinde “Vasıf” anlamında kullanılmıştır.

Cürcanî, *et-Ta'rifât* adlı kitabında bu fiilin tefil babındaki mastarı olan (Temsil) maddesini “Cüz'i iki şey arasındaki ortaklaşa manadan dolayı, birinde bulunan hükmü diğeri için de vermektir” şeklinde tarif etmiştir.⁴⁵

Meselin ıstılahi kullanımı için Hasen b. Mes'ûd el-Yûsî, *Zehru'l-ekem* adlı kitabında: “*Madribi mevridine benzeyen yaygın özdeyiştir*” şeklinde bilgi vermiştir.⁴⁶

Meseller ıstılahi olarak kullanıldıkları zaman içlerinde pek çok değer taşımaktadırlar. Onlar; geçmişten gelen yaşanmışlık, tecrübe, gözlem, birikimleri klişe kalıp ifadelerle, yargı ve öğütler içerecek şekilde nesiller boyu birinden diğerine

⁴² Ebû'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Manzur el-Ensârî er-Ruveyfî, *Lisânu'l-'Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdir, 1414), 11: 611; Aladdin Gültekin, *Arap Edebiyatında Mesel ve Hikmet*, (*Ravzatu'l-'uḳul Örneği*) (Ankara: İlahiyat, 2018), 25.

⁴³ Âl-i İmran Sûresi, 59. Ayet.

⁴⁴ Ra'd Sûresi, 35. Ayet.

⁴⁵ Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerif Cürcanî, *et-Ta'rifât*, trc. Arif Erkan, (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 65.

⁴⁶ Ebû Alî Nûruddîn Hasen b. Mes'ûd b. Muhammed el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl ve'l-hikem*, thk. Muhammed Haccî – Muhammed el-Ahdar, (Dârulbeyzâ: Daru's-Sakâfe, 1401/1981), 1: 20.

taşımaktadırlar. Bir önceki olayla bir sonraki arasında açıklama, peşin hüküm ve kıyas içermektedirler ⁴⁷

1.2.1. Mesellerin Önemi

Her milletin sözel ve yazılı kültürü içinde kendine yer bulan mesellerin önemi pek çok boyutta kendini göstermektedir. Meseller, bir toplumun adetlerini, siyasi ve dini anlayışlarını, toplumun o dönemde yaşadığı sıkıntıları, diğer toplumlarla olan ilişkileri, veciz ve hoş bir şekilde yansıtan en iyi edebi türler arasında yer almaktadır. Mesellerin üzerlerinde taşıdıkları özellikler itibarıyla nesilden nesle aktarılması kolay ve etkisi büyüktür.

Bazen eğitmek bazen de eğlendirmek maksadıyla toplum içinde söylenen meseller, insanların yaşadığı ender olayları ebedileştirmek için son derece etkili bir edebî türdür.

Meseller, Arap edebiyatında ayrı bir önem taşımaktadır. Arap edebiyatının diğer türleri gibi Cahiliye ve erken İslamî dönemdeki edebî türler içinde yer alan mesellerin de Arap dilini daha iyi anlayabilmemizde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Zira, Arapçanın gramer ve belagat kaideleri eski metinlere göre şekillenmiştir. Ayrıca meseller, Arap kültürünün bir parçası olarak bize onların hangi tür sosyal ve siyasi değişimlere uğradıklarını göstermektedir.

Zemahşerî, *el-Müstakşâ* adlı kitabının mukaddimesinde mesel ile ilgili şu sözlerle yer vermiştir: “*Meseller, Arap fesahatin özü, nadir hikmetleri ve mantığının saf halidir. Az sözle çok mana ifade eder. İşaret ile istenilen fikri aşikâr kılar. Bir mahfilde söylenen söze güzellik katar ve şiire eklendiğinde ise onu kuvvetlendirir.*”⁴⁸

Arap dilinin zaman içerisinde Arap olmayan milletlerle karışması neticesinde karşılaştığı bozulmalarda meseller de payını almıştır. Oysa Araplar, Cahiliye ve erken İslam dönemlerinde başka milletlerle iç içe bulunmadıkları için dillerini muhafaza etmişlerdir. Sonraki dönemlerde fetihlerin gerçekleşmesiyle İslam’a giren Arap olmayan milletlerin etkisiyle Arapça konuşan insanların fesahatlerini gittikçe

⁴⁷ İsmail Durmuş, “Mesel”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA) 293. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, 2004), 29.

⁴⁸ Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Mustakşâ fî emşâli'l-'Arab*, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l-İlmiyye, 1987), 1: 2.

kaybetmeye başlamışlardır. Dildeki bu bozulma kendini belagatte olduğu gibi mesellerde de göstermiştir.⁴⁹

1.2.2. Meselin Özellikleri

Meseller ile ilgili kaynaklar incelendiğinde onların sahip olduğu bir kaç ortak özellik ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler şunlardır:

- 1- Her devirde tazeliğini muhafaza etmiş veciz ifadelerdir.
- 2- toplumun her kesimi tarafından kabul görmüşler ve kullanılmışlardır.⁵⁰
- 3- Manaları isabetli ve teşbihleri güzeldir.
- 4- Lafızlarına müdahale edilmeksizin nesilden nesle aktarılmaktadır.⁵¹
- 5- İlk olayla sonraki arasında kıyas ve teşbih yapılabilmektedir.⁵²

1.2.3. Meselin Çeşitleri

Kaynaklarda meseller ortaya çıkış dönemlerine göre veya kaynaklarına göre tasnif edildiği görülmektedir.

1.2.3.1. Ortaya Çıkış Zamanına Göre Meseller

Ortaya çıkış zamanlarına göre meseller şu şekilde sıralayabiliriz:

1.2.3.1.1. Kadim Olan Meseller

Bu meseller hicri dördüncü yüzyılından öncesine ait olup Cahiliye ve İslam dönemlerindeki meselleri ihtiva etmektedirler. Cahiliye dönemine ait olan meseller genelde o devirde yaşayan insanların isimlerini içermektedirler. Şayet meseller; Cahiliye dönemine ait savaşları, haberleri ve mühim olayları ya da bu dönemin âdet ve inançlarıyla ilgili bilgiler veriyorsa, onların o döneme ait olduklarını bizlere göstermektedirler. Bununla birlikte içinde çöl hayatı, hayvanları ve bitkilerine dair

⁴⁹ Abdulaziz eş-Şarâfi, *el-Emsâl fî kitâbi'l-Hayvan*, doktora tezi, (Urdun: Mu'tah Üniversitesi, 2015), 23.

⁵⁰ Ebû Bekr Cemâluddîn Muhammed b. Abbâs et-Taberî el-Hârizmî, *el-Emsalu'l-Muvellade*, (Abudabi: el-Mecmau's-Sekafi, 1424), 72.

⁵¹ Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Mustakşâ fî emşâli'l-'Arab*, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l-İlmiyye, 1987), 1: 5.

⁵² Selahattin Yılmaz, *Arap Edebiyatında Atasözleri (Meseller)*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1996, sayı: 1, s. 237–241. Aladdin Gültekin, “Ravzatu'l-'Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/5 (Kasım 2017), 3125.

bilgilerin bulunduğu meseller de çoğunlukla bu döneme aittir. Meseller şayet ayet, hadis, sahabe veya tabiinin sözlerini içeriyorsa onların İslâmî döneme ait olduklarını bizlere göstermektedir. Kadim döneme ait meseller Arapçada dildeki bozulmanın olmadığı bir döneme ait oldukları için daha sonra gelen âlimler tarafından lügat ve gramer bakımından şahit olarak kullanılmışlardır.⁵³

1.2.3.1.2. Müvelled Meseller

Ortaya çıkış tarihi itibarıyla hicri dördüncü yüzyıldan sonraki döneme ait olan mesellerdir. Hamza el-İsfahânî, müvelled mesel ayırımını ilk yapan kişi bilinmektedir. Ebû Hilâl el-Askerî de *Cemheretü'l-emşâl* kitabında bazı müvelled meselleri eserinde zikrettiği için İsfahânî'yi eleştirmiştir. Ahmed b. Muhammed el-Meydânî (ö. 518/1124) ise *Mecma'u'l-emşâl* isimli kitabında her bölümün sonunda müvelled meseller zikretmiş olup bunların toplam sayısı yaklaşık bin civarındadır.⁵⁴

1.2.3.1.3. Modern Meseller

Bu terim, Rönesans döneminden sonra batılı ve Arap araştırmacılar tarafından İXX. ve XX. yüzyılda Arap ülkelerinden toplanan meseller için kullanılmaktadır.⁵⁵

1.2.3.1.4. Halk Diline Özgün Olan Meseller

Her bölgeye göre değişen, o bölge halkının diliyle söylenmiş yöresel ve özgün mesellerdir. Bu meseller oldukça fazla kullanılmakta olup, kulaktan kulağa yayılmaktadırlar. Günümüzde bu meselleri bir araya getirerek yazılmış çok sayıda eser bulunmaktadır. Örneğin: Başka insanların parasından vererek cömertlik yapmaya çalışan kişi için "يتصدق من بيت جاره" *komşusunun parasından sadaka veriyor*, denir.⁵⁶

⁵³ İsmail Durmuş, "Mesel" DİA, 29: 295.

⁵⁴ Hârizmî, *el-Emsalu'l-Muvellede*, 66; Ahmet b. Muhammed Meydânî, *Mecmau'l-Emsal*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit, (Kahire: Matbaatu's-Sunneti'l-Muhammediyye, 1955/1374), 1: 256.

⁵⁵ Rudolf Sellheim, *el Emsâlu'l-'Arabiyeti'l-kadime*, trc. Ramazan Abduttevâb, (Beyrut: Dâru'l-Emâne, 1391/1971), 43.

⁵⁶ İdris Dâdun, *el-Emsalu's-şabiyyetu'l-Magribiyye*, (Dârulbeyzâ: Mektebetu's-selam, 1421/2000), 6; Abdullatif el-Deleşî, *el-Emsalu's-şabiyyetu fi'l-Basra*, (Bağdat: Daru't-tedamun), 6.

1.2.3.2. Kaynaklarına Göre Meseller

1.2.3.2.1. Büyük Olaylardan Kaynaklanan Meseller

Cahiliye döneminde gerçekleşen büyük savaşlar (Eyyâmu'l-Arap) gibi olaylar sebebiyle ortaya çıkan mesellerdir. Mesela (أشأم من البسوس *Besus'tan daha uğursuz*)⁵⁷ atasözü meşhur Besus savaşından sonra yayılmıştır.

1.2.3.2.2. Varlıkların Taşındıkları Sıfatla Alakalı Söylenen Meseller

Bu mesellerin ortaya çıkışında Arapların yaşadığı ortam, kültür ve bu kültürde yetişmiş şahsiyetler, hayvanlar, bitkiler ve mekânlar önemli bir yere sahiptir. Bu tür meseller genelde من أفعل kullanımı üzerine gelmektedir.

Örneğin; fasih konuşmasıyla öne çıkan Kus b. Sâide için (أبين من قسّ *Kus'tan daha fasih*)⁵⁸, Arap yarım adasında olan Dehnâa çölü için (أعرض من الدهناء *Dehnâa çölünden daha geniş*)⁵⁹ meselleri söylenmiştir.

1.2.3.2.3. Bir Hikâyeden Kaynaklanan Meseller

İbret veren ya da etki yaratan yaşanmış bir hikâyenin ardından söylenmiş mesellerdir. Örneğin; rivayetlere göre eğlenceyi seven, halkını zevk ve refah içinde yaşatan Numan b. Munzır, adını tarihe yazdırmak ve anıtlıştıracak bir köşk yaptırmak istemiş. Devrin en meşhur mimarı Sinnimar'ı çağırıp istediğini anlatmış. Sinnimar, yapacağı saraya uygun bir yer olarak Küfe'de Fırat kıyısındaki bir tepe seçmiş ve köşkü inşa etmeye başlamış. En sonunda biten bu görkemli köşkü gezmeye gelen Numan b. Munzır, hayretler içinde kalmış. Rivayete göre ondan sonra Numan b. Munzır, mimar Sinnimar'ın başka hükümdara bu kasrın benzerini yapmaması için onu yanına çağırıp sarayın terasından aşağı atıp öldürtmüştür.⁶⁰ Araplar, bu olaydan sonra

⁵⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 471.

⁵⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 213.

⁵⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 62.

⁶⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 259.

mükâfat yerine ceza alan mazlum olan kimse için (جزاء سنمار *Sinnimar'ın cezası*) ifadesini kullanmışlardır.

1.2.3.2.4. Hikmetlerden Doğan Meseller

Araplar arasında oldukça yaygın olarak kullanılan pek çok meselin derin tecrübe ve birikimden kaynaklanarak hikmet olarak nesilden nesle aktarıldığı bilinmektedir. İşitildiğinde Türkçede de benzer anlamları taşıyan veciz ifadelerin bulunduğu pek çok mesel bulunmaktadır. Örneğin; كَلْبٌ عَسَّ، خَيْرٌ مِنْ أَسَدٍ رَضَّ (Çalışkan köpek tembel aslandan daha hayırlıdır)⁶¹ atasözü ile anlaşılan hikmet gibi. Bazen şiiirden bazen de meşhur bir kişinin dilinden alınmış hikmetli bir söz, zamanla yaygınlaşarak mesel haline gelebilmektedir.

1.2.3.2.5. Kur'an ve Hadis Kaynaklı Olan Meseller

İslam'ın ilk asrında ortaya çıkan mesellere baktığımızda, Arap edebiyatında Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifin belagati zirve yaptığı için, onlardan iktibas edilerek ya da ilham alarak ifade edilen atasözlerin sayısı oldukça fazladır. Örneğin: (أَتَبُّ مِنْ أَبِي هَبٍ Ebû Leheb'ten daha müflis) atasözü, Tebbet suresinin ilk ayetinden mülhemdir. Yine, (الْحَرْبُ خُدْعَةٌ Savaş aldatmacadır)⁶² atasözü Peygamberimizin hadisinden iktibastır.

1.2.3.2.6. Şiir Kaynaklı Olan Meseller

Cahiliye döneminde ve sonraki asırlarda lafzı veciz, anlamı hikmet içeren pek çok şiir beyitleri zamanla dillerde dolaşan meseller haline gelmişlerdir. Bu meseller bazen beytin bir mısrasını bazen de tamamını kapsayabilmektedir.⁶³ Fikirleri

⁶¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 122.

⁶² Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Musned*, thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Murşid, (Beyrut: Muesesetu'r-Risale, 1421/2001), 2: 107.

⁶³ Aladdin Gültekin, "Muhammed b. Gâzî'nin Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserinde Geçen Arapça Şiirlerde Hikmet", *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/2 (Aralık 2018), 125.

pekiştirmek için kullanılan bu muktebes meseller, Peygamber'imizin (s.a.v) ve sahâbilerin sözlerinde alışılmış bir üslup üzere bize nakledilmektedir.⁶⁴

Örneğin: Hz. Âişe (r.a) Hz. Peygamber'in (s.a.v) bir haber beklediği zamanlarda Tarafa'nın; وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُزَوِّدْ سَتُبْدِي لَكَ الْيَوْمَ مَا كُنْتَ جَاهِلًا ... وياأتیک بالأخبار من لم تُزود سَتُبدي لك الأيام ما كنت جاهلاً *** ve ummadığın kimseler de sana haberler getirecektir.”⁶⁵ beytinin son mısraını zikrettiğini rivayet edilmiştir.⁶⁶

Başka bir örnekte ise Hutay'e'den rivayet edilen: (يا باري القوس بر يا لست تحكمه) Ey yayı kesmeye çalışan ve bunu beceremeyen kimse, لا تظلم القوس أعط القوس باريها Ey yayı kesmeye çalışan ve bunu beceremeyen kimse, “İşi ehline ver!”⁶⁷ beytin son mısraından أعط القوس باريها “İşi ehline ver” ifadesi, bir atasözü olarak kaynaklarda zikredilmektedir.⁶⁸

1.2.3.2.7. Kaynağı Fabl ve Kurgusal Olan Meseller

Fabl türü yazılan eserlerde havyaların dillerinden aktarılan veya kurgusal olaylar anlatılırken kullanılan ifadelerin toplum tarafından kabul görerek kullanılması neticesinde uydurulmuş sembolik mesellerdir.

Örneğin: (أبصر من الرِّزْقَاءِ) atasözü için anlatılan hikâyede Zerkâ'nın Lokman b. Âd'ın kızlarından birisi olduğu ve uzağı üç günlük yürüyüş mesafesinden görebildiği söylenmektedir.⁶⁹

⁶⁴ Yûsî, *Zehru 'l-ekem fi 'l-emşâl ve 'l-hikem*, 1: 50.

⁶⁵ Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî, *Kitâbu 'l-'Ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî ve İbrâhim es-Sâmerrâî, (Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1408/1988), 6: 65.

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, 40: 24.

⁶⁷ Sa'leb, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Zeyd b. Yesâr (Seyyâr) eş-Şeybânî, *Kitâbu 'l-Faşîh*, thk. Âtîf Medkûr, (Kahire: Daru'l Mearif), 264.

⁶⁸ Askerî, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 71.

⁶⁹ Askerî, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 207.

1.2.4. Mesellerde أَفْعَلُ مِنْ Kalıbı

Nahiv ve sarf kitaplarında أَفْعَلُ مِنْ sığası ism-i tafdîl olarak geçmektedir. İsm-i tafdîl terim olarak; ortak bir sıfatta, iki veya daha fazla varlığı karşılaştırarak birinin diğerinden daha üstün olduğunu göstermek için fiilden türetilmiş isimdir. Türkçede “..den daha ... / en ..” şeklinde karşılaştırma ismi olarak kullanılmaktadır.

Bazı ifadelerde İsm-i tafdîl sıfatta ortaklık için değil, karşılaştırılan varlıkların birine mahsus olan niteliği öne çıkartmak için de kullanılmaktadır. Örneğin, “*Bal, sirkedden daha tatlıdır*” denilmektedir. Bu ifadede kastedilen, baldaki tatlılığın sirkedeki ekşilikten fazla olduğunu belirtmektir.⁷⁰

1.2.4.1. İsm-i Tafdîli Vezninin Dil bilgisel İncelenmesi

İsm-i tafdîlin türediği fiilde bulunması gereken özellikler:

- Çekimli (mutasarrıf) olması
- Tam olması
- Müspet olması
- Manasının mukayeseye elverişli olması
- Sülasi mücerret olması
- Malum olması
- Fiilin sıfat-ı müşebbehesinin ef'alu-fa'lâu (أفعل/فعلاء) kalıbında gelmemesi

❖ İsm-i tafdîl yapılan fiil sülasi değilse, şu sıralama izlenir:

1- Önce fiilin mastarı müfred-mansub olarak alınır.

2- Daha sonra başına anlatılmak istenen manaya uygun sülasi fiilden yapılmış ism-i tafdîl sığası önüne mumayez olarak getirilir.

Örneğin: “*Daha kırılğan*” ifadesini Arapçasını yazmak istediğimizde dolaylı bir yol takip etmek durumunda kalırız. Şöyle ki, “*Kırıldı*” manasında olan اِنْكَسَرَ fiili sülasi değildir. Bu sebeple bu fiilin doğrudan ism-i tafdîli yapılmamaktadır. Bu fiilin

⁷⁰ Eyüp Sabri Fani, *Kur'ân-ı Kerim'de Geçen İsm-i Tafdil Kalıpları*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 20, Sayı: 1, Haziran 2018, 341–355.

ism-i tafdîlini yapmak için, önce اِنْكَسَرَ fiilinin mastarı olan اِنْكَسَار müfred-mansub olarak alınır, daha sonra bu mastarın başına anlatılmak istenene uygun ism-i tafdîli getirilir. İfade أَشَدُّ اِنْكَسَارًا şeklinde olur.

Mezit fiillerin mastarlarıyla birlikte kullanılan en yaygın yardımcı ism-i tafdîl kalıpları şunlardır: “Daha çok” manasındaki أَكْثَر ; “Daha şiddetli” manasındaki أَشَدُّ ; “Daha az” manasındaki أَقَلُّ.

Bazen İsm-i tafdîl sîgasının oluşumu için şartlar gerçekleşse de bu dikkate alınmayarak İsm-i tafdîl olabilecek fiilin mastarı mezit fiiller gibi alınarak başına anlama uygun başka sülasi fiilin ism-i tafdîli getirilebilir. Örneğin: Kur'an Kerim'de "فَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً.." "Bundan sonra kalpleriniz katılaştı; taş gibi oldu, hatta taştan daha katıdır.." şeklinde geçmektedir. Burada (أَشَدُّ قَسْوَةً) yerine أَفْسَى fiili kullanılabilirdi. Zira bu fiil sülasi ve İsm-i tafdîlin şartlarını taşımaktadır. Ancak belagat açısından böyle bir ifade kullanılmamış, kalplerin katılaşmasındaki tabloyu daha şiddetli bir şekilde anlatmak için bu ayette bu anlatım üslubu kullanılmıştır.⁷¹

İncelemekte olduğumuz (أَفْعَلٌ مِنْ) vezni ile kıyasî yapılanların cinsiyeti ve sayı uyumuna bakılmaz. Karşılaştırma vezninde sadece (مِنْ) harf-i cer kullanılır, başka bir harf kullanılmaz. Karşılaştırma iki müennes arasında yapılsa dahi (فُعْلَى) ile değil, yine (أَفْعَلٌ) vezni ile yapılır. Örneğin: "Fatma, Leyla'dan daha güzeldir." فاطمة أجمل من لیلی (أَفْعَلٌ) vezni ile yapılır. İfadesinde görüldüğü gibidir.

⁷¹ Muhammed Abdulhalik Idime, *Dirâsât li uslubi 'l-Kur'ani 'l-Kerîm*, (Kahire: Daru'l-Hadis), 4: 29.

Arapçada renk, şekil ve bedensel kusurlara işaret eden *أَزْرَقُ mavi*, *أَحْدَب* *kambur* gibi kelimeler, ism-i tafdîl vezni üzerine geldikleri halde; sıfatı müşebbehe olup nehv âlimlerin çoğuna göre bunlarla karşılaştırma yapılamaz.

1.2.4.2. İsmi Tafdil Halleri

1- İsm-i tafdîl “ال” takısı almamalı ve izafet ile beraber gelmemelidir. Bu durumda ism-i tafdîlden sonra مِنْ harfinin gelmesi zorunludur. Şayet مِنْ harfi hazf edilirse cümlede ona delalet eden bir karine bulunmalıdır.

Örnek: أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَ أَعَزُّ نَفَرًا “Benim malım seninkinden daha fazladır, toplulukça da senden daha güçlüyüm”.⁷² Bu örnekte matuf cümlenin takdiri, وَأَعَزُّ مِنْكَ نَفَرًا şeklinde olmaktadır.

Ayrıca ismi tafdîl bu durumda müfret müzekker, karşılaştırma yapılmadığı zaman en üstünlük anlamını vermekte ve cümlede haber olarak görev yapmaktadır. Örnek: اللَّهُ أَكْبَرُ “Allah en büyüktür.”

2- İsm-i tafdîl, başında “ال” takısı ile beraber gelmesi durumunda l “en üstünlük” anlamı taşımaktadır. Bu durumda ism-i tafdîlden sonra مِنْ harfi gelmez ve ait olduğu isimle cinsiyet (müzekkerlik –müenneslik) ve sayı (müfret, tesniye, cem) bakımından uyum göstermektedir.

Örnekler: أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى Ben sizin en yüce Rabbinizim.⁷³

الْبِنْتُ الْكُبْرَى En büyük kız.

الْمُعَلِّمُونَ الْأَفْاضِلُ En faziletli öğretmenler.

الطَّالِبَاتُ الْحَسَنَاتُ En iyi kız talebeler.

3- Muzaf olan ism-i tafdîlin iki kullanım şekli bulunmaktadır.

⁷² el-Kehf 18/34.

⁷³ el-Nâziat 79/24.

Birincisi: Nekre bir isme izafe edildiği zaman müfret müzekker olmalıdır.

Örnek: أَقْوَى رَجُلٍ *En güçlü adam.* هُمْ أَقْوَى رِجَالٍ *Onlar en güçlü adamlar.*

İkincisi: Marife bir isme izafet edilmesi durumunda birinci kullanım şekli doğru kullanılabildiği gibi (müfret müzekker), mevsufuna uyum göstererek müfret müenneste olabilmektedir.

Örnek: خَدِيجَةُ أَفْضَلُ النِّسَاءِ / خَدِيجَةُ فَضْلَى النِّسَاءِ *Hatice, kadınların en iyisidir.* وَلَتَجِدَنَّهِنَّ

... أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ ... *“Yemin olsun ki, onları yaşamaya en düşkünün insanlar olarak bulursun ...”*.⁷⁴

(خَيْرٌ) ve (شَرٌّ) kelimeleri çok işlek kullanıldıkları için أَفْعَلْ veznine sokulmadan kendileriyle kıyas yapılmakta ve ism-i tafdîl anlamını vermektedirler. Bu durumda; müzekker, müennes ayırımı yapılmadığı gibi sıfat uyumu da aranmamaktadır.

Örneğin: أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ *“Ben ondan daha hayırlıyım, beni ateşten, onu da topraktan yarattın.”*⁷⁵

Genellikle "خير" ve "شر" olarak kullanılan kelimelerin asılları, birer ism-i tafdîl olan "أخير / أشير" kelimeleridir. Nahiv bilimcilere göre "خير" ve "شر" ism-i tafdîllerinden hemzenin düşürülmesinin sebebi yukarıda değinildiği üzere bu iki kelimenin çokça kullanılıyor olmasıdır.⁷⁶

1.2.4.3. Tafdîl Sîgasında Kaidelere Aykırı (Şaz) Örnekler

Nahiv âlimleri, ism-i tafdîl sîgasının kurallarını formülasyon şekline dökerken Arapça dilinin kaynaklarını dikkate almışlardır. Bu kaynakların içeriğinde meseller de yer almaktadır. İsm-i tafdîl sîgasının kullanım şartlarını tespit ederken mesellerin

⁷⁴ el-Bakara 2/96.

⁷⁵ el-A'râf 7/12.

⁷⁶ Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelusî, *et-Tezyîl ve't-tekmîl fi şerhi't-Teshîl*, thk. Hasan Hindâvî, (Riyad: Daru kunuzi İşbilya, 1432/2011), 10: 252.

çoğunluğunu göz önünde bulundurarak yazmışlardır. Elbette bunlar arasında kural dışı örnekler de bulunmaktadır. Onlardan birkaç tanesini zikretmekte fayda vardır.

- İsm-i tafdîl olma özelliği taşımadığı halde ⁷⁷ أحمق من هَبْنَقَة ifadesinde أحمق kelimesi ism-i tafdîl olarak kullanılmıştır. Oysa bu kelime, sıfat-ı müşebbehe olup أفعـل/فعلاء veyninde gelmiştir. Dil âlimlerine göre sıfat-ı müşebbeh olup müennesi فعلاء veyninde gelen kelimeler ism-i tafdîl olamazlar.
- İsm-i tafdîl olma özelliği taşımadığı halde, ⁷⁸ أشغل من ذات النَحِيْن “İki tulum sahibi olan kadından daha meşgul” ifadesinde geçen أشغل kelimesi ism-i tafdîl olarak kullanılmıştır. Askerî’nin de meselin geçtiği yerde belirttiği üzere bu kelime meçhul fiilden türetilmiştir. Her ne kadar bazı dil âlimleri ism-i tafdîl sığasının anlamca meçhul fiilinden türetebilmesi caiz görseler de kurala aykırı geldikleri gerçeğini değiştirmez.⁷⁹
- İsm-i tafdîl olma özelliği taşımadığı halde, ⁸⁰ أفلس من ابن المَذْلَق meselinde أفلس kelimesi sülasi fiilden değil, kıyasa aykırı olarak rubai mezidi olan أَفْلَسَ fiilinden türetilmiştir.⁸¹
- Yine, أعطى من عَقْرَب ifadesinde ise ism-i tafdîl olan أعطى kelimesini rubai mezit أعطى fiilinden türetilmiştir.
- Arap dilinde ism-i tafdîlin bazen ism-i fail manasına kullanıldığını gösteren örnekler bulunmaktadır. Örneğin: ⁸² "... هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ..." "Sizi en iyi bilen O'dur..."⁸³ Ayetinde geçen "أعلم" kelimesini ism-i tafdîl manasıyla değil ism-i

⁷⁷ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 323.

⁷⁸ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 479.

⁷⁹ Ahmed Hasan Kahîl, *et-Tibyân fî tasrîfîl'-esmâa*, (b.y.), 75.

⁸⁰ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 91.

⁸¹ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *et-Tezyîl ve't-tekmîl*, 10: 250.

⁸² Yusuf Ziya Bal, *Arap dilinde ism-i tafdîl*, Yüksek lisans tezi, (Antalya, 2016), 37.

⁸³ el-Necm 53/32.

fail manasıyla anlamanın daha uygun olacağı ifade edilmiştir. Çünkü ism-i tafdîl manasında kullanıldığında Allah kadar olmazsa da başkalarının da bilgi sahibi olacağı zımnen ifade edilmiş olur. Oysa ilminde Allah Teâlâ'ya ortak yoktur.⁸⁴

⁸⁴ Ebû Hayyân el-Endelusî, *et-Tezyîl ve 't-tekmîl*, 10: 268.

İKİNCİ BÖLÜM

Cemheretu'l-Emsâl'de Geçen Ef'alu Min Kalıbındaki Mesellerin İncelenmesi

2.1. CAHİLİYE DÖNEMİNE AİT OLAN MESELLER

2.1.1. Şiir Kaynaklı Olan Meseller

أَدَقُّ مِنَ الطَّحِينَ أَوْ مِنَ الدَّقِيقِ⁸⁵

Undan daha ince

Bu mesel, Hutay'e'ye ait olan şu şiirinden alınmıştır:

لَقَدْ سَوَّسْتُ أَمْرَ بَنِيكَ حَتَّى ... تَرَكَتَهُمْ أَدَقُّ مِنَ الطَّحِينَ⁸⁶

أَذَلُّ مِنْ حِمَارٍ مُقَيَّدٍ⁸⁷

Bağlanmış bir eşekten daha zelil

Bu mesel, Mutelemmis'e ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وَلَا يَقِيمُ عَلَى خَسْفٍ يَقْرُبُهُ ... إِلَّا الْأَذْلَانِ عَيْرُ الْحَيِّ وَالْوَتْدُ⁸⁸

أُرُوغٌ مِنْ ثُعَالَةٍ وَمِنْ ثُعَلَبٍ⁸⁹

Tilkiden daha aldatıcı

Bu mesel, Ebu Davud el-İyâdî'ye ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وَالدَّهْرُ يَلْعَبُ بِالْفَتَى ... وَالِدَّهْرُ أُرُوغٌ مِنْ ثُعَالَةٍ⁹⁰

أَطْوَعُ مِنْ ثَوَابٍ⁹¹

Sevab'tan (köpek adı) daha itaatkâr

Bu mesel, Ahnes b. Şihâb'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

⁸⁵ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu 'l-Arab*, 29; İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 169; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu 'l-luğa*, 3: 938; Askerî, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 383.

⁸⁶ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu 'l-Arab*, 29.

⁸⁷ Ebû Abdillâh Hamza b. el-Hasen el-İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl 'alâ ef'al*, thk. Fihmî S'ad, (Beyrut: Alemu'l kutub, 1409/1988), 176; Ebû Ali İsmâil b. el-Kâsım b. Ayzûn el-Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, thk. Ali İbrahim Kurdi, (Şam: Daru sadettin, 1421/2000), 10; Askerî, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 394; Ebû Sa'd el-Âbî, Mansur b. Huseyin er-Râzî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, Thk. Halid Abdulğani Mahfûz, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2004), 6: 94.

⁸⁸ el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâhîr*, 274.

⁸⁹ Câhiz, *el-Beyân ve 't-tebyîn*, (Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1423), 3: 26; İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 181; Askerî, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 421; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 109.

⁹⁰ Câhiz, *el-Beyân ve 't-tebyîn*, 3: 26.

⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 254; Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh Tâcu 'l-luğa*, thk. Ahmet Abdulgafur Attar, (Beyrut: Daru'l-ilim li'l-melâyin, 1407/1987), 1: 95; İbn Fâris, *Mucmelu 'l-Luğa*, 165; Askerî, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 13; Hâşimî, *el-Emşâl*, 22.

وَكُنْتُ الدَّهْرَ لَسْتُ أَطِيعُ أَنْشَى ... فَصِرْتُ الْيَوْمَ أَطْوَعَ مِنْ ثَوَابٍ⁹²

أَنَّمْ مِنْ جَلْجَلٍ⁹³

Çingiraktan/ Zilden daha belirleyici

Bu mesel, Evs b. Hacer'e ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وَأَنْكُمَا يَا ابْنَي جُنَابٍ وَجَدْتُمَا ... كَمَنْ دَبَّ يَسْتَخْفِي وَفِي الْعُنُقِ جَلْجَلٍ⁹⁴

2.1.2. Cahiliyede Anonim Meseller

آبَلُ مِنْ مَالِكِ بْنِ زَيْدٍ مَنَاةَ⁹⁵

Develere Mâlik b. Zeydi Menât'tan daha iyi bakan

Temim b. Murre'nin torunu, Cahiliye döneminde ahmaklığıyla meşhur olmasına rağmen, develer hakkında en bilgili insanlar arasında idi.⁹⁶

آبَلُ مِنْ حُنَيْفِ الْحَنَاتِمِ⁹⁷

Huneyfu'l-Hanâtîm'den develer hakkında daha bilgili

Huneyfu'l-Hanâtîm, Teymu'l-Lat b. Sa'labe kabilesinden olup, Cahiliye döneminde yaşamış, develer hakkında iyi bilgi sahibi kimse olarak tanınmaktadır.⁹⁸

آكَلُ مِنْ لُقْمَانَ⁹⁹

Lokman'dan daha obur

Lokman b. Âd, milattan önce yaşayan bir kral olup, kendisine pek çok hurafe nispet edilmiştir. Bu hurafelerden biri de onun tek başına bir deve ya da koyun yiyebilmesidir.

⁹² Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 1: 95.

⁹³ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 247.

⁹⁴ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 247.

⁹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 58; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 173; Meydânî, *Mecmau'l-Emsal*, 1: 86.

⁹⁶ Meydânî, *Mecmau'l-Emsal*, 1: 86.

⁹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 57; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 173; Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, (Beyrut: el-Mektebetul-Asriyye, 2003/1424) 92.

⁹⁸ Ebû Feyd Mu'erric es-Sedûsî, *el-Emsal*, (Beyrut: Daru'l Nahzati'l Arabiyye, 1982/1402), 66.

⁹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 60; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 174.

أَبْصَرَ مِنَ الزَّرْقَاءِ¹⁰⁰

Zerka'dan (Bir kadın adı) daha keskin bakışlı

Zerkâ, bir kadın adı olup, gerçek adı Yemâme'dir. Üç günlük yürüyüş mesafesinden görebildiğini iddia edilen Lokman b. Âd'in kızlarından biridir.

أَبْأَى مِنْ حَنِيفِ الْحَنَاتِمِ¹⁰¹

Huneyfu'l-Hanâtîm'den daha kibirli

Onun bu vasıfla nitelenmesinin sebebi, kendisine selam verilmeden kimseye selam vermesidir.

أَبْخَلَ مِنْ مَادِرِ¹⁰²

Madir'den (Bir kişi adı) daha cimri

Mâdir, Âmir b. Hilâl kabilesine mensup olup, cimriliğiyle meşhurdur. Onun hakkında şöyle bir rivayet gelmiştir: Bir gün Mâdir, develerini bir su kuyusuna getirmiş, onlar suyu içtikten sonra kuyunun dibinde az bir su kalmıştı. Mâdir, kendisinden sonra gelenler, kalan sudan içmesin diye suyun içine büyük abdestini yapıp ve onunla kuyunun iç duvarlarını sıvamıştır.¹⁰³

أَبْخَلَ مِنْ حُبَّاحِ¹⁰⁴

Hubâhib'ten (Bir kişi adı) daha cimri

Hubâhib, Araplardan cimriliğiyle meşhur bir adamdır. Hubâhib, ateş yakar, onu uzaktan gören olduğunda ise, kimse o ateşten meşale almasın diye hemen söndürürdü.

أَبْلَغَ مِنْ سَحْبَانَ¹⁰⁵

Sahban'dan daha fasih

Sahban b. Züfer b. İyas b. Abdüşşems b. el-Eceb, Bahile kabilesinden olup, hitabetiyle meşhur idi.

¹⁰⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 64; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 12; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 207.

¹⁰¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 66; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 207.

¹⁰² Cahiz, *Kitâbu'l-Meâsin ve'l-azdâd*, (Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1423), 95; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 70; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 2: 813; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 211.

¹⁰³ Cahiz, *Kitâbu'l-Meâsin ve'l-azdâd*, 95.

¹⁰⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 74; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 211.

¹⁰⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 74; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 213.

أبين من قُسٍّ¹⁰⁶

Kuss'tan daha fasih

Kus b. Sâide b. Amr el-İyâdî, Cahiliye döneminde yaşamış ünlü hatip ve şairdir.¹⁰⁷

أبطش من دَوْسَر¹⁰⁸

Devser'den daha despot

Devser: Gassânî hükümdarı Nu'mân b. el-Munzir b. Hâris'in beş bölükten oluşan ordusunun en güçlü ve savaşta en şiddetli bölüğünün adıdır.

أَئيم من المُرَقَّش¹⁰⁹

Murakkaş'tan daha tutkulu

Murakkaş el-Asğar, asıl adı Amr b. Malik olup, Cahiliye döneminde yaşamış ve bir kıza âşık olduğundan dolayı parmağını ısırp koparttığı rivayet edilen ünlü bir şairdir.

أثقل من حِمْل الدُّهيم¹¹⁰

Duhaym (bir devenin adı) yükünden daha ağır¹¹¹

Rivayetlere göre Cahiliye döneminde yaşayan Zebban el-Zuhli isimli kişinin çocukları, bir kaç kişi tarafından öldürülmüş ve kafaları kesildikten sonra Duhaym adlı deveye yüklenerek kabilesine doğru gönderilmiştir. O korkunç olaydan sonra böyle bir atasözü ortaya çıkmıştır.

¹⁰⁶ İbrâhim b. Muhammed el-Beyhakî, *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-mesâvî*, thk. Adnan Ali, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999) 292; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 6; 5: 191; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 213; Ebû'l-Hayr Zeyd b. 'Abdullâh b. Mes'ûd b. Rifâ'a el-Hâşimî, *el-Emsâl*, (Şam: Dâru Sa'duddîn, 1423), 1: 4.

¹⁰⁷ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 438.

¹⁰⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 78; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 217; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

¹⁰⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 83; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 240.

¹¹⁰ Ebu'l-Abbâs Mufaddal b. Muhammed b. Ya'lâ ed-Dabbî, *Emsâlu'l-Arab*, thk. İhsân Abbâs, (Beyrût: Dâru'r-Râid el-Arabî, 1403/1983), 135; Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Dureyd el-Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, thk. Remzi Munir Balabaki, (Beyrut: Daru'l-ilim li'l-melâyin, 1987), 2: 685; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 88; Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed b. el-Mutahhar el-Adevî eş-Şimşâtî, *Kitâbu'l-Envâr ve meḥâsinu'l-eş'âr*, thk. Salih Mahdi el-Azzavi, (Bağdad: Vizaretu'l-İlam, 1976), 113; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 35: 1924; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 249; Hâşimî, *el-Emsâl*, 1: 7; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

¹¹¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 119.

Kasîr'den (kişi adı) daha intikam hissiyle dolu

Kasîr'in tek başına intikamını alabilecek kadar güçlü ve kudretli bir kişi olduğu söylenmektedir.

Ölüm korkusundan gaz çıkartandan daha korkak

Eski zamanlarda çok cesaretli olduğunu iddia edilen bir adam varmış. Bir grup kadın, o adamı sınamak için gecenin bir vaktinde onu hızlıca uyandırıp "*Düşmanın atları gözüküyor*" demişler. Rivayete göre bunu duyan adamın korkudan midesi bozulmuş ve kalbi durana kadar gaz çıkartmaya devam etmiş. Bu mesel bu olaya istinaden söylenmiştir.

Hidaft'ın süvarisinden daha cüretli

Gassan kabilesinden korkak bir adam varmış. Bu adam katıldığı bir savaşta geri safta dururken ayaklarının arasına bir ok düşmüş. Okun düştüğü yer bir tavşanın yuvasıymış ve ok tavşanı yuvasında öldürmüştü. Adam yuvasında iken tavşanın ölümünü görünce, kendi kendine "Bu tavşanı görmez misin? O yuvasında kendisine ok ulaşamayacağı sandı. Ölüm ne tavşanın ne de insanın elinde olan bir şey değildir" demiş. Daha sonra cephede ön safa atlayıp savaşın en cesur adamı olmuş.

Hasaft'ı hadım edenden daha cüretli

¹¹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 87; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 201.

¹¹³ Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İshâk es-Sikkât, *el-Elfâz*, thk. Fahreddin Kabave, (Beyrut: Mektebetu Lübnan Naişirun, 1998), 115; Ebu'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkar, Riyad el-Zerekli, (Beyrut: Daru'l Fikr, 1417/1996), 5: 101; Ebû Tâlib el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâhir*, 111; Ebû Muhammed Kâsım b. Sâbit b. Hazm el-Endelusî es-Sarakustî, *ed-Delâ'il*, thk. Muhammed b. Abdullah el-Kannas, (Riyad: Mektebetul-Ubeyken, 1422/2001), 1: 268; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 746; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 92; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 32; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 13: 155; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 4: 1431; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 274; Hâşimî, *el-Emsâl*, 1: 7; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 66.

¹¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 98; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 277.

¹¹⁵ Kurâunneml Ebu'l-Hasen Alî b. el-Hasen b. el-Huseyn el-Hunâî Ezdî, *el-Muntehab min garîbi kelâmi'l-'Arab*, thk. Muhammed b. Ahmed el-Ömerî, (Mekke: Ummu'l-Kurra Üniversitesi, 1413/1992), 1: 105; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 4: 1351; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 99; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 30; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 277; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 94; Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 358.

Hasâf meşhur bir atın ismidir. Zamanında bir hükümdar atı sahibinden istemiş, sahibi de vermemek için onu hadım etmiştir.

116 وَأَجُورٌ مِنْ سَدُومَ

Sedum'dan (Bir kadının adı) daha zalim

Bir rivayete göre Sedûm, Lut (As.)'ın kavmidir. Başka bir rivayette ise Sedûm, zalim bir hükümdardır.¹¹⁷

118 وَأَجْشَعٌ مِنْ أُسْرِ الدُّخَانِ

Yemeğin dumanına kanıp esir olanlardan daha açgözlü

Rivayete göre Temîm kabilesinden bir grup, kral Kısra'nın kafilesine saldırdı, Kısra da onlardan intikamını almak için Bahreyn'deki valisine haber gönderdi. Mukaber isimli olan valisi sarayında dumanı uzaktan görünebilir büyük bir ateş yakıp Temîm kabilesini yemeğe davet etti. Yemeğin dumanına kanıp gelen kişileri esir olarak sarayında hapsetti. Esarete düşen Temîm'lilerin Hz. Ebû Bekir hilafetine kadar o sarayda tutuldukları rivayet edilmiştir.¹¹⁹

120 أَجْمَلُ مِنْ ذِي الْعِمَامَةِ

Sarıklı olan kişiden daha güzel

Mesele konu olan Saîd b. el-Âs b. Saîd el-Umevî sahabedendir, Cahiliye döneminde sarık sardığı zaman kimse onun gibi sarık takmazdı, yola çıktığında da kadınlar evlerinden çıkıp ona bakarlardı.

121 أَجُودُ مِنْ حَاتِمَ

Hâtim'den daha cömert

Ebû Seffâne (Ebû Adî) Hâtim b. Abdillâh b. Sa'd et-Tâî, Cahiliye döneminde cömertliğiyle ünlü olan şairdir.

¹¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 91; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellade*, 279; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 281.

¹¹⁷ Muhammed b. Ahmed b. Hişâm el-Lahmî es-Sebtî, *el-Medhal ilâ takvîmi'l-lisân*, thk. Hatim Salih el-Zamin, (Beyrut: Daru'l-Beşair'l-İslamiyye, 1424/2003), 538.

¹¹⁸ İbn Fâris, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 182; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 103; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 281.

¹¹⁹ Meydânî, *Mecmau'l-Emsal*, 1: 187.

¹²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 104; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 283.

¹²¹ Sedusi, *el-Emsal*, 7; İbn Abdurabbih, *el-'İkdu'l-ferîd*, 3: 9; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 106; Hârizmî, *el-Emsalu'l-Muvellade*, 282; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 284; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 59.

أَجُودٌ مِنْ كَعْبِ بْنِ مَامَةَ¹²²

Ka'ab b. Mame'den daha cömert

Ka'ab b. Mâme el-İyadi, Cahiliye döneminde cömertliğiyle meşhur bir adam idi. Bir gün Ka'ab b. Mâme bir grup insanla çölde yolculuk yaparken yolu kaybettiler, onlarda kalan içme suyunu azaldığı için paylaşılmaya başladılar, Ka'ab b. Mâme, su payını içme sırası geldiğinde hep arkadaşına verdiği için su kaynağına ulaşmadan can vermiştir.¹²³

أَجُودٌ مِنْ هَرَمٍ¹²⁴

Harim'den daha cömert

Harim b. Sinan, Cahiliyede yaşamış olup cömertliğiyle meşhur biri idi. Harim'in cömertliğiyle alakalı olarak ünlü olan şair Zühreir b. Ebû Sülmâ tarafından kaside yazıldığı bilinmektedir.

أَحْمَقُ مِنْ هَبْنَقَةٍ¹²⁵

Habannaka'dan daha ahmak

Gerçek adı Yezit b. Servan'dır. Ahmaklığıyla alakalı birkaç rivayet vardır, rivayetlerden biri şöyledir: Bir gün Habannaka'nın devesi kaybolmuş, onu fark edince "Devemi bulan kişiye o deveyi vereceğim" diye bağırmaya başlamıştır. İnsanlar da şaşırarak 'Madem deveyi vereceksin neden onu arıyorsun ki?!' dediler, O da şöyle cevap verdi: "Bulmanın sevincini yaşamak için".

أَحْمَقُ مِنْ شَرَنْبَثٍ¹²⁶ / أَحْمَقُ مِنْ يَيْهَسٍ¹²⁷ / أَحْمَقُ مِنْ حُذْنَةٍ¹²⁸ / أَحْمَقُ مِنْ حُجَيْنَةٍ¹²⁹

¹²² Sedûsî, *el-Emsal*, 7; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 286; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 59.

¹²³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 87.

¹²⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 109; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 286; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹²⁵ Cahiz, *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-azdâd*, 128; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 113; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 33; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 323; Hâşimî, *el-Emsâl*, 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 114; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 324; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹²⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 115; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 324; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹²⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 115; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 33; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 324; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹²⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 116; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 325; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

Şeranbes'ten/ Beyhes'ten/ Hazne'den/ Huceyna'dan daha ahmak
(Erkek isimleri)

¹³⁰ أَحْمَقُ مِنْ أَبِي عُيْشَانَ

Ebû Gubşân'dan daha ahmak

Ebû Gubşân, Huzâ'a kabilesine mensup biri olup, Kâbe'nin anahtarı da ona emanet edilmişti. Bir gün Kusey b. Kilâb ile Taif'te buluştular ve Ebû Gubşân sarhoş olduğunda, Kusey bu fırsatı değerlendirip bir içki tulumu karşısına Kâbe'nin anahtarını ondan satın almıştır.

¹³¹ أَحْمَقُ مِنْ شَيْخٍ مَهُوٍ

Mahv kabilesinin şeyhinden daha ahmak

¹³² أَحْمَقُ مِنْ رَبِيعَةَ الْبُكَاءِ

Ağlayan Rabî'a'dan daha ahmak

¹³³ أَحْمَقُ مِنْ عَدِيٍّ بْنِ جَنَابٍ

Adiyy b. Cenab'tan daha ahmak

¹³⁴ أَحْمَقُ مِنْ مَالِكِ بْنِ زَيْدٍ مَنَاةَ

Malik b. Zeyd Menat'tan daha ahmak

¹³⁵ أَحْمَقُ مِنْ دُغَةَ

Duga'dan daha ahmak

¹³⁶ أَحْمَقُ مِنْ عِجَلٍ بْنِ لُجَيْمٍ

İcl b. Luceym'den daha ahmak

¹³⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 117; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 325; Hâşimî, *el-Emşâl*, 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 60.

¹³¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 118; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 326.

¹³² El-Merzubânî, *Eş'âru'n-nisâ*, 27; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 120; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 327.

¹³³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 327.

¹³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 327.

¹³⁵ Mufaddal ed-Dabbî, *Emsâlu'l-Arab*, 172; Cahiz, *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-azdâd*, 129; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 671; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 121; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 33; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 6: 2338; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 327; Hâşimî, *el-Emşâl*, 9; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 68.

¹³⁶ Cahiz, *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-azdâd*, 129; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 121; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 33; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 327; Hâşimî, *el-Emşâl*, 10.

Ahmaklığı ve gaddarlığı ile meşhur olmuş İcl b. Luceym b. S'ab b. Ali b. Bekir b. Vâ'il adlı şahıstır. Bir gün kendi atının ismi sorulduğunda, atının gözünü oyup "Artık adı Tek Gözlü" demiştir!

أَحْمَقُ مِنْ رَاعِي ضَأْنِ ثَمَانِينَ¹³⁷ / مِنْ طَالِبِ ضَأْنِ ثَمَانِينَ¹³⁸

Seksen koyunun çobanından/ Seksen koyun isteyen kişiden daha ahmak

Rivayete göre, bir adam, Pers İmparatorluğu'nun kralı Kısra'ya müjde vermiş, kral da adama istediği şeyi vereceğini söyleyince adam seksen koyun istemiştir.

أَحْكَمُ مِنْ لُقْمَانَ¹³⁹

*Lokman'dan daha hikmetli*¹⁴⁰

Lokman b. Âd, hikmetiyle meşhur bir kraldı.

أَحْكَمُ مِنَ الزَّرْقَاءِ¹⁴¹

Zerka'dan daha hikmetli

Zerkau'l Yemame, Cedis kabilesine mensup bir kadın olup, daha önce geçtiği üzere öyle bir keskin bakışları var ki üç günlük mesafeden görebildiği anlatılmıştır.¹⁴²

أَحْلَمُ مِنْ قَرَعَتْ لَهُ الْعَصَا¹⁴³

Kendisine tembihlemek için asa ile yeri vurulan kişiden daha bilgili

Amir b. ez-Zarb el-Advani'nin bilgili bir kabile reisi olduğu söylenmektedir. Yaşlı olduğundan bazen toyda uyuya kalırdı ve onu uyandırmak için asayı yere vururlardı.

أَحْزَمُ وَأَحْلَمُ مِنْ سِنَانٍ¹⁴⁴

¹³⁷ Cahiz, *el Bursân ve 'l-Urcân ve 'l-Umyân ve 'l-Hulân*, 325; Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber b. Umeyr el-Muberrred Ezdî, *el-Kâmil fî 'l-luğa vel-edeb*, thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim, (Kahire: Daru'l Fikri'l-Arabi, 1417/1997), 2: 115; İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 123; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 8: 47; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 329; Hâşimî, *el-Emşâl*, 11.

¹³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 124; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 329.

¹³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 136; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 342; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru 'd-durri fî 'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹⁴⁰ Daha fazla bilgi için, Vehb b. Munebbih'ten rivayet edilen, Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî el-Meâfirî'nin *Kitâbu 't-Tîcân fî mulûki Ḥimyer* kitabına bakınız, (Sanâ: Araştırma Merkezi, 1347), 78.

¹⁴¹ İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 136; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 342.

¹⁴² Cahiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 456.

¹⁴³ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 343.

¹⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru 'l-emşâl*, 138; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 344; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru 'd-durri fî 'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

Sinan'dan daha azimli ve daha halim birisi

Sinan b. Ebi Harise olduğu söylenir.

أحمى من مُجِيرِ الْجَرَادِ¹⁴⁵

Çekirgeleri himaye eden kişiden daha koruyucu

Mesele konu olan kişinin ismi Müdlec b. Suveyd et-Tâî'dir. Bir gün çadırında dinlenirken, avlanmak isteyen bir grup insanın sesini duyup dışarıya çıkmış, hangi hayvanı avlamak istediklerini sorduğunda ise “Komşularını avlayacağız” diye bir cevap almıştır. Daha sonra Müdlec'in onların çadırının yanlarında duran bir çekirge sürüsünü kastettiklerini anlayınca, “Madem bunlar komşularım sayılır, o zaman asla onlara zarar vermenize izin vermem” diyerek atını binip silahıyla çekirgeleri oradan uçana kadar savunmuştur.

أحمى من مُجِيرِ الطُّغْنِ¹⁴⁶

Hevdecdeki kadınları himaye eden kişiden daha güvenilir

Hevdecteki kadının Rabîa b. Mükeddem olduğu söylenmektedir. Başka kabileye mensup kadınları çeteden korumak için yaralı olduğu halde bir tepeye çıkıp kendi mızrağına dayanarak nöbet tutmuş ve o şekilde atın üzerinde ölmüştür. Uzaktan onun diri olduğunu zanneden düşman, atını vururduktan sonra onun ölmüş olduğunu anlamıştır. Bu sebeple kaçmayı başaran kadınlara yetişememişlerdir.

أخسر من أَبِي غُبْشَانَ¹⁴⁷

Ebû Gubşân'dan daha esef verici¹⁴⁸

أخسر من شَيْخِ مَهْوِ¹⁴⁹

Mehv kabilesinin şeyhinden daha ziyanda

أخزى من ذَاتِ التَّحْيِينِ¹⁵⁰

¹⁴⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 139; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 345; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹⁴⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 139; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 345; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 60.

¹⁴⁷ Feth b. Hâkân, *Kalaidul Akyan*, 90; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 148; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 364.

¹⁴⁸ Hikâyesini daha önce zikrettik.

¹⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 148; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 364; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

*Yağ kapları taşıyan kadından daha rezil*¹⁵¹

أَخْلَفَ مِنْ عُقُوبٍ¹⁵²

Urkûb'tan daha vefasız

Ukrûb sözünü tutmayan bir adamdır. Hurma ağaçlarının meyvesini birisine vermeye söz vermiş, ancak ağaçlarının meyveleri olgunlaşınca geceleyin onları toplayıp götürmüştür.

أَخْلَى مِنْ جَوْفِ عَيْرٍ وَمِنْ جَوْفِ حِمَارٍ¹⁵³

Himâr (Bir adamın ismi) vadisinden daha boş

Himâr Âd kavmine mensup biri olup büyük bir vadinin içinde yaşardı. Bir gün çocukları işlerine giderken bir şimşek çarpmasıyla ölürler. Ardından Himâr, Allah'ı inkâr eder ve kendisine muhalefet eden mümin kimseleri öldürmeye başlar. Rivayete göre Allah'ı Teala bir müddet sonra onu helak eder ve onun kaldığı bu vadi de bomboş kalır.

أَخْنَثَ مِنْ مُصَفَّرٍ اسْتِهِ¹⁵⁴

Dübürüne koku sürenden daha kadınsı

وَأَخْطَبَ مِنْ قُسٍّ¹⁵⁵

Kus b. Sâide'den daha hatip

أَدَلَّ مِنْ حُنَيْفِ الْحَنَاتِمِ¹⁵⁶

Huneyfu-l Hanâtîm'den (kişi adı) daha yol gösterici

أَدَلَّ مِنْ دُعَيْمِصِ الرَّمْلِ¹⁵⁷

Duaymisu-l Ramîl'den (kişi adı) daha yol gösterici

¹⁵⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 154; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 364; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 68.

¹⁵¹ Elinde olan iki kap tereyağı kırılmaması için namusunu satan ve cahileyse döneminde yaşayan bir kadındı. Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 252.

¹⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 151; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 365; Hâşimî, *el-Emşâl*, 250.

¹⁵³ Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 763; İbn Fâris, *Mucmelu'l-Luga*, 251; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 153; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 367.

¹⁵⁴ Cahîz, *El Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hulân*, 587; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 160; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 369.

¹⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 167; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 373; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

¹⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 172; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 385.

¹⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 172; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 385.

أدهى من قيس بن زهير¹⁵⁸

Kays b. Zuheyr'den daha dâhi

وأذل من قيس بن حمص¹⁵⁹

Humus'taki Kays kabilesine mensup olan kişiden daha zelil

O vakitte Humus'taki Kays kabilesinin sayısı çok az olduğu için orada zayıf bir aile olarak biliniyordu.

أروى من بكر هبنقة¹⁶⁰

Habannaka'nın dişi devesinden daha suya kanmış

O deve fazla su içmesiyle meşhurdu.

أرمى من ابن تقي¹⁶¹

İbn Tıkın'ından (Bir kişi adı) daha iyi okçu

İbn Tıkın Lokman b. Âd zamanında yaşayan bir adamdı.

أسرع من نكاح أم خارجة¹⁶²

Ummu Hârice'den daha hızlı evlenen

Ummu Hârice, asıl adı Amra bint Abdullat el-Enmariyye'dir. Kendisine talip olan erkeklere nişanlanma süreci olmadan hemen evlenmeyi şart koşardı.

أسرع من من خداجة¹⁶³

Hudace'den (Bir kişi adı) daha hızlı

Abs kabilesinden hızlıca haber ulaştıran biri olarak tanınmıştır.

¹⁵⁸ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 302; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 172; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 385; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

¹⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 179; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 397; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 72.

¹⁶⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 142; İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, (Şam: Dar'l-fikir, 1399/1979), 1: 288; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 421; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 92.

¹⁶¹ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 369; İbn es-Sikkât, *Islâhu'l-Mantık*, 123; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 183; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 9: 66; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 5: 2086; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 422; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

¹⁶² Mufaddal ed-Dabbî, *Emsâlu'l-Arab*, 58; İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 372; Muhammed b. Habîb, *el-Muḥabber*, 398; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, thk. Servet Ukkâşe, (Kahire: el-hey'etu'l-masriyyetu'l-Ammetu li'l-kitap, 1992), 609; el-Mufaddal b. Seleme b. Âsim, *el-Fâhir*, 60; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 194; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 20; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 447; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 68; es-Seâlibî, *Şimâru'l-ḫulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 312.

¹⁶³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 448.

164 أَسْأَلُ مِنْ فَلْحَسٍ

Felhas'tan (Bir kişi adı) daha dilenci

Şeyban kabilesinden soylu bir adamdı. Kabilesinden katılmadığı savaşların ganimetlerinden, hem kendisine hem hanımına hem de bineğine isterdi.

165 أَشْأَمُ مِنَ الْبَسُوسِ

Besus'tan (bir kadın adı) daha uğursuz

Besûs bint Minkar el-Fukaymiyye, meşhur olan Besûs savaşının başlamasına sebep olmuştur.¹⁶⁶

167 أَشْأَمُ مِنْ سَرَابٍ

Serap'tan (Besus'un devesi) daha uğursuz

168 أَشْأَمُ مِنْ دَاحِسٍ

Yarışa iştirak eden Dâhis adıyla bilinen at, Abs ile Zibyan kabileleri arasında kırk yıl sürecek olan savaşa sebep olmuştur.¹⁶⁹

170 أَشْأَمُ مِنْ قَاشِرٍ

Kâşir'den (Bir deve adı) daha uğursuz

Dişi develerin hamile kalması için başka bir kabileden ödünç alınan erkek devenin ismidir. Rivayete göre o deve alındıktan sonra oradaki tüm dişi develer ölmüştür.

¹⁶⁴ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 168; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 198; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 60; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 5: 210; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 450; Hâşimî, *el-Emşâl*, 18; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

¹⁶⁵ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 185; el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn*, 7: 205; İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 375; Câhiz, *Kitâbu'l-Buḥalâ*, 246; İbn Abdurabbih, *el-'İkdu'l-ferîd*, 3: 10; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 205; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 50; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 12: 222; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 471.

¹⁶⁶ el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 93.

¹⁶⁷ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 130; İbn Abdurabbih, *el-'İkdu'l-ferîd*, 6: 70; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 205; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 50; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 471; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

¹⁶⁸ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 109; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 205; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 50; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 471; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

¹⁶⁹ Hâşimî, *el-Emşâl*, 20.

¹⁷⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî, *Kitâbu'l-Ridde*, thk. Yahya el-Cebburi, (Beyrut: Dru'l-Garbi'l-İslami, 1410/ 1990), 72; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 732; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 206; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 792; İbn Fâris, *Mucmelu'l-Luga*, 754; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 471; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

أَشَامُ مِنَ الشَّقَرَاءِ عَلَى نَفْسِهَا¹⁷¹

eş-Şakrâ'dan (Bir atın adı) kendisine daha uğursuz

Şakrâ sahibiyle birlikte bir çukura düşüp orada ölen şerkeş bir atın adıdır. Sahibinin ailesine dönünce “Şakrâ'nın şerri artık toynağının ucunda değil” dediği rivayet edilmiştir.

أَشَامُ مِنْ خَوْتَعَةٍ¹⁷²

Hevta'a'dan (Bir erkek adı) daha uğursuz

Kabilesinin helak olmasına sebep olduğu için Hevta'a, uğursuzluğu hatırlatan bir isim olmuştur.

أَشَامُ مِنْ مَنَشِمٍ¹⁷³

Menşim'den (Bir kadın adı) daha uğursuz

Menşim, koku satan bir kadının adı idi. Savaşlara çıkmadan önce erkekler onun kokularından sürer ve bunu yaptıkları zaman da savaşta çok kayıp verdirirlerdi.¹⁷⁴

أَشَامُ مِنْ رَغِيفِ الْحَوْلَاءِ¹⁷⁵

el-Havlâa'nın ekmeğinden daha uğursuz

Havlâa, ekmek yapmakla uğraşan bir kadının ismi idi. Bir defasında onun iznini almadan bir adam ondan ekmek kaptı. Buna sinirlenen kadın iki kabile arasında büyük bir kavgaya yol açtı.

أَشَامُ مِنْ قُدَارٍ¹⁷⁶

Kudâr'dan daha uğursuz

Semûd kavminden olup, Peygamber Salih'in (a.s) devesini öldüren adam.¹⁷⁷

¹⁷¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 472.

¹⁷² Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 134; İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 372; Câhiz, *Kitâbu'l-Buḥalâ*, 246; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 207; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 1: 112; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 1201; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 472; Hâşimî, *el-Emşâl*, 20; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

¹⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 472; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

¹⁷⁴ Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 5: 2041.

¹⁷⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 211; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 473; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

¹⁷⁶ Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 635; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 209; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

¹⁷⁷ Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 635.

أَشْأَمٌ مِنْ أَحْمَرَ عَادَ¹⁷⁸

Âd'ın kızıl adamından daha uğursuz

Önceki atasözünde geçen Kudâr isimli adamın lakabıdır.

أَشْأَمٌ مِنَ الزُّمَّاحِ¹⁷⁹

Zummâh'tan (Bir kuş adı) daha uğursuz

Rivayete göre Zummâh, Medine'nin bostanlarından olan Hatma kabilesinin bahçelerine gelip hurmalarından yiyen bir kuştur. Bir adam ona ok atıp öldürmüş ve etini aile arasında paylaşmıştır. Aynı sene içinde o etten yiyen kimsenin hayatta kalmadığı söylenmiştir.

أَشْرَهُ مِنْ وَافِدِ الْبَرَّاجِمِ¹⁸⁰

Berâcim kabilesinin elçisinden daha obur

أَشَقَى مِنْ وَافِدِ الْبَرَّاجِمِ¹⁸¹

Berâcim kabilesinden gelen adamdan daha bahtsız

Amr b. Hint'in kardeşi Esat, Berâcim kabilesi tarafından öldürüldüğü zaman Amr, kardeşinin intikamını almak için o kabileden yüz kişiyi yakarak öldüreceğine yemin etmiştir. Kabilenin fertlerinden 99 kişi yakalayan Amr, ateşi yakıp onları içine atmıştır. Yoldan geçen ve aynı kabileden olan biri dumanları görünce yemek yapıldığını sanıp Amr'a doğru koşmuştur. Gelen adam Berâcim kabilesinden olduğunu öğrenen Amr, onu da ateşe atıp yüzü tamamlamıştır.¹⁸²

أَشَقَى مِنْ رَاعِي ضَأْنٍ ثَمَانِينَ¹⁸³

Seksen koyuna çobanlık yapandan daha talihsiz

أَشْغَلَ مِنْ مُرْضِعِ بُهْمٍ ثَمَانِينَ¹⁸⁴

Seksen hayvanın emzirmesiyle uğraşan kişiden daha meşgul

¹⁷⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 473; Hâşimî, *el-Emsâl*, 19; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

¹⁷⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 473.

¹⁸⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 478.

¹⁸¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 478.

¹⁸² Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 5: 1870.

¹⁸³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

¹⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 84; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 38; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 478.

أشغل من ذات التَّحِينِ¹⁸⁵

İki tulum sahibi olan kadından daha meşgul

أشد من لقمان العَادِي¹⁸⁶

Lokman el-Âdî'den daha güçlü

أضلّ من سِنَانِ¹⁸⁷

Sinan'dan (Bir kişi adı) daha yolunu bilmez

Sinan b. Ebû Harise el-Murrî'nin aşırı cömert olduğu söylenmekteydi ve ailesi bundan dolayı onu daima azarlıyordu. Bir gün onların laflarına tahammül etmeyip bineğiyle birlikte çöle doğru gitti ve bir daha geriye hiç dönmedi.¹⁸⁸

أضلّ من قَارِظٍ عَنَزَةٍ¹⁸⁹

Akasya ağacının meyvesini toplamaya çıkan Anaze'den (Bir kişi adı) daha yolunu bilmez

Meselde geçen kişinin Yazkur b. Anaze olduğunu söylenmektedir. Akasya ağcının meyvesini toplamaya çıktı ve bir daha geri dönmemiştir.¹⁹⁰

أضبط من عَائِشَةَ بنِ عَثِمٍ¹⁹¹

Âişe b. Es'em'den (Bir erkek adı) daha zapt eden

Mesele kaynak olan kadın bir keresinde develerini sulamaya götürmüş, bu esnada küçük bir deveyi kuyunun içine düşmek üzereyken kuyruğundan tutup kurtarmıştır.

أطبُّ من ابْنِ حَذِيمٍ¹⁹²

¹⁸⁵ İbn es-Sikkî, *Islâhu'l-Mantuk*, 230; el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâhîr*, 86; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 220; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 38; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 5: 164; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 3: 216; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 6: 2504; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 479; Hâşimî, *el-Emşâl*, 18; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

¹⁸⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 220; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 479.

¹⁸⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 239; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

¹⁸⁸ Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

¹⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 240; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

¹⁹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 240.

¹⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 12; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

İbn Hiyyem'den (Bir kişi adı) daha iyi doktor
Cahiliye döneminde yaşamış ünlü bir doktordur.¹⁹³

أَعْرَبُ مِنْ ابْنِ الْحُمَّرَةِ¹⁹⁴

İbn Hummara'dan daha çok Arapların soylarını bilen

أَعَزُّ مِنْ عَنْقَاءِ مُغْرِبٍ¹⁹⁵

Hüma kuşundan daha nadir(bulunması imkânsız)

أَعَزُّ مِنْ كَلَيْبِ وَائِلٍ¹⁹⁶

Vâil'in küçük köpeğinden daha izzetli

Kuleyb b. Rabîa, asıl ismi Vâil olup Mudar ve Rabîa kabilelerinin reisi idi. Vâil o kadar çekinilen bir adamdı ki beğendiği bir bahçeye girmek istediği vakit küçük köpeğinin kafasına vurup oraya salardı ve o köpek havlamasının sesini duyanlar bahçeye yaklaşmazdı. Bu yüzden “*Vail'in küçük köpeğinden daha izzetli*” derlerdi (Kuleyb, küçük köpek demek), zamanla da Vâil, Kuleyb ismiyle meşhur olmuştur.¹⁹⁷

أَعَزُّ مِنْ مَرْوَانَ الْقَرْظِ¹⁹⁸

Akasya ağacını koruyan Mervân'dan daha izzetli

Mervân b. Zinbaa el-Absî, kabilesine ait akasya ağaçlarının yetiştiği yerleri koruma vazifesini üstlenmiş bir kimseydi..

أَعَزُّ مِنَ الرَّبَّاءِ¹⁹⁹

Zenobia'dan daha aziz

¹⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 249; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 23; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 171.

¹⁹³ İbn es-Sikkî, *el-Elfâz*, 399.

¹⁹⁴ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

¹⁹⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 450.

¹⁹⁶ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 185; İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 362; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 211; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 4: 153; Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 93; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 1: 215; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 56; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

¹⁹⁷ el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 93.

¹⁹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 263; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 56; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

¹⁹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 263; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 57; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

Zenobia, miladi III. yüzyılda Suriye'de hüküm süren Kral Septimius Odaenathus'un karısıdır. Kralın vefatından sonra, Zenobia esir düşene kadar imparatorluğu yönetmiştir.

أَعَزُّ مِنْ حَالِيمَةَ²⁰⁰

Halîme'den daha izzetli

Halîme, el-Haris b. Ebi Şemr el-Gassanî'nin kızıdır. Haris, (m. 529 – 569) yıllar arasında Şam bölgesinin kralıdır.²⁰¹

أَعَزُّ مِنْ أُمِّ قِرْفَةَ²⁰²

Ummu Kirfe'den (Bir kadın adı) daha izzetli

Ummu Kirfe, evinde elli adamın kılıcının asılı olduğu ve hepsinin de kendisine mahrem olduğu söylenen Fazara, kabilesinden bir kadının adıdır. ve onların

أَعْدَى مِنَ الشَّنْفَرَى²⁰³

Şenferâ'dan daha hızlı koşan

Cahiliye zamanında yaşamış ve Sa'alik şairlerinden meşhur bir şairdir. Şenferâ'nın geçimini yol kesmekle sağladığı ve çok hızlı koşabildiği söylenmektedir.

أَعْدَى مِنْ سُلَيْكٍ²⁰⁴

Suleyk'ten daha hızlı koşan

Cahiliye zamanında yaşamış bir kişidir. Bir gün kabilesine saldırmak isteyen ordu ile karşılaştı ve kabilesini uyarmak için durmadan bir gün ve bir gece koştu. Suleyk, kabilesine ulaştığı zaman, tarif ettiği ordunun yeri uzak diye ona inanmadılar.

أَعْطَشَ مِنْ ثُعَالَةَ²⁰⁵

²⁰⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 263; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 57; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

²⁰¹ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 1: 118.

²⁰² Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekkâ - İbrâhim el-Ebyârî - Abdulhafız eş-Şelebî, (Kahire: Mustafa el-Babî matbaası, 1375/1955), 2: 617, İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 264; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 57; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

²⁰³ Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 7: 462; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 265; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 701; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 58; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²⁰⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 267; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 59; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²⁰⁵ Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 2: 8; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 270; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 68; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 60.

Su'âle'den (Bir kişi adı) daha susuz

أَعْظَمَ فِي نَفْسِهِ مِنْ مُزَيَّيَاءَ²⁰⁶

Muzeykiyâ'dan (Bir kişi adı) daha kibirli.

Muzeykiyâ b. Amr, Cahiliye döneminde Arap krallarından bir kral idi, Kibrinden dolayı her gün farklı bir kıyafet giyerdi ve kendisinden sonra kimse o kıyafeti giymesin diye yırtardı.

أَعْظَمَ فِي نَفْسِهِ مِنْ فَلَحَسٍ²⁰⁷

Felhas'tan daha kibirli²⁰⁸

أَعْمَرُ مِنْ لُبْدٍ²⁰⁹

Lubet'ten (Bir kartal adı) daha uzun ömürlü

أَعْمَرُ مِنْ نَصْرٍ²¹⁰

Nasr'dan (Bir kişi adı) daha uzun ömürlü

Nasr b. Dehman, Gatafan kabilesinden bir adam idi, 190 sene yaşadığı iddia edilmiştir.²¹¹

أَغْزَلَ مِنْ أَمْرِئِ الْقَيْسِ²¹²

İmriu'l-Kays'tan daha gazel söyleyen

أَغْدَرُ مِنْ قَيْسِ بْنِ عَاصِمٍ²¹³

Kays b. Âsım'den daha gaddar

Rivayetlere göre bu meselin ortaya çıkış sebebi, Kays b. Âsım'ın evinin yakınına bir tüccar taşınmış. Kays, o tüccarın eşyalarını ve içkisini çaldıktan sonra övünerek şiir söylemiştir.

أَغْدَرُ مِنْ عَتِيَّةِ بْنِ الْحَارِثِ²¹⁴

²⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 261; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 67.

²⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 261; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

²⁰⁸ Bu atasözün hikâyesini “أسأل من فلحس” atasözünün açıklamasında zikredildi.

²⁰⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

²¹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 275; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

²¹¹ İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 2: 369.

²¹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 281; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 5: 1781; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 68; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²¹³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 240; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 283; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 75; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

Uteybe b. El-Haris'ten daha gaddar

أَغْلَى فِدَاءٍ مِنْ حَاجِبِ بْنِ زُرَّارَةَ²¹⁵ / مِنْ بَسْطَامِ بْنِ قَيْسٍ²¹⁶

Hacib b. Zurara'nın / Bistam b. Kays'ın fidyesinden daha pahalı

Kaynaklarda her birinin fidyesinin dört yüz binekten fazla olduğu rivayet edilmiştir.

أَغْلَمُ مِنْ خَوَاتٍ²¹⁷

Havât'tan daha şehvetli

أَفْرَغُ مِنْ حَجَّامِ سَابَّاطٍ²¹⁸

Sâbât'ta (bir şehir adı) hacamat yapandan daha işsiz

Rivayete göre Irak bölgesinde Sâbât şehrinde hacamat işiyle uğraşan bir adamın bazen günlerce yanına bir müşteri gelmezmiş. Bunun üzerine boş kalmış olarak görünmemek için annesini çağırıp ona hacamat yaparmış. Annesi de sürekli bu duruma maruz kaldığı için bir gün kan kaybından dolayı vefat etmiştir.

أَفْلَسُ مِنْ ابْنِ الْمَذَلِّقِ²¹⁹

İbn Muzellak'tan daha müflis

İbn Muzellak Abdu's-Şems ailesinden bir adam olup aşırı fakirliğinden dolayı bazen evinde bir günlük yemeği dahi bulunmazdı.

أَفْقَرُ مِنَ الْعُرْيَانِ²²⁰

Uryân'dan (kişi adı) daha fakir

Uryân b. Şehla et-Tâi, ömrü boyunca zengin olmaya çalışmasına rağmen fakirlikten kurtulamamış garibandı.

²¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 284; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 75; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 3.

²¹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 285; el-Muberrred, *el-Kâmil fi'l-luğa vel-edeb*, 2: 59; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 75; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 285; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 75; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²¹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 68.

²¹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 292; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 39; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellade*, 282; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 1129; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 90; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 292; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 59; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 91; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²²⁰ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 292; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 91.

أفرس من سُمِّ الفُرْسَانِ أو من صَيَّادِ الفَوَارِسِ²²¹

Sümmul-fursân veya Seyyadul-fevaris'ten daha iyi binici (cengâver)

Sümmul-fursân'nın asıl adı Uteybe b. el-Hâris b. Şihâb olup, Temim ailesinin süvarisiydi.

أفرس من مُلَاعِبِ الأَسِنَّةِ²²²

Mulâ'ibul-Esinne'den (Süngülerle oynayandan) daha iyi binici

Mulâ'ibul-Esinne asıl adı Ebû Berâ Âmir b. Mâlik b. Cafer b. Kilab olup, Kays kabilesinin süvarisiydi.

أفرس من عَامِرِ بنِ الطُّفَيْلِ²²³

Amir b. el-Tufeyl'den daha yiğit

Amir b. el-Tufeyl, Mulâ'ibul-Esinne yani Ebû Berâ Âmir b. Mâlik b. Cafer'in yeğeniydi.

أفرس من بِسْطَامِ بنِ قَيْسِ²²⁴

Bistâm b. Kays'tan daha yiğit

Bistâm b. Kays eş-Şeybanî, Cahiliye döneminde yaşamış olup, Bekir ailesinin süvarisiydi.

أفتك من البرَّاضِ²²⁵

Barrâz'dan daha katil

Barrâz b. Kays el-Kinanî, birçok cinayet işlediği için kabilesinin onu kovduğu rivayet edilmiştir.

أفتك من الحَارِثِ بنِ ظَالِمِ²²⁶

el-Hâris b. Zâlim'den daha katil

²²¹ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 292; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 91.

²²² İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 293; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 92; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

²²³ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 293; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 92.

²²⁴ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 292; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 92.

²²⁵ İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 3: 293; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 295; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 93; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²²⁶ Cahiz, *El Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hulân*, 587; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 297; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 94; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

أَفْتِكَ مِنْ عَمْرٍو بْنِ كُثُومٍ²²⁷

Amr b. Kulsum'den daha katil

Rivayetlere göre Amr b. Kulsum, Amr b. Hint'i (Arap krallarından biri) kendi sarayında öldürmüş, daha sonra saraydan ganimet alarak, zarar görmeden kabilesine ulaşmıştır.

أَقْرَشَ مِنَ الْمُجَبِّرِينَ²²⁸

Mücebbirin'den (Bir erkek grubu) ticarete daha maharetli

Mücebbirîn Kureyş kabilesinden Abd Menaf'ın dört oğulları için konulmuş bir lakaptır. Babaları vefat ettikten sonra liderlik yapıp Kureyş kabilesinin ticari ilişkileri için çaba sarf ettikleri rivayet edilmektedir.

أَقْرَى مِنْ زَادِ الرَّائِبِ²²⁹

Zâdur'r-Râkib'tan (Bir kişinin lakabı) daha misafirperver

Araplar, bu lakabı üç kişi için kullanmışlardır. Bunlar, Müsafir b. Ebû Amr, Ebû Umeyye b. el-Müğira ve el-Esved b. Muttalib'tir.

أَقْرَى مِنْ حَاسِي الذَّهَبِ²³⁰

Hâsî'z-Zeheb'ten (Bir kişinin lakabı) daha misafirperver

“Hâsî'z-Zeheb” lakabın manası, “Altın içen”içen olup, Abdullah b. Cedân'a, altın bardakla içtiği için böyle bir lakap verilmiştir.

أَقْرَى مِنْ غَيْثِ الضَّرِيكِ²³¹

Gaysu'd-Darîk'ten (Bir kişinin lakabı) daha misafirperver

“Gaysu'd-Darîk” lakabın manası, “Fakirin yardımcısı” olup, Kutade b. Müslim el-Haneffî'ye lakab olarak verilmiştir.

أَقْرَى مِنْ مَطَاعِيمِ الرِّيحِ²³²

²²⁷ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 299; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 95; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

²²⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 111.

²²⁹ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 307; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 112.

²³⁰ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 308; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 112; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 672.

²³¹ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 308; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 112; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

Metâ'imu'r-Rîh'ten (Birkaç kişinin lakabı) daha misafirperver

“Metâ'imu'r-Rîh” lakabın manası, “Rüzgâr doyduğu yer” olup, bu lakabın dört kişiye takıldığını söylenmiştir. Onlardan birisi de Ebû Mihcen es-Sakafî'nin amcasıdır.

أَقْرَى مِنْ أَرْمَاقِ الْمُقْوِينَ²³³

Armâkul-Mukvîn'den (Birkaç kişinin lakabı) daha misafirperver

“Armâkul-Mukvîn” lakabın manası, “Fakir kimselerin son nefesi” olup, K'ab, Hâtım ve Harım için konulan bir lakaptır.

أَقْرَى مِنْ أَكِلِ الْخُبْزِ²³⁴

Âkîlu'l-Hubz'den (Bir kişinin lakabı) daha misafirperver

Ekmek yiyen manasına olan bu lakap Abdullah b. Habîb el-Anberî için kullanılmıştır. Onun ekmeği çok sevdiği ve cömert olduğu söylenmiştir.

أَكْبَرُ مِنْ بُدٍ²³⁵

Lubed'ten (Bir kartal adı) daha büyük

أَكْفَرُ مِنْ نَاشِرَةٍ²³⁶

Nâşira'dan (Bir kişi adı) daha nankör

Rivayete göre Hemmam b. Murra, Nâşira'yı küçükken annesi tarafından toprağa gömülmeekten kurtararak kendi himayesine aldı ve onu eğitti. Nâşira büyüdüğü zaman kendisini eğiten Hemmam'ı öldürdü.

أَكْفَرُ مِنْ حَمَارٍ²³⁷

Himar'dan (Bir kişi adı) daha tağut

²³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 308; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 112; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

²³³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 309; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 112; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

²³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 309; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 113; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

²³⁵ el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 84; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 317; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 146; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

²³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 317; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 115; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

²³⁷ Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bîşr el-Kelbî el-Kûfî, *Nesebu Me'ad ve'l-Yemeni'l-kebîr*, thk. Nâcî Hasan, (Beyrut: Mektebetu'l-Nahdati'l-Arabîyye, 1408/1988), 2: 479; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, 1: 619; el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 15; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 317; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 17; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 147; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

أَلَامٌ مِنْ جَدْرَةٍ²³⁸

Cedra'dan (Bir kişi adı) daha alçak

Cedra, Hâris b. Adıyy b. Habib b. el-Anber ailesine mensup biriydi.

أَلَامٌ مِنْ صَبَارَةٍ²³⁹

Dabâra'dan (Bir kişi adı) daha alçak

أَلَامٌ مِنْ مَادِرٍ²⁴⁰

Mâdir'den (Bir kişi adı) daha alçak

أَلْهَفٌ مِنْ قَضِيبٍ²⁴¹

Kadîb'ten (Bir kişi adı) daha pişman

Kadîb, tanıdığı bir tüccardan hurmayı alıp satardı. Tüccar, satamadığı kalitesiz olan hurmaları biriktiriyordu. Onlardan kurtulmak için Kadîb'e sattığı hurmaların arasına karıştırdı. Fakat tüccar Kadîb'e verdiği o çuvalın içinde daha önce bir kese para sakladığını unuttu. Hatırlayınca yanına bıçak alıp Kadîb'i takip etti ve onu bulduğunda kalitesiz olan hurmayı geri almak isteyince Kadîb tereddüt etmeden geri verdi. Tüccar hemen çuvalı açıp keseyi çıkarınca, Kadîb tüccarın elinden bıçağı alıp üzüntüsünden kendisini bıçakladı.

أَلْهَفٌ مِنْ أَبِي غُبْشَانَ²⁴²

Ebû Gubşân'dan (Bir kişi adı) daha pişman²⁴³

أَلْحَنُ مِنَ الْجَرَادَتَيْنِ²⁴⁴

Cerâdeteyn'den (iki cariyenin lakabı) daha bestekâr

Bir rivayete göre Cerâdeteyn, Hz. Muhammed'e (s.a.v) peygamberlik verildiği zaman İslam'a girmeyen Kureyş kabilesinin liderlerinden Abdullah b. Cüdân'nın cariyeleri idi.

²³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 322; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 179.

²³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 323; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 179.

²⁴⁰ Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 639; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 60; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

²⁴¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 328; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 182; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

²⁴² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 329; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

²⁴³ Ebû Gubşân'nın hikâyesi, "أَحْمَقُ مِنْ أَبِي غُبْشَانَ" atasözünde bahsedilmiştir.

²⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 332; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 183.

أَمْضَى مِنْ سُلَيْكِ الْمَقَانِبِ²⁴⁵

*Suleykul-Mekânib'ten (Bir kişi adı) daha hızlı*²⁴⁶

أَمْنَعُ مِنْ عَثْرٍ²⁴⁷

İtır'dan (Bir kişi adı) daha izzetli/ kuvvetli

İtır Âd kavmine mensup bir kimseydi.

أَمَحَلُ مِنْ تَعْقَادِ الرَّثَمِ²⁴⁸

Retem ağcına bağlanan ipten daha aldatıcı

Ağaçlara ip bağlamak, Arapların Cahiliye dönemindeki adetlerindendir. Kim yolculuğa çıkmak isterse önce Retem ağcına bir ip bağlardı. O yokken bağladığı ip çözülürse hanımının onu aldattığına inanılırdı.

أَمَحَلُ مِنْ حَدِيثِ خُرَافَةٍ²⁴⁹

Hurâfa'nın (Bir kişi adı) sözünden daha palavracı

Uzra kabilesinden bir adamdı, rivayete göre cinlerin yanında bir müddet ikamet ettiğini iddia edip, kavmine yalan hadiseler anlatırdı.

أَنْكَدُ مِنْ أَحْمَرِ عَادٍ²⁵⁰

Âd kavminin kızıl adamından daha uğursuz

أَنْسَبُ مِنْ ابْنِ لِسَانِ الْحُمَّرَةِ²⁵¹

Lisanul-Hummara'nın oğlundan (Bir kişinin lakabı) daha soyları bilen

أَنْطَقُ مِنْ سَحْبَانٍ²⁵²

*Sahbân'dan (Bir kişi adı) daha hatip*²⁵³

²⁴⁵ Muhammed b. Habîb, *el-Muḥabber*, 217; Belâzurî, *Ensâbu 'l-eşrâf*, 11: 163; Ezdî, *Cemheretu 'l-luğa*, 1: 374; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 334; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 231; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

²⁴⁶ Suleykul-Mekanib'in hikâyesi "أَعْدَى مِنْ سُلَيْكٍ" atasözünde bahsedilmiştir.

²⁴⁷ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 337; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 232.

²⁴⁸ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 338; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 233.

²⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 339; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 234.

²⁵⁰ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 341; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 49; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 236.

²⁵¹ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 236.

²⁵² İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 236.

²⁵³ (أَبْلَغُ مِنْ سَحْبَانٍ) atasözünde zikredilmiştir.

أَنعَمَ مِنْ حَيَّانٍ²⁵⁴

Hayyân'dan (Bir kişi adı) daha varlıklı

أَنكَحَ مِنْ حَوْثَرَةٍ²⁵⁵ / أَنكَحَ مِنْ خَوَاتٍ²⁵⁶

Havsere'den/ Havât'tan (kişi adları) daha şehvetli

أَندَمَ مِنَ الْكُسْعِيِّ²⁵⁷

Kusa'î'den (Bir kişi adı) daha pişman

Kusa'î'nin asıl ismi Muhârib b. Kays'tır. Bir gün avlanmaya çıkarken yanına yeni yaptığı bir yayı aldı. Gece yakınında bir yabani eşek sürüsünün geçtiğini fark edip hemen yayından ona doğru bir ok attı ve ok onları geçip bir kayaya saplandı. Beş defa atışı tekrarladıktan sonra sinirlenip yayını kırdı. Sabah ortalık aydınlanınca, etrafında beş tane ölmüş yabani eşek gördü. Meğer okların eşeklerin vücutlarından geçip kayalara çarpmıştı. Neticede güçlü olan yayını kırdığı için çok pişman olmuştu.

أَندَمَ مِنْ أَبِي غَبْشَانَ²⁵⁸

Ebû Gabşân'dan (Bir kişi adı) daha pişman²⁵⁹

أَندَمَ مِنْ شَيْخٍ مَهْوٍ²⁶⁰

Mahv kabilesinin şeyhinden daha pişman

أَندَمَ مِنْ قَضِيبٍ²⁶¹

Kazib'ten (Bir kişi adı) daha pişman²⁶²

أَنجَبَ مِنْ مَّارِيَةٍ²⁶³

²⁵⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 352; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 251; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

²⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 352; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 252; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

²⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 353; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 252.

²⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 355; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 254; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

²⁵⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 358; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

²⁵⁹ Bu atasözün hikâyesi (أحمق من أبي غبشان) atasözünde zikredilmiştir.

²⁶⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 359; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

²⁶¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 358; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

²⁶² Bu atasözünün hikâyesi (ألف من قضيب) atasözünde zikredilmiştir.

Mâriya'den (Bir kadın adı) daha nitelikli çocuk doğuran

Asıl adı Mâriye b. Abdi Menât b. Malik b. Zeyd b. Abudullah b. Dârim'dir.

أَنْجَبَ مِنْ بِنْتِ الْخُرْشُبِ²⁶⁴

Bintul-Hurşub'tan (Bir kadın adı) daha nitelikli çocuk doğuran

Bintul-Hurşub'un asıl adı Fatima el-Enmâriyye'dir. İnsanların "Mükemmeller" şeklinde nitelediği dört çocuğu olmuştu.

أَنْجَبَ مِنْ أُمِّ الْبَيْنِ²⁶⁵

Ummul-benîn'den (Bir kadının lakabı) daha nitelikli çocuk doğuran

Hepsi cesaret ve cömertlikleriyle bilinen beş çocuğu olan Ummul-benîn, Amr b. Âmir'in kızıdır.

أَنْجَبَ مِنْ خَبِيئَةٍ²⁶⁶

Habî'e'den (Bir kadın adı) daha nitelikli çocuk doğuran

Üç çocuğu olan Habî'e, Riyah b. el-Eşell'in kızıdır.

أَنْجَبَ مِنْ عَاتِكَةٍ²⁶⁷

Âtike'den (Bir kadın adı) daha nitelikli çocuk doğuran

Hilâl b. Murre'nin kızı olup, Peygamber Efendimizin (s.a.v) birkaç nesil öncesindeki büyükannesidir.

أَنْفَسَ مِنْ قَرْطِي مَارِيَةٍ²⁶⁸

Mâriye'nin iki küpesinden daha enfes

Küpelerinde güvercin yumurtası büyüklüğünde taşların var olduğu anlatılan Mariye bint Zâlim b. Vehb el-Kindî'dir.

أَوْفَى مِنَ السَّمْوَلِ²⁶⁹

²⁶³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

²⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 359; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 255; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

²⁶⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 360; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 255; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

²⁶⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 360; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 255; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 70.

²⁶⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 360; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 255; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 70.

²⁶⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 256.

Semev'el'den (Bir erkek adı) daha vefalı

Semev'el b. Âdiyâ el-Yehûdî, Semev'el, İmriu'l-kays b. Hucr ile aynı asırda yaşamışlardır. İmriu'l-kays, babasının Esedoğulları tarafından öldürülmesi üzerine intikam peşine düştü. Esedoğulları'na karşı savaşırken taraftarlarını kaybederek yalnız kaldı. Bunun üzerine kaçıp Bizans hükümdarından yardım istemek üzere yola koyuldu. Yoldayken Semev'el'e misafir oldu ve silâhlarını ona emanet etti. Münzir, İmriu'l-kays'ın bıraktığı emanetleri almak istedi ve Semev'el emanetleri vermeyi kabul etmediği için Münzir'in gönderdiği askerler tarafından kuşatıldı. O sırada Semev'el'in oğlu, Münzir'in askerleri tarafından yakalandı. Semev'el'den istediklerini almadıkları takdirde oğlunu öldüreceklerini söylediler. Emaneti ihanet etmeyen Semev'el'in, oğlu gözlerinin önünde Münzir'in askerleri tarafından öldürüldü.

²⁷⁰ أَوْفَى مِنْ أَبِي حَنْبَلٍ

Ebû Hanbel'den (Bir erkek adı) daha vefalı

²⁷¹ أَوْفَى مِنَ الْحَارِثِ بْنِ ظَالِمٍ

Hâris b. Zalim'den (Bir erkek adı) daha vefalı

²⁷² أَوْفَى مِنَ الْحَارِثِ بْنِ عَبَّادٍ

Haris b. Ubâd'dan (Bir erkek adı) daha vefalı

Hâris, vefakârlığının anlatıldığı rivayete göre, intikam almak için Udey b. Rabîa'yı ararken onu tanımadan esir olarak almıştı. Udey de Hâris'e “Ben sana Udey'in yerini söylersem beni serbest bırakır mısın?” demiş. Hâris “evet” deyip buna dair söz vermiş. Bunun üzerine aranan kişinin kendisi olduğunu açıklayınca, Haris sözünde durup Udey'i serbest bırakmış.

²⁷³ أَوْفَى مِنْ خُمَاعَةَ

Humâa'dan (Bir kadın adı) daha vefalı

²⁷⁴ أَوْفَى مِنْ أُمِّ جَمِيلٍ

²⁶⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 362; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 269.

²⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 363; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

²⁷¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

²⁷² Cahiz, *Kitâbu'l-Mehâsin ve'l-azdâd*, 84; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

²⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 365; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 70.

Ummu Cemîl'den (Bir kadın adı) daha vefalı

Hız. Ebû Hureyre'in kabilesinden bir kadındı. Rivayete göre, Ezd-i Şenûe kabilesinin adamları, kan davası nedeniyle Zirâr b. Hattâb'ı öldürmek istediler. Zirâr, onlardan kaçarak Ummu Cemîl'in evine sığındı. Ummu Cemîl'de ona sığınan Zirâr'ı kendi himayesine alarak kavmiyle beraber onu korumuştur.

أوفد من المُجَبَّرِينَ²⁷⁵

Mücebbirin'den (Bir erkek grubu) daha iyi elçi²⁷⁶

أوفى فداء من الأشعث²⁷⁷

Eş'as'tan fidye vermede daha vefalı

Rivayete göre Eş'as, esir olduğunda kendini üç bin binek ile esaretten kurtarmıştır.

أهرم من لبد²⁷⁸

Lubed'ten (Bir kartal adı) daha yaşlı

أهناً من كنز النطف²⁷⁹

Natif'in (Bir kişinin lakabı) bulduğu hazinden daha hoş

Yarbû' ailesine mensup bir adamdı. Suyu doldurup sırtında taşırdı. Bir gün yoldan geçerken sırtında taşıdığı su akmaya başlamış, suyun aktığı yere bakınca büyük bir hazine bulduğu rivayet edilmiştir.

أهدى من دُعَيْمِصِ الرَّمْلِ²⁸⁰

Du'aymîsul-Reml'den (Bir kişi adı) daha iyi rehber

Yolları iyi bilen, Abdulkays kabilesinden bir adam idi.

أيسر من لُقْمَانَ²⁸¹

²⁷⁴ Cahiz, *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-aẓdâd*, 83; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 270; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 70.

²⁷⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 271.

²⁷⁶ Bu atasöz daha önce (أفرش من المجبرين) atasözünde açıklanmıştır.

²⁷⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 272.

²⁷⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 275.

²⁷⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 289.

²⁸⁰ Kâlî, *Kitâbu Eḥḥâlu min keẓâ*, 47; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 290; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 66.

Lokman'dan daha kumarıcı

İsmi Lokman b. Âd'tır. Kumarbaz olduğundan bahsedilmiştir.

2.2. İSLAM DÖNEMİNE AİT OLAN MESELLER

2.2.1. Kur'an Kaynaklı Olan Meseller

²⁸² أَتَبَّ مِنْ أَبِي لَهَبٍ

Ebû Leheb'ten daha kaybeden

Bu meselin Kur'an Kerim'de olan Tebbet suresinin "تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ"

"Ebû Leheb'in iki eli helâk oldu, kendisi de hüsrâna uğradı" ayetinden mülhem olduğu bilinmektedir.²⁸³

²⁸⁴ أَخْسَرُ مِنْ حَمَّالَةِ الْحَطَبِ

Odunu taşıyan kadından daha esef verici

Ummu Cemil, Ebû Leheb'in eşi, Kuran-ı Kerim'in Tebbet suresinde şu ifadelerle zikredilmiştir: "وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ، فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ" "Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir)"²⁸⁵. Ummu Cemil, Dikenleri toplardı sonra onları bir iple bağlayıp Hz. Muhammed (s.a.v)'in yoluna dökerdi. Meselimiz de bu ayetlerden mülhemdir.

²⁸⁶ أَخْرَقَ مِنْ نَاكِثَةٍ غَزْلُهَا

Eğirdiğini bozan kadından daha ahmak

²⁸¹ Mufaddal ed-Dabbî, *Emsâlu'l-Arab*, 161; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 380; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 334.

²⁸² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 242.

²⁸³ Tebbet 111/1.

²⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 148; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 364; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-mużâf ve'l-mensûb*, 302.

²⁸⁵ Tebbet 111/4-5.

²⁸⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 147; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 363; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 68.

Nahl suresinin 92. ayetindeki bu örnek: وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَقَصَتْ غَزَلُهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ

“Bir topluluğun diğer bir topluluktan daha çok olmasından dolayı yeminlerinizi aldatma aracı yaparak ipliğini sağlamca büktükten sonra söküp bozan kadın gibi olmayın” meselimizin mevridi olarak değerlendirilmiştir.

أَدْنَى مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ²⁸⁷

Şahdamarından daha yakın

Bu mesel Kâf suresinde geçen "ونحن أقرب إليه من حبل الوريد" “Ve biz ona şah damarının daha yakınız”²⁸⁸ ayetinden mülhem olduğu düşünülmektedir.

أَشْرَبَ مِنَ الْهَيْمِ²⁸⁹

Susuz develerden daha çok içen

Vâkıa suresinin 54. ve 55. ayetlerinde Allah (c.c.), amel defteri solundan verilenler için şu ifadeyi kullanmıştır: "فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ، فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهَيْمِ" “Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz. Hem de susamış develerin suya kanmaz içişleriyle”. Meselimiz bu ayetlerden mülhem olduğu düşüncesindeyiz.

أَضِيقُ مِنَ سَمِّ الْخِيَاطِ²⁹⁰

İğnenin deliğinden daha dar

سَمِّ الْخِيَاطِ ifadesi Kur'an-ı Kerimin A'râf suresinin 40. ayetinde şu şekilde geçmektedir: "إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ" "Şüphesiz ayetlerimizi

²⁸⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 172; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 384; ; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 79.

²⁸⁸ Kâf 50/16.

²⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 221; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 23; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 480; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

²⁹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

yalanlayanlar ve onlara karşı büyüklenenler, onlar için göğün kapıları açılmaz ve halat (ya da deve) iğnenin deliğinden geçinceye kadar cennete girmezler”. Meselimiz bu ayetten mülhem olduğu kanaatindeyiz.

²⁹¹ أَظْلَمَ مِنَ الْجُلْنَدَى

el-Culenda’dan daha zalim Kehf suresinin 79. ayetinde zalim bir kral hakkında şu ifadeler kullanıldı: "سَفِينَةٍ غَصْبًا" "...Peşlerinde, her gemiyi zorbalıkla ele geçiren bir kral vardı”. Bahsi geçen o kralın adının *el-Culenda* olduğu bu meselin Kur’an’da zikredilen bu kıssadan kaynaklandığı düşünülmektedir.

²⁹² أَفْرَغَ مِنْ فُؤَادِ أُمِّ مُوسَى

Musa (as)’ın annesinin gönlünden daha boş

Buradaki boş gönülden maksat, sabırdan ve taakkuldan boş olmasıdır, bu meseli de Kasas suresinin 10. ayetinden mülhem olduğu bilinmektedir. "وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ

²⁹³ "مُوسَى فَارِعًا.." *Musa’nın anası, gönlü bomboş bir halde kaldı..*

²⁹⁴ أَقْرَبَ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

Şahdamarından daha yakın

Kâf suresinin 16. ayetinden iktibas edilmiştir. "ونحن أقرب إليه من حبل الوريد."

²⁹⁵ "Ve biz ona şah damarının daha yakınız"

²⁹⁶ أَوْهَى مِنْ بَيْتِ الْعَنْكَبُوتِ

Örümcek evinden daha zayıf

²⁹¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 28.

²⁹² İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 287; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 77; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

²⁹³ el-Kasas 28/10.

²⁹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 302; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 37; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Hâşimî, *el-Emşâl*, 26; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fî'l-mużâf ve'l-mensûb*, 343.

²⁹⁵ Kâf 50/16.

²⁹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 361; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

Ankebût Suresinin 41. ayetinde Allah c.c., Ondan başka dost ve yardımcı edinenler için şöyle bir ifade kullanmıştır: كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ "Kendisine bir ev edinen örümceğe benzerler. Evlerin en çürük ve zayıfı örümcek evidir, keşke bunu bilselerdi". Buna binaen meselimizin bu ayetten mülhem olduğu kanaatindeyiz.

2.2.2. Hadis Kaynaklı Olan Meseller

أثْقَلُ مِنْ أُحُدٍ²⁹⁷

Uhut'tan daha ağır

Hadis kitaplarında geçen bazı rivayetlere göre, Abdullah b. Mesut, Peygamber Efendimize (s.a.v) misvak dalları toplamak için ağaca tırmandığında incecik bacakları gözüktü ve sahabe bu manzaraya gülmeye başladılar. Peygamber Efendimiz (s.a.v) sahabeden gülmelerin sebebi duyunca şöyle buyurdu: “Onun bacakları mizanda Uhud dağından bile daha ağır olacaktır”.²⁹⁸

أَحْسَنُ مِنَ الْقَمَرِ²⁹⁹

Aydan daha güzel

Tirmîzî'nin (ö. 279/892) eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye isimli eserinde şöyle bir rivayet geçmektedir: Câbir b. Semure (r.a) şöyle dedi: "Mehtaplı bir gecede Resûl-i Ekrem Efendimizi (s.a.v) kırmızı renkli bir elbise içinde gördüm. Bir onun yüzüne bir de Ay'a baktım. Yemin ederim ki, onun mübarek yüzü Ay'dan daha güzeldi"³⁰⁰. Meselimiz bu rivayetten mülhem olabildiği kanaatindeyiz.

²⁹⁷ Ebû Muhammed Abdullâh b. Vehb b. Müslim el-Mısrî, *el-Câmi fi'l-hadîs*, thk. Mustafa Hasan Hüseyin Muhammed Ebu'l-Hayr, (Riyad: Daru İbni'l-Cevzi, 1416/1995), 651; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakatu'l-kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l- İlmiyye, 1410/1990), 3: 115; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 88; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 36; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 248.

²⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, 7: 99.

²⁹⁹ Câhiz, *Kitâbu'l-Buhalâ'*, (Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1419), 49;; İsfahânî, *el-İmâ'u's-şevâ'ir*, thk. Celil el-Atiyye, (Beyrut: Daru'n-Nidal, 1404/1984), 203; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 3; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 335.

³⁰⁰ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*, thk. Seyyid b. Abbas el-celemi, (Mekke: el-Mektebetu'l-ticariyye, 1413/1993), 39.

أَحْلَى مِنَ الشَّهَد³⁰¹ / مِنَ الْعَسَل³⁰²

Baldan daha tatlı

Bu Mesel, farklı rivayetlerle hadis kitaplarında yer almaktadır. Örneğin: İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *es-Sünen* adlı eserinde, Kevser nehrini anlatan bir hadis-i şerif şöyle nakledilmektedir: İbni Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre, "Kevser, cennette bir nehirdir. Kıyıları altından olup inci ve yakutlar üzerinden akar. Toprağı miskten daha güzel kokar. Suyu baldan daha tatlı, kardan daha beyazdır"³⁰³. Meselimiz buradan kaynaklandığı düşüncesindeyiz.

أَدَقُّ مِنَ الشَّعْرِ³⁰⁴

Saç telinden daha ince

Bazı hadislerde Peygamber Efendimiz (s.a.v) sırat köprüsünün; kıldan daha ince, kılıçtan daha keskin bir köprü olduğunu ifade etmektedir.³⁰⁵

أَعَزُّ مِنَ الْغُرَابِ الْأَعْصَمِ³⁰⁶

Ayaklarından biri beyaz olan kargadan daha nadir

Hadiste Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Saliha kadın, gurabu'l a'sam gibi çok az bulunur." Kendisine, "Az bulunan gurabu'l a'sam nedir?" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Ayaklarından biri beyaz olan kargadır."³⁰⁷. Meselimizin bu hadisten muktebes olduğu fikrini taşımaktayız.

³⁰¹ Ebû Muhammed el-Feth b. Hâkân Urtûc, *Kalaidul Akyan*, (Mısır: 1284/1866), 88; el-Âmidî, *el-Muvâzene beyne Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*, 1: 118; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 341.

³⁰² Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. el-Mubârek b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî, *Kitâbu'z-Zuhd ve'r-rekâ'ik*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l- İlmiyye), 17; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, 10: 145; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 341.

³⁰³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sunen*, thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Murşid ve diğerleri, (Beyrut: Daru'r-Risaleti'l-Alemîyye, 1430/2009), 5: 383.

³⁰⁴ İbnu'l-Mubârek, *Kitâbu'z-Zuhd ve'r-rekâ'ik*, 2: 122; Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Bustî, *el-Musnedu's-sahîh*, thk. Şuayb el-Arnaût, (Beyrut: Muesesetu'r-Risale, 1414/1993), 16: 377; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 382; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 79.

³⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, 41: 302.

³⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 292; İbn Fâris, *Mucmelu'l-Luga*, 4: 42; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 56; Hâşimî, *el-Emşâl*, 24; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 123.

³⁰⁷ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 8: 201.

2.2.3. Şiir Kaynaklı Olan Meseller

أَدْبُ مِنْ الشَّمْسِ إِلَى الْعَسَقِ³⁰⁸

Karanlığa geçen güneşten daha yavaş sirayet eden

Bu mesel, İbn Düreyd el-Ezdî'ye ait olan şu şiirinden alınmıştır:

أرى الشيب مذ جاوزت خمسين دأباً ... يدب ديب الصباح في غسق الظلم³⁰⁹

أَذَلُّ مِنَ النَّعْلِ³¹⁰

Nalından daha alçak

Bu mesel, el-Bu'ays'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وَكُلُّ كَلْبِي صَفِيحَةٌ وَجْهَهُ ... أَذَلُّ لِأَقْدَامِ الرِّجَالِ مِنَ النَّعْلِ³¹¹

أَرْقٌ مِنَ الْمَاءِ³¹²

Sudan daha ince

Bu mesel, Zurrunme'ye ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وُزْرَقَ كَسْتَهْنَ الْأَسْنَةَ هَبْوَةً ... أَرْقٌ مِنَ الْمَاءِ الزُّلَالِ كَلِيلُهَا³¹³

أَسْلَحٌ مِنْ حُبَارَى³¹⁴

Toy kuşundan daha korkak

Bu mesel, Evs b. Galfaa'ya ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وَهُمْ تَرْكُوكَ أَسْلَحٍ مِنْ حُبَارَى ... رَأَتْ صَفْرَاءً وَأَشْرَدَ مِنْ نَعَامِ³¹⁵

³⁰⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 161; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 384.

³⁰⁹ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 350.

³¹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 179; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 11; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 196; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 396; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

³¹¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 396.

³¹² Ebû Nasr Ahmed b. Hâtîm el-Bâhilî, *Dîvânî Zi'r-rumme*, thk. Abdulkuddus Ebû Salîh, (Cidde: Muesesetul'İman, 1402/1982), 3: 1902; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 7: 84; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 419; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 136.

³¹³ Ebû Nasr el-Bâhilî, *Dîvânî Zi'r-rumme*, 3: 1902.

³¹⁴ Mufaddal ed-Dabbî, *el-Mufaddaliyyât*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Abdusselâm Muhammed Hârûn, (Kahire: Daru'l-Mearif, 6. baskı), 388; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 2: 413; el-Muberrred, *el-Kâmil fi'l-luğa vel-edeb*, 2: 61; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 201; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 78; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 452.

³¹⁵ Mufaddal ed-Dabbî, *el-Mufaddaliyyât*, 388.

أَصْفَى مِنْ لُعَابِ الْجُنْدَبِ أَوْ مِنْ لُعَابِ الْجَرَادِ³¹⁶

Çekirge salyasından daha saf

Bu mesel, Ahtal'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

عُقَارًا كَعَيْنِ الدَّيْكِ صِرْفًا كَأَنَّهُ ... لُعَابُ جَرَادٍ فِي الْفَلَاةِ يَطِيرُ³¹⁷

أَصْبِرْ مِنْ ذِي ضَاغِطٍ³¹⁸

Yürümekten dolayı koltuk altlarında iz kalan deveden daha sabırlı

Bu mesel, Said b. Abban b. Uyeyine'ye ait olan şu şiirinden alınmıştır:

أَصْبِرْ مِنْ ذِي ضَاغِطٍ مُعَرِّكَ ... أَلْقَى بَوَائِي زَوْرَهُ لِلْمَبْرِكَ³¹⁹

أَصْبِرْ مِنْ عَوْدٍ بِجَنْبِيهِ جُلْبُ³²⁰

İki tarafı yaralı bir deveden daha sabırlı

Bu mesel, Halhale b. Kays'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

أَصْبِرْ مِنْ عَوْدٍ بِجَنْبِيهِ جُلْبُ ... قَدْ أَثَّرَ الْبِطَانُ فِيهِ وَالْحَقْبُ³²¹

أَضِيعْ مِنْ غِمْدٍ بَغَيْرِ نَصْلِ³²²

Kılıcsız kından daha sahipsiz

Bu mesel, Muslim b. el-Velîd'e ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وَإِنِّي وَإِسْمَاعِيلَ يَوْمَ فِرَاقِهِ ... لَكَالْغِمْدِ يَوْمَ الرَّوْعِ زَايِلُهُ النَّصْلُ³²³

³¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 227; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 495; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

³¹⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 495.

³¹⁸ Cahiz, *el Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hulân*, 379; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 7: 57; Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 1: 201; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 229; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 16; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 497; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

³¹⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 497.

³²⁰ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 7: 57; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 229; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 16; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 497.

³²¹ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 7: 57.

³²² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 197; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 10.

³²³ Ebû Temmâm et-Tâî, *el-Ḥamâsetu's-şuğrâ (el-Vaḥşiyât)*, 127.

أطول من ظلِّ الرُّمَح³²⁴

Mızrağın gölgesinden daha uzun

Bu mesel, İbnu't-Tasriyye'ye ait olan şu şiirinden alınmıştır:

ويوم كظلِّ الرمح قَصَّرَ طَوْلُهُ ... دُمُ الزِقِّ عَنَا وَاصْطَفَاكَ الْمَزَاهِرِ³²⁵

أطول صُحْبَةٍ مِنَ الْفَرْقَدَيْنِ³²⁶

İki kutup yıldızının arkadaşlığından daha uzun

Bu mesel, Amr b. Ma'adi Yakrib'e ait olan şu şiirinden alınmıştır:

وَكُلُّ أَخٍ مُفَارِقُهُ أَخُوهُ، ... لَعَمْرُ أَبِيكَ، إِلَّا الْفَرْقَدَانِ³²⁷

أطول صُحْبَةٍ مِنْ نَخْلَتِي خُلْوَانِ³²⁸

Hulvan'da (Bir yer adı) iki hurma ağacının arkadaşlığından daha uzun

Bu mesel, Mutî' b. İyâs'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

أَسْعِدَانِي يَا نَخْلَتِي خُلْوَانِ ... وَابْكِيَا لِي مِنْ رَبِّ هَذَا الزَّمَانِ³²⁹

أَطِيشٌ مِنْ دُبَابِ³³⁰

Sineklerden daha dikkatsiz

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

وَلَأَنْتَ أَطِيشٌ حِينَ تَعْدُو سَادِرًا ... رَعِشَ الْجَنَانِ مِنَ الْقُدُوحِ الْأَقْدَحِ³³¹

³²⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 24; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 17; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 151.

³²⁵ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 409.

³²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 247; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 20; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

³²⁷ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 1: 194.

³²⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 248; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 20.

³²⁹ el-Merzubânî, *Mu'cemu's-su'arâ*, 480.

³³⁰ Sedusi, *el-Emsal*, 5; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 4: 22; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 248; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 22; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 500.

³³¹ Sedûsî, *el-Emsal*, 63.

أَعَزُّ مِنْ قُنُوعٍ³³²

Kanaatkâr kimseden daha izzetli

Bu mesel, Ebu Temmâm'a ait olan şu şiirden alınmıştır:

وَكُنْتُ أَعَزُّ عِزًّا مِنْ قُنُوعٍ ... تَرْفَعُ عَنْ مُطَالَبَةِ الْمُلُوكِ³³³

أَعْطَشُ مِنَ الْخُوتِ³³⁴

Balinadan daha susuz

Bu mesel, Ru'be b. Accâc'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

كَالْخُوتِ لَا يَرْوِيهِ شَيْءٌ يَلْهَمُهُ ... يُصْبِحُ ظَمَانًا وَفِي الْبَحْرِ فَمُهُ³³⁵

أَغْنَى عَنِ الشَّيْءِ مِنَ الْأَقْرَعِ عَنِ الْمَشْطِ³³⁶

Kelin tarağa ihtiyacı olmadığı gibi, (bunun da) bu şeye ihtiyacı yoktur

Bu mesel, Saîd b. Abdurrahman b. Hassan'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

قَدْ كُنْتُ أَغْنَى ذِي غِنَى عَنْكُمْ كَمَا ... أَغْنَى الرَّجَالَ عَنِ الْمَشَاطِ الْأَقْرَعِ³³⁷

أَقُودُ مِنْ لَيْلٍ³³⁸

Geceden daha kavat

Bu mesel, İbnu'l-Mu'tez'e ait olan şu şiirinden alınmıştır:

لَا تَلْقَ إِلَّا بَلِيلٍ مَنْ تَوَاصَلُهُ ... فَالْشَّمْسُ نَمَامَةٌ وَاللَّيْلُ قَوَادُ³³⁹

أَكْذَبُ مِنْ فَاحِشَةٍ³⁴⁰

Üveyik kuşundan daha yalancı

³³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 262; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 56; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

³³³ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 56.

³³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 61.

³³⁵ Sicistânî, *Kitabu'l-Fark*, 226.

³³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 282; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 64; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 72.

³³⁷ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 72.

³³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 306; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 111.

³³⁹ Ebû Bekr Muhammed b. Yahyâ b. Abdillâh b. Abbâs b. Muhammed b. Sûl-Tegin el-Bağdâdî eş-Şatrancî es-Sûlî, *Kitâbu'l-Evrâḡ*, (Kahire: Emel Şirketi, 1425), 3: 225.

³⁴⁰ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 240; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 312; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 144; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

أَكْذَبُ مِنْ فَاحِشَةٍ ... تقول وَسَطَ الْكَرْبِ

وَالطَّلْعُ لَمَّا يَطْلُعِ ... هذا أَوَانُ الرُّطْبِ³⁴¹

أَلْدُّ مِنَ الْمُنَى³⁴²

Dileklerden daha güzel

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

مُنَى إِنْ تَكُنْ حَقًّا تَكُنْ أَفْضَلَ الْمُنَى ... وَإِلَّا فَقَدْ عَشْنَا بِهَا زَمَنًا رَعْدًا³⁴³

أَلْدُّ مِنْ إِغْفَاءَةِ الْفَجْرِ³⁴⁴

Kuşluk uykusundan daha güzel

Bu mesel, Kays b. el-Mulevvah'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

فَلَوْ كُنْتُ مَاءً كُنْتُ مَاءً عَمَامَةً ... وَلَوْ كُنْتُ نَوْمًا كُنْتُ إِغْفَاءَةً الْفَجْرِ³⁴⁵

أَلْدُّ مِنْ زَبْدٍ بَرْبٍّ رِيَّاحٍ³⁴⁶

Kaymakla yenilen Rabah hurmasından daha lezzetli

Bu mesel, Ebu's-Şamakkî'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

شَفِيعِي إِلَى مُوسَى سَمَاحٍ يَمِينِهِ ... وَحَسْبُ امْرِئٍ مِنْ شَافِعٍ بِسَمَاحٍ

وَشَعْرِي شِعْرٌ يَشْتَهِي النَّاسَ أَكْلَهُ ... كَمَا يُشْتَهَى زُبْدُ بَرْبٍّ رِيَّاحٍ³⁴⁷

أَمْنَعُ مِنْ لَهَاةِ اللَّيْثِ³⁴⁸

Aslanın küçük dilinden daha dokunulamaz olan

³⁴¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 144.

³⁴² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 326; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 180.

³⁴³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 106.

³⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 327; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 181; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-mużâf ve'l-mensûb*, 645.

³⁴⁵ İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*, 4: 387.

³⁴⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 327; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 181.

³⁴⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 181.

Bu mesel, Ebû Hayye'ye ait olan şu şiirinden alınmıştır:

فَأَصْبَحْتُ كُلَّهَاةَ اللَّيْثِ فِي فَعْمِهِ ... وَمَنْ يُحَاوِلُ شَيْئًا فِي فَعْمِ الْأَسَدِ؟!

349 أَنْتَنَ مِنْ رِيحِ جَوْرَبٍ

Çorabın kokusundan daha pis kokulu

Bu mesel, Miskîn ed-Dârimî'ye ait olan şu şiirden alınmıştır:

أَنْتَنِي عَلَيَّ بِمَا عَلِمْتَ فَإِنِّي ... مُثْنٍ عَلَيْكَ بِمِثْلِ رِيحِ الْجَوْرَبِ

350 أَنْعَسَ مِنْ كَلْبٍ

Köpekten daha uykucu

Bu mesel, Ru'be b. Accâc'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

351 لَا قَيْثٌ مَطْلًا كَنَعَسِ الْكَلْبِ ... وَعِدَّةٌ عُجْتُ عَلَيْهَا صَحْبِي

352 أَهْوَنَ مِنْ ضَرْطَةِ عَنَزٍ

Bir keçinin osuruğundan daha değersiz

Bu mesel, Amr bin Cürmüz'e ait olan şu şiirinden alınmıştır:

353 فَسَيَّانٍ عِنْدِي قَتْلُ الزُّبَيْرِ ... وَضَرْطَةُ عَنَزٍ بِذِي الْجُحْفَةِ

2.2.4. İslam Dönemine Ait Anonim Meseller

354 آمَنُ مِنْ حَمَامٍ مَكَّةَ وَآلَفُ أَيْضًا

Mekke'nin güvercinlerinden daha güvende ve daha evcil

³⁴⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 336; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 233; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

³⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 349; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 58; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 248.

³⁵⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 349; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 249; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

³⁵¹ İbn Kuteybe, *el-Meani'l-kebir fi ebyati'l-meani*, 1: 236.

³⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 375; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 287; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

³⁵³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 287.

³⁵⁴ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 95; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 56; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 63; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 172.

أَبَاي مِمَّنْ جَاءَ بِرَأْسِ خَاقَانَ³⁵⁵

Hâkân'ın başını getirenden daha kibirli

Hâkân, Emevîler döneminde bir Türk hükümdarıydı, Saîd b. Amr el-Haraşî, Hâkân'ı öldürdüğünü ve bununla hep iftihar ettiğinden dolayı bu mesel ortaya çıkmıştır.

أَبْر مِنْ فِلْحَس³⁵⁶

Felhas'tan (Bir kişi adı) daha iyi (evlattır)

Felhas babası yaşlandığında onu sırtında taşıdığı rivayet edilen Şeyban kabilesinden bir adamın adıdır.

أَتَجْر مِنْ عَقْرَب³⁵⁷

Akrep'ten (bir kişinin ismi) daha ticarete bilen

Akreb, Medine'de yaşayan ve vermesi gereken borçlarını sürekli geciktiren meşhur bir tüccardı.

أَتِيَه مِنْ فَكَيْدِ ثَقِيف³⁵⁸

Sakîf kabilesinin derbederinden daha kendinden geçmiş

Sakîf kabilesinden bir adam yolculuk yapmadan önce, hanımını kardeşine emanet etmişti. Kardeşi de adamın hanımına âşık oluca bunu belli etmemeye çalıştı. Yengesine olan sevgisinden ötürü hastalanıp yataklara düşmüştü. Abisi döndüğünde kardeşinin bu hale gelmesinin sebebini merak edip bir doktor çağırması; doktor, hastanın fiziksel bir hastalığı olmadığını, aşktan yatağa düştüğünü anlamış ve adamın itiraf etmesi için ona içki içirmiş. Adam sarhoş olunca şiirle aşkını ilan edince, abisi durumu anlayıp ve hanımını kardeşiyle evlendirmek için boşamış. Kardeşi ise böyle bir duruma kabul etmeyip kaçmış ve o günden sonra hiç görünmemiştir.

وَأَتِيَه مِنْ أَحْمَقِ ثَقِيف³⁵⁹

Sakîf kabilesinin ahmağından daha kibirli

³⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 66; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 208.

³⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 67; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 208.

³⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 82; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 238.

³⁵⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 83; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 241; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 72.

³⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 85; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 242; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 72.

Sakîf kabilesinin ahmağı, Yusuf b. Amr'dır. Hişam b. Abdülmelik tarafından Irak'ın valisi olarak tayin edildi, ahmaklığıyla ve kibirli olmasıyla meşhur idi.

وَأَجْرًا مِّن قَاتِلِ عُقْبَةَ³⁶⁰

Ukbe'nin katilinden daha cüretli

Ukbe b. Selem el-Ezdî, Halife Mansur zamanında Bahreyn ve Umman valisi olarak tayin edildi. Ukbe'nin, valiliği suresince çok insan öldürdüğü söylenmiştir. Bir gün haricilerden bir grup ona tuzak kurarak Ukbe'yi, Selam şehrine giderken yolda öldürmüştür.³⁶¹

أَحْمَقُ مِّنْ جُحَا³⁶²

Cuha'dan daha ahmak

Cuha; parasını saklamak için çölde bir yerde parayı gömüp yeri kaybetmemek için gömülen yeri gölgeleyen bir bulutu alamet olarak belirleyen birisi olup Fezara kabilesindendir.

أَحْلَمُ مِّنِ الْأَخْنَفِ³⁶³

Ahnef'ten daha halim birisi

Ahnef b. Kays et-Temîmî, Peygamberimizin (s.a.v) zamanını idrak edip onu göremeyen tabiilerden biriydi. Araplarda sabrıyla örnek alınan biri olarak tanınmıştır.

أَخْنَثُ مِّنْ هَيْتِ³⁶⁴ / وَمِنْ طُوَيْسِ³⁶⁵ / وَمِنْ دَلَالِ³⁶⁶

Heyt'ten/ Tuveys'ten/ Delal'dan daha kadınsı

Bu üç muhannes adam, Peygamberimiz (s.a.v) zamanında Medine'de yaşamış kimselerdir.

أَدْنَفُ مِّنِ الْمُتَمَنِّيِّ³⁶⁷

³⁶⁰ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 4: 246; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 287.

³⁶¹ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 4: 246.

³⁶² Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 288; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 116; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 325.

³⁶³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 2: 300; el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâhîr*, 298; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 137; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 344.

³⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 159; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 367; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 61.

³⁶⁵ İbnu'l-Enbârî, *ez-Zâhir fi me'ânî kelimâti'n-nâs*, 2: 215; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 157; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 368; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 61.

³⁶⁶ Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 1: 281; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 158; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 368.

Arzulayan kişiden ölüme daha yakın

Bir kadına âşık olduğu için hastalanıp can veren Nasr b. Haccac es-Selemi için söylenen bir atasözüdür.

368 أَزْكَنُ مِنْ إِيَّاسَ

İyâs'tan daha zeki

İsmi, İyâs b. Muâviye'dir. Ömer b. Abdülaziz zamanında Basra valisi olarak tayin edilmiştir.

369 أَسْأَلُ مِنْ قَرْنَعٍ

Karsâ'tan (Bir kişi adı) daha dilenci

Muâviye (r.a) zamanında yaşamış Evs b. Salebe kabilesinden bir adamdır.

370 أُسْرِقُ مِنْ شِطَّاطٍ

Şizaz'tan (kişi adı) daha hırsız

Dabbe kabilesinden olup, Emevî dönemide ünlü su'lûk şairlerinden biridir.

371 أَشْأَمُ مِنْ طُوَيْسٍ

Tuveys'ten (Bir kişi adı) daha uğursuz

Kendisi hakkında şöyle derdi: “Peygamberimizin (s.a.v) vefat ettiği günde doğdum. Ebû Bekir'in vefat ettiği günde annem beni sütten kesti ve Ömer'in öldürüldüğü günde buluş çağına erdim.”³⁷²

373 أَشْبَقُ مِنْ حُبَّى

Hubba'dan (Bir kadın adı) daha şehvetli

³⁶⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 173; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 385.

³⁶⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 188; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 5: 2131; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 429.

³⁶⁹ Sedûsî, *el-Emsal*, 8; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 199; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 60; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 2: 210; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 450; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

³⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 199; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 450; Hâşimî, *el-Emsâl*, 17; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

³⁷¹ el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 104; İbnu'l-Enbârî, *ez-Zâhir fi me'ânî kelimâti'n-nâs*, 2: 215; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 945; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 146.

³⁷² Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 945.

³⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 218; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 477; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

Emevî döneminde yaşayıp birçok defa evlenmiş olan bir Medineli kadındır.

أَصْفَرُ مِنْ لَيْلَةِ الصَّدْرِ³⁷⁴

(Hac mevsiminde) Mina bölgesinin gecesinden daha tenha

أَصَحَّ مِنْ غَيْرِ أَبِي سَيَّارَةَ³⁷⁵

Ebû Seyyare'nin bineğinden daha sağlam

Ebû Seyyare Hac mevsiminde kendi bineğinin üzerinde 40 sene hacıları taşımış, Advan kabilesine mensup birisiydi.

أَصَبَّ مِنَ الْمُتَمَنِّيَّةِ³⁷⁶

Âşık kadından daha düşkün

Buradaki kadının ismi Furey'a b. Hammam olup, Nasr b. Haccac'a âşık olmuştur.

أَطُولُ مِنْ شَهْرِ الصَّوْمِ³⁷⁷

Oruç ayından daha uzun

أَطْمَعُ مِنْ أَشْعَبِ³⁷⁸

Aş'ab'tan (Bir kişi adı) daha açgözlü

Aş'ab b. Cubeyr, Hz. Osman b. Affan (r.a.) öldürüldüğü günde doğmuş, açgözlülüğü ile meşhur Medineli bir adamdı. du. Kendi açgözlülüğü hakkında şöyle derdi: “İki kişinin alçak sesle konuştuğunu görsem, bunlar kesin bana bir şey verecekler diye hep umut ederdim, ya da birisinin vefat haberini aldığımda bana miras olarak para bıraktığını düşünürdüm.”

أَطْمَعُ مِنْ طُفَيْلِ³⁷⁹

³⁷⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 496.

³⁷⁵ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 373; Ebû Muhammed Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *Uyûnu'l-aḥbâr*, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418), 1: 250; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 231; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luḡa*, 2: 691; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 498; Hâşimî, *el-Emşâl*, 21.

³⁷⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 233; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 498.

³⁷⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

³⁷⁸ Cahiz, *El Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hulân*, 204; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 8: 375; el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 104; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 7: 228; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 250; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 23.

³⁷⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 251; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

Tufeyl'den (Bir kişi adı) daha açgözlü

أَشَدُّ عَصِيَّةً مِنَ الْجَحَافِ³⁸⁰

El-Cehhâf'tan daha taassup sahibi

Asıl adı el-Cehhâf b. Hekim es-Sulemî'dir. Tağlib kabilesi, Cehhâf'ın kuzenini öldürmüş, o da intikamını almak için Tağlib kabilesinden bine yakın insan öldürmüştür.

أَعْمَرُ مِنْ مُعَاذٍ³⁸¹

Muâz'dan daha uzun ömürlü

Muâz b. Müslim, Emevî döneminde yaşayıp uzun ömürlü bir adamdır.

أَعْلَمُ مِنْ دَغْفَلٍ³⁸²

Dağfel'den daha bilgili

Dağfel, Arap kabilelerin soylarını en iyi bilenlerden birisiydi.³⁸³

أَغْلَمُ مِنْ سَجَاحٍ³⁸⁴

Secah'tan daha şehvetli

Rivayete göre, Secah isimli olan kadın, peygamberlik iddia eden Müseylimetu'l-kezzâb ile tartışmaya gittiği zaman, mehirsiz olarak onunla evlenmeyi razı olmuştur.

أَفْتَكُ مِنَ الْجَحَافِ³⁸⁵

Cehhâf'tan daha katil

أَنْسَبُ مِنْ دَغْفَلٍ³⁸⁶

Dagfel'den (Bir kişi adı) daha soylu

أَفْصَحُ مِنَ الْعِضِيِّينَ³⁸⁷

³⁸⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

³⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 276; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 65.

³⁸² Cahiz, *El Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hulân*, 587; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

³⁸³ İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 3: 281.

³⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 285; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 76; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

³⁸⁵ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 296; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 94.

³⁸⁶ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

³⁸⁷ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 299; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 95.

İki dâhiden daha fasih

İki dâhiden kastedilen, Dağfel ve Zeyd b. el-Keyyis.

أَقُودُ مِنْ ظُلْمَةٍ³⁸⁸

Zulme'den (bir kadın adı) daha kavat

Kadınları pazarlamakla tanılan bir kadın idi.

أَكْذِبُ مِنَ الْمُهْلَبِ بْنِ أَبِي صُفْرَةٍ³⁸⁹

Muhellab b. Ebi Sufra'dan (Bir kişi adı) daha yalancı

أَكْذِبُ مِنْ مُسَيْلِمَةَ³⁹⁰

Museyleme'den daha yalancı

Mesleme b. Sümâme b. Kebîr (Kesîr) el-Hanefî, Resûl-i Ekrem (s.a.v) devrinde peygamberlik iddiasında bulunanlardan biridir.³⁹¹

أَلْحَنُ مِنْ قَيْنَتِي يَزِيدُ³⁹²

Yezid'in iki cariyelerinden daha bestekâr

Yezîd bin Abdülmelik'in şarkı söylemekle meşhur olan cariyeleri.

أَمْطَلُ مِنْ عَقْرَبِ³⁹³

*Akrep'ten (Bir kişi adı) daha oyalayıcı*³⁹⁴

أَنْقَى مِنْ لَيْلَةِ الصَّدْرِ³⁹⁵

Hac mevsiminde Mina'daki geceden daha saf

أَنْسَبُ مِنْ كَثِيرِ³⁹⁶

³⁸⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 304; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 75; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 10: 33; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 110; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 70.

³⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 315; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

³⁹⁰ Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 7: 480; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 315; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 53; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 115.

³⁹¹ Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 7: 480.

³⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 329; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 183.

³⁹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 338; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 232; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

³⁹⁴ Bu atasözünün hikâyesi "أتجر من عقرب" atasözünde bahsedilmiştir.

³⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'l-İlel ve ma'rifeti'r-ricâl*, thk. Vasiyullah b. Muhammed Abbas, (Riyad: Dâru'l-Hânî, 1422/2001), 3: 437; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 347; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 70; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 248; es-Seâlibî, *Şimâru'l-ḫulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 639.

Kuseyyir'den (Bir kişi adı) daha gazel okuyan

Ebû Sahr Kuseyyir b. Abdurrahman b. el-Esvet el-Huzâî (ö. 105/723), “Kuseyyiru Azze” olarak da anılmıştır. Emevîler zamanında yaşayan ve platonik aşk şiirleriyle meşhur bir şair idi.³⁹⁷

398 أَنْعَمَ مِنْ خُرَيْمٍ

Hureym'dan (Bir kişi adı) daha refahta

Sinan b. Harise el-Murri oğullarından refah içinde yaşamış birisidir. Asıl adı Hureym b. Halife'dir.

399 أَوْفَى مِنْ عَوْفِ بْنِ مُحَلِّمٍ

Avf b. Muhallim'den (Bir erkek adı) daha vefalı

400 أَوْلَمَ مِنَ الْأَشْعَثِ

Eş'as'tan daha velime veren

Ridde Savaşları sırasında, Hz. Ebû Bekir (r.a) onu esir aldı. Dinden dönmediğine yemin edip affedilmesini istedi. Hz. Ebû Bekir onu affetti ve kız kardeşi Ümmü Ferve ile evlendirdi. O gün Eş'as, çarşıdan geçerken yenilebilecek gördüğü her hayvanı kılıcıyla kesti ve insanlara seslendirerek kestiği tüm hayvanların parasını karşılayacağını söyleyerek yemeğe davet etti.

401 أَوْحَى مِنْ عُقُوبَةِ الْفُجَاءَةِ

Fucâ'e'nin (Bir kişi adı) cezasından daha hızlı

Hz. Ebû Bekir'in (r.a) hilafeti döneminde yol kesen bir adamdı. Yakalanınca ateşe atılarak cezalandırıldı.

402 أَوْغَلَ مِنْ طُفَيْلٍ

Tufeyl'den (Bir kişi adı) daha asalak

İsmi Tufeyl b. Dellal, davet edilmeden velime veren evlere girerdi.

³⁹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 351; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 250.

³⁹⁷ Ebû Ubeydillâh Muhammed b. İmrân b. Mûsâ b. Saîd el-Merzubânî el-Horasânî el-Bağdâdî, *Mu'cemu's-su'arâ*, thk. Fritz Krenkow, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l- İlmiyye, 1402/1982), 350.

³⁹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 351; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 251.

³⁹⁹ Cahiz, *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-aẓdâd*, 84; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 270.

⁴⁰⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 368; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 271.

⁴⁰¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 272.

⁴⁰² Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 272.

أَهْوَنُ مِنْ تَبَالَةٍ عَلَى الْحَجَّاجِ⁴⁰³

Haccac'ın gözündeki Tebâle şehrinden daha değersiz

Şuanda Suudi Arabistan sınırları içerisinde yer alan Tebâle şehrine zamanında Haccac, vali olarak tayin edilmiştir. Haccac, Tebâle'ye yaklaştığında, şehri göremediği için yanındaki rehberine yerini sormuş, rehber de yakın olan tepelerin arkasında söyleyince, Haccac, böyle küçük ve tepeler arkasında gizlenen bir şehri hor görüp oradan ayrılmıştır.

2.3. ÇIKIŞ DÖNEMİ BELLİ OLMAYAN MESELLER

2.3.1. Şiirden Kaynaklı Olan Meseller

أَثْبَتَ فِي الدَّارِ مِنَ الْجِدَارِ⁴⁰⁴

Evde ki duvardan daha kalıcı

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

أُطْفَلَ مِنْ لَيْلٍ عَلَى نَهَارٍ ... أَثْبَتَ فِي الدَّارِ مِنَ الْجِدَارِ⁴⁰⁵

وَأَخْفُ حِلْمًا مِنْ بَعِيرٍ⁴⁰⁶

Binek hayvanından daha akılsız

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

ذَاهِبٌ طَوْلًا وَعَرَضًا ... وَهُوَ فِي عَقْلِ الْبَعِيرِ

أَصْعَبُ مِنْ رَدِّ الشُّخْبِ فِي الصَّرْعِ⁴⁰⁷

Sağılan sütü tekrar hayvanın memesine döndürmekten daha zor

⁴⁰³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 213; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 1: 337; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 376; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 288; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

⁴⁰⁴ Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. Ahmed b. Ebî Avn el-Bağdâdî, *Kitâbu't-Teşbihât*, thk. Muhammed Abdulmuîd Han, (Londra: Cambridge Üniversitesi, 1369/1950), 319; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 90; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 80; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 251.

⁴⁰⁵ Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 80.

⁴⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 146; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 361; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 92.

⁴⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 228; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 496.

Bu mesel, İsmail b. Yesâr'a ait olan şu şiirinden alınmıştır:

صَاحٍ أَبْصَرْتُ أَوْ سَمِعْتُ بِرَاعٍ ... رَدَّ فِي الصَّرْعِ مَا قَرَى فِي الْعِلَابِ⁴⁰⁸

أَصْعَبُ مِنْ وَقُوفٍ عَلَى وَتَدٍ⁴⁰⁹

Bir kazığın üzerine durmaktan daha zor

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

وَلِي صَاحِبَانِ عَلَى هَامَتِي ... جُلُوسُهُمَا مِثْلُ حَدِّ الْوَتَدِ

ثَقِيلَانِ لَمْ يَعْرِفَا حَقَّةً ... فَهَذَا الرُّكَامُ وَهَذَا الرَّمْدُ

أَطُولُ مِنْ فَرَاسِيخٍ دَيْرٍ كَعَبٍ⁴¹⁰

Deyrika'b'ın (Bir yer adı) boyutlarından daha uzun

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

ذَهَبَتْ تَمَادِيًا طُولًا وَعَرَضًا ... كَأَنَّكَ مِنْ فَرَاسِيخٍ دَيْرٍ كَعَبٍ

أَظْلَمُ مِنْ ذِئْبٍ⁴¹¹

Kurttan daha zalim

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

فَرَسَتْ شُوَيْهَتِي وَفَجَعَتْ طِفْلًا ... وَنِسْوَانًا وَأَنْتَ هُمْ رَيْبُ

نَشَاتٍ مَعَ السَّخَالِ وَأَنْتَ طِفْلٌ ... فَمَا أَدْرَاكَ أَنَّ أَبَاكَ ذِيبُ

إِذَا كَانَ الطَّبَاغُ طِبَاغُ سُوءٍ ... فَلَيْسَ بِمُصْلِحٍ طَبْعًا أَدِيبُ

أَعْجَزُ مِنْ مُسْتَطْعِمٍ عَنَبًا مِنَ الدَّفْلَى⁴¹²

Zakkum ağcından üzüm toplamak isteyen daha aciz

Bu mesel, şairi tespit edilemeyen şu şiirden alınmıştır:

⁴⁰⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 496.

⁴⁰⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 228; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 496.

⁴¹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 247; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 19.

⁴¹¹ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 2: 109; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 332; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 255;

Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 28; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁴¹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 279; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 66.

هَيْهَاتِ جِئْتُ إِلَى الدَّفْلَى تَحْرُكُهَا ... مُسْتَطَعْمًا عَنَاءً حَرَكْتُ فَالْتَقَطُ

⁴¹³ أَكْذَبُ مِنْ قَيْسِ بْنِ عَاصِمٍ

Kays b. Âsım'dan daha yalancı

Bu mesel, muhadram olan şair Zeydu'l-Hayl'e ait olduğu ancak hangi dönemde söylediği bilinmeyen şu şiirinden alınmıştır:

⁴¹⁴ فَلَسْتُ بِفِرَّارٍ إِذَا الْخَيْلُ أَحْجَمَتْ ... وَلَسْتُ بِكَذَّابٍ كَقَيْسِ بْنِ عَاصِمٍ

2.3.2. Anonim Meseller

⁴¹⁵ آمِنٌ مِنَ الْأَرْضِ

Topraktan daha güvenilir.(güven ve itimat)

⁴¹⁶ آلفٌ مِنْ غُرَابٍ عُقْدَةٍ

Verimli toprakların kargasından daha evcil

⁴¹⁷ آكَلٌ مِنْ خُوتٍ

Balinadan daha obur

⁴¹⁸ أَرَوَى مِنْ خُوتٍ

Balinadan daha suya kanmış

آكَلٌ مِنْ سُوسٍ / ⁴¹⁹ مِنْ الْفِيلِ / ⁴²⁰ مِنْ النَّارِ / ⁴²¹ مِنْ ضِرْسٍ ⁴²²

⁴¹³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 240; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 312; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 63.

⁴¹⁴ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145.

⁴¹⁵ Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l-İlmiyye, 1424) 1: 32; Câhiz, *el-Mehâsin ve'l-aždâd*, (Beyrut: Daru'l Hilâl, 1423) 1: 21; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 56; Ebû Alî İsmâîl b. el-Kâsım b. Ayzûn Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, thk. Ali İbrahim Kürdi, (Şam: Daru sadettin, 1421/2000), 63; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 172.

⁴¹⁶ el-Mufaddal b. Selemâ Ebû Tâlib *el-Fâhîr*, (Daru ihyâu'l-kutubi'l-ilmiyye, 1380), 1: 308; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 57; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 2: 510; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 172.

⁴¹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 59; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 22; Ebu'l-Kâsım İsmâîl b. Abbâd b. el-Abbâs et-Tâlekânî, *el-Muhit*, thk. Muhammed Hasan Âl Yasin, (Beyrut: Alemu'l-kutub, 1994/1414), 3: 185; Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvîn, *Mutehayyeru'l-elfâz*, thk. Hilâl Naci, (Bağdat: Ma'arif yayinevi, 1390/1970); Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 173.

⁴¹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 59; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 19.

⁴¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 59; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 22; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 174.

Kurtçuktan/ Filden ve ateşten/ Azı dışıdan daha obur

423 آلف من كلب

Köpekten daha evcil

424 آلف من الحمى

Sıtma hastalığından daha cana yakın

425 أبعد من النجم

Yıldızdan daha uzak

428 أنصر من فرس / 426 من عقاب / 427 من نسر

Attan/ Kartaldan/ Akbabadan daha keskin bakışlı

430 أنصر من غراب / 429 من الكلب

Kargadan/ Köpekten daha keskin bakışlı

432 أبر من الذئبة / 431 من الهرة

Dişi kurttan/ Kediden daha iyi bir anne

433 أبكر من الغراب

⁴²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 59; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 174.

⁴²¹ Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 22; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 174.

⁴²² Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 174.

⁴²³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 57; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 22; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 175.

⁴²⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 57; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 74; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 175.

⁴²⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 62; Ebu'l-Kâsım el-Hasen b. Bısr b. Yahyâ el-Âmidî, *el-Muvâzene beyne Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*, thk. Seyyid Ahmed sakr, Abdullah el-Muharib, (Kahire: Daru'l-Maaref, 1994), 1: 511; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 204.

⁴²⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 8; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 63; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 12; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 2: 257; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 205.

⁴²⁷ Abdulvehhâb b. Harîş Ebû Mishal el-Hemedânî el-A'râbî, *Kitâbu'n-Nevâdir*, thk. İzzet Huseyin, (Şam: Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, 1380/1961), 260; Askeri, Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 8; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 63; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 12; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 2: 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 205.

⁴²⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 206.

⁴²⁹ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 19; Câhiz, *Er-Resâ'ilul-Edebiyye*, (Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1423), 146; Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *el-Meani el-Kebir fi Ebyati'l-Meani*, thk. Salim kırankoy, Abdurrahman b. Yahya b. Ali el-Yamani, (Haydarabad: Dâiretu'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1368/1949) 1: 258; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 13; Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, thk. Muhammda Avad Mur'ib, (Daru İhyai-Turasi'l-Arabi, 2001), 8: 121; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 206.

⁴³⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 64; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 206.

⁴³¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 208.

⁴³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 67; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 208.

Kargadan daha erkenci

أُبْغَضُ مِنَ الطَّلِيَاءِ⁴³⁴

Uyuz deveden daha sevimsiz

أُبرد من عَضْرُس⁴³⁵ / من عَبَقَرٍ وَحَبَقَرٍ⁴³⁶ / من جَرِيَاءِ⁴³⁷

Kardan/ Doludan/ Kuzey rüzgârından (Kara yel) daha soğuk

أُبخل من صَبِيٍّ⁴³⁸ / من ذِي مَعْدِرَةٍ⁴³⁹

Çocuktan / Bahane sahibinden daha cimri

أُبلد من سُلْخَفَاةٍ⁴⁴⁰

Kaplumbağadan daha aptal

أُبلد من ثَوْرٍ⁴⁴¹

Boğadan daha budala

أُبذَى من مُطْلَقَةٍ⁴⁴²

Boşanan kadından daha küfürbaz

أُبكى من يَتِيمٍ⁴⁴³

Yetimden daha ağlamaklı

أَبْيَضُ من دَجَاجَةٍ⁴⁴⁴

Tavuktan daha fazla yumurtlayan

أُبخر من صَقَرٍ⁴⁴⁵

⁴³³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 209.

⁴³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 67; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 209.

⁴³⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 68; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 41; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 390; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 210.

⁴³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 68; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 210.

⁴³⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 70; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 211.

⁴³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 211.

⁴³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 74; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 212.

⁴⁴⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 214.

⁴⁴¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 214.

⁴⁴² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 62; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 214.

⁴⁴³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 215; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

⁴⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 215.

Kartal ağzından daha pis kokulu

أُبْخِرُ مِنْ فَهْدٍ⁴⁴⁶

Parsın ağzından daha pis kokulu

أَبُولُ مِنْ كَلْبٍ⁴⁴⁷

Köpekten daha necis

أَبِينُ مِنْ وَضَحِ الصُّبْحِ⁴⁴⁸

Sabah aydınlığından daha net

أَبْقَى مِنْ وَحْيٍ فِي حَجَرٍ⁴⁴⁹

Taşa yazılandan daha sabit

الْبَيْتُ أَبْقَى مِنَ الرَّشَاءِ⁴⁵⁰

Kuyu, kovanın ipinden daha kalıcı

Kovanın ipleri zamanla eskiyip değişebilir, kuyu ise olduğu yerde kalır. Bu mesel değişmeyen ve duruşunda sabit kalan kimseler için söylenir.

أَبْقَى مِنْ تَفَارِيقِ الْعَصَا⁴⁵¹

Sopanın çubuklarından daha kalıcı

Her ne kadar bu söz *Cemheretu'l-emşâl*'de geçmekte ise, Askerî'ye göre bu ifadenin en yaygın kullanımı şöyledir: خَيْرٌ مِنْ تَفَارِيقِ الْعَصَا⁴⁵²

أَتَعَبُ مِنْ رَاكِبٍ فَصِيلٍ⁴⁵³

⁴⁴⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 77; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 215; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

⁴⁴⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 215; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁴⁴⁷ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 96; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 215; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁴⁴⁸ Cahiz, *El Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hulân*, (Beyrut: Daru'l-Cîl, 1410), 105; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 216; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 131.

⁴⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 61; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 216; Hâşimî, *el-Emsâl*, 4.

⁴⁵⁰ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 177; Hâşimî, *el-Emsâl*, 96.

⁴⁵¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 76; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 216.

⁴⁵² Cāhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 3: 33; Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdurabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî, *el-İkdu'l-ferîd*, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1404), 4: 71; Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 3: 51; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 4: 1540; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 216; Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Şimâru'l-ḡulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 1: 627.

Deve yavrusuna binenden daha yorgun

Çünkü deve yavrusu evcilleştirilmemiş olur.

أَتَبِعَ مِنْ تَوَلَّبٍ⁴⁵⁴

Sıpadan daha takipçi

Annesini sürekli takip ettiği içindir.

أَتَلَى مِنَ الشَّعْرَى⁴⁵⁵

Ak yıldızından daha takipçi

Akyıldız, İkizler yıldız grubunu takip ediyormuş gibi gözüktüğü için ya da İkizler yıldızından sonra çıktığı için bu atasözü ortaya çıkmıştır.

أَتَوَى مِنْ دَيْنٍ⁴⁵⁶

Borçtan daha çabuk tükenilen

أَتَلَفَ مِنْ سَلَفٍ⁴⁵⁷

Borç alınan paradan daha çabuk telef olan

وَأَتَمُّ مِنْ قَمَرِ التَّمِّ⁴⁵⁸

Dolunaydan daha tam

وَأَتَخَمَ مِنْ فَصِيلٍ⁴⁵⁹

Deve yavrusundan daha obur

وَأَتَمَّكَ مِنْ سَنَامٍ⁴⁶⁰

Hörgüçten daha yüksek

وَأُتْرِفَ مِنْ رَيْبٍ نِعْمَةٍ⁴⁶¹

⁴⁵³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 239.

⁴⁵⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 239; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

⁴⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 83; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 239; Ebû Alî Ahmed b. Muhammed b. el-Hasen el-Merzûki, *el-Ezmine ve'l-emkine*, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l- İlmiyye, 1417) 258.

⁴⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 240.

⁴⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 240.

⁴⁵⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 242.

⁴⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 243; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 72.

⁴⁶⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 243.

Nimet sahibinden daha aşırı lüks içinde yaşayan

وَأَتَيْسَ مِنْ تَيْوُسٍ تُؤْتِ 462

Tuveyt kabilesinin tekesinden daha inatçı

أَثْقَلُ مِنْ نَهْلَانٍ 463 وَمِنْ نَضَادٍ 464 وَمِنْ عَمَايَةَ 465 وَمِنْ حَصْنٍ 466 وَمِنْ دَمَخٍ 467

Sahlan'dan/ Tadat'tan/ İmaye'den/ Hıdın'dan/ Damh'tan daha ağır

Meselde geçen isimlerin hepsi bir dağ adıdır

أَثْقَلُ مِنَ الزَّوَاكِيِّ 468

Horozların sesinden daha can sıkıcı

Sesiyle gece sohbetinin bittiğini haber veren horoz, hoş bir hayvan olarak görülmemiştir.

أَثْقَلُ مِنَ الزَّأْوُوقِ أَوْ الزَّئْبِقِ 469 / مِنَ النَّضَارِ 470 / مِنْ رَحَى الْبَزْرِ 471 / مِنْ نِصْفِ رَحَى بَزْرٍ 472

Cıvadan/ Altından/ Değirmen taşından/ yarım değirmen taşından daha ağır

أَثْقَلُ مِنَ الْكَائُونِ 473

Sevimsiz insandan daha can sıkıcı

أَثْبَتَ مِنْ قُرَّادٍ 474

⁴⁶¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 81; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 243.

⁴⁶² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 85; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 243.

⁴⁶³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 88; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 248; Ebu'l-Hayr Zeyd b. Abdullah b. Mesud Hâşimî, *el-Emsâl*, (Şam, Dâru Sa'duddîn, 1423), 317; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 136.

⁴⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 88; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 36; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 248.

⁴⁶⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 88; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 248; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 136.

⁴⁶⁶ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 248.

⁴⁶⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 88; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 248; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 136.

⁴⁶⁸ İbnu'l-Merzuban, *el-Muhavveli, Zemmu's-sukala*, thk. Me'mun Muhammed Yasin, (Şarika: Daru İbn Kesir, 1412/1991), 21; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 89; Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 9: 188; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 6: 2368; Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî, *Mucmelu'l-Luga*, thk. Zuheyr Abudulmuhsin Sultan, (Beyrut: Muesesetu'r-Risale, 1406/1986), 1: 436; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 249.

⁴⁶⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 89; Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 9: 188; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 249.

⁴⁷⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 250.

⁴⁷¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 87; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 250.

⁴⁷² Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 250.

⁴⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 89; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 250.

Keneden daha yapışık

⁴⁷⁵ أثبت من الوشم

Dövmeden daha kalıcı

⁴⁷⁶ أوقف من سنور

Kediden daha becerikli

وأجبن من صافر⁴⁷⁷ / من صفر⁴⁷⁸ / من كروان⁴⁷⁹ / من الوطواط⁴⁸⁰ / من ليل⁴⁸¹ / من

ثُرْملة⁴⁸² / من الرِّيح⁴⁸³

Safir kuşundan/ Safrad kuşundan/ Karvan kuşundan/ Yarasadan/ Leylden
(Karvan kuşunun yavrusu)/ Tilkiden/ Maymundan daha korkak

⁴⁸⁴ أجزأ من قسورة

Aslandan daha cüretkâr

⁴⁸⁵ أجزأ من دُباب

⁴⁷⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 87; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 76; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 250; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

⁴⁷⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 87; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 251.

⁴⁷⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 87; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 251.

⁴⁷⁷ İbn es-Sikkît, *el-Elfâz*, 130; Câhiz, *el-Meḥâsin ve'l-aẓdâd*, 115; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 85; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 470; Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım b. Muhammed el-Enbârî, *ez-Zâhir fi me'ânî kelimâti'n-nâs*, thk. Hâtım Sâlih ed-Dâmin, (Beyrut: Muessesetu'l-Risale, 1412/1992), 1: 267; Ebû İbrâhîm İshâk b. İbrâhîm el-Fârâbî, *Dîvânu'l-edeb*, thk. Ahmed Muhtâr Ömer, (Kahire: Muessesetu Dari's-Ş'ab, 1424/2003), 1: 349; İsmail b. el-Kasım Ebû Ali Kâlî, *el-Emâlî*, thk. Muhammed Abdulcevâd el-Asmaî, (Kahire: Dâru'l-kutubi'l-Masriyye, 1344/1926), 1: 244; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 95; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 32; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 715; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 274; el-Kazvîn, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 1: 168; Hâşimî, *el-Emsâl*, 1: 7; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124.

⁴⁷⁸ Ebû Abdırrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî ve İbrâhîm es-Sâmerrâî, (Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1408/1988), 7: 178; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 238; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 12: 189; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 498; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124; es-Seâlibî, *Şimâru'l-ḡulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 1: 485.

⁴⁷⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 97; Ebû Sa'd el-Âbî, Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124.

⁴⁸⁰ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 275.

⁴⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 97; Ebû Sa'd el-Âbî, Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124.

⁴⁸² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 97; Ebû Sa'd el-Âbî, Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 276.

⁴⁸³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 97; Ebû Sa'd el-Âbî, Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 276.

⁴⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 100; Ebû Sa'd el-Âbî, Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 278; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 107.

Sinekten daha cüretkâr

Çünkü kralın yüzüne bile konar, uzaklaştırıldığı zaman hep gerisin geri döner.

وَأَجْرًا مِنْ خَاصِي الْأَسَدِ⁴⁸⁶

Aslanı hadım edenden daha cüretli

وَأَجْرًا مِنْ ذِي لَبْدَةٍ⁴⁸⁷ / وَمِنْ أُسَامَةِ⁴⁸⁸

Aslandan (aslanın diğer adları) daha cüretli

وَأَجْرًا مِنَ الْمَاشِي بِتَرْجٍ⁴⁸⁹

Terc'te (Aslanlarla dolu bir yer) yürüyenden daha cüretli

وَأَجْرًا مِنْ لَيْثٍ بِخَقَّانٍ⁴⁹⁰

Hiffan'da (Aslanlarla dolu olan bir yer) yaşayan bir aslandan daha cüretli

وَأَجْرًا مِنَ الْأَيَّهَمِينَ⁴⁹¹

Yangın ve selden daha cüretli

وَأَجْرًا مِنَ اللَّيْلِ⁴⁹² / مِنَ السَّيْلِ⁴⁹³

⁴⁸⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 98; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 30; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 10: 64; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 253.

⁴⁸⁶ Sarakustî, *ed-Delâ'il*, 2: 558; Hârizmî, *Mufîdu'l-'ulûm ve mubîdu'l-humûm*, (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1418), 494; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 191; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 30; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 277; Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 66; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 383.

⁴⁸⁷ El-Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 372; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 91; *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 278.

⁴⁸⁸ İbn es-Sikkât, *İslâhu'l-Mantık*, thk. Muhammed Mur'ib, (Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-Arabi, 1423/2002), 238; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 91; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 13: 80; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 278; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 107.

⁴⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 100; Cevherî, *es-Sihâh Tacu'l-luğa*, 1: 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 278; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 66.

⁴⁹⁰ İmrûu'l-Kays, *Divan İmrûu'l-Kays*, thk. Abdurrahman el-mistavi, (Beyrut: Daru'l-Marifet, 1425/2004), 28; Temîm el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, 3: 318; ed-Dîneverî, *Kitâbu's-Şi'r ve's-Şu'arâ*, (Kahire: daru'l-Hadis, 1423), 1: 442; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 8: 341; Ebû Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî el-Buhturi, *el-Hamâse*, thk. Muhammed İbrahim Hüvver ve Ahmet Muhammed Ubeyd, (Abu Dabi: Abu Dabi Kültür ve Miras Kurumu, 1428/2007), 529; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 100; Ebû Ubeydillâh Muhammed b. İmrân b. Mûsâ b. Saîd el-Merzubânî el-Horasânî el-Bağdâdî, *Eş'âru'n-nisâ*, thk. Sami Mekki el-Ânî ve Hilâl Naci, (Riyad: Daru Alemlî'l-Kutub, 1415/1995), 39; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 278; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 107.

⁴⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 100; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 278; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 145.

⁴⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 91; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 279; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 132.

⁴⁹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 100; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 279; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 145.

Geceden / Selden daha cüretli

وَأَجُولُ مِنْ قُطْرُبٍ⁴⁹⁴

Kutrubtan (Bir hayvan) daha yerinde duramayıp dolaşan

أَجْوَعُ مِنْ كَلْبَةِ حَوْمَلٍ⁴⁹⁵

Havmel'in köpeğinden daha aç

Havmel, Araplardan cimri bir kadındır. Rivayete göre köpeğini aç bıraktığı için köpek kendi kuyruğunu yemiştir.

أَجْوَعُ مِنْ زُرْعَةٍ⁴⁹⁶ / مِنْ لَعْوَةٍ⁴⁹⁷ / مِنْ الذَّنْبِ⁴⁹⁸ / مِنْ قُرَادٍ⁴⁹⁹

Zur'a'dan (Bir köpeğin adı)/ Hırslı köpekten/ Kurttan/ Keneden daha aç

أَجَلُ مِنَ الْحَرْشِ⁵⁰⁰

Kışkırtma sesinden (Provokasyondan) daha büyük

Beklenen kötü bir olay yerine daha kötüsünü görmek hakkında kullanılan bir atasözüdür.

Arapların rivayetlerine göre, bir kertenkele yavrusuna demiş ki: “Kışkırtma sesine karşı dikkatli ol”. Çünkü eskiden kertenkeleyi avlamak için yuvasının üstünde elle hareketler yapıp ses çıkartırlardı, kertenkele de onu yılan sanıp çıkar, öylece onu yakalarlardı. Günün birinde bir adam kertenkelenin yuvasını yıkmaya başlamış,

⁴⁹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 100; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 279; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁴⁹⁵ Câhiz, *Kitâbu'l-Ḥayvân*, 1: 192; ed-Dîneverî, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 96; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 101; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 57; *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 280; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1: 567; Hâşimî, *el-Emşâl*, 8; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁴⁹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 101; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 57; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 280; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

⁴⁹⁷ İbn Kuteybe, *el-Cerâsîm*, thk. Muhammed Casim el-Humeydi, (Şam: Kültür Bakanlığı, 1997), 2: 277; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥit*, 2: 154; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 101; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 57; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 280.

⁴⁹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 102; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 280.

⁴⁹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 102; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 281; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁵⁰⁰ Ebû Amr İshâk b. Mirâr eş-Şeybânî, *Kitâbu'l-Cîm*, thk. İbrâhim el-Ebyârî, (Kahire: Vizaretu'l-Evkaf, 1394/1974), 1: 73; Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî, *Kitâbu'l-emşâl*, thk. Abdülmecîd Katâmiş, (Şam: Daru'l-Me'mun li'l-Turas, 1400/1980), 342; Câhiz, *Kitâbu'l-Ḥayvân*, 4: 339; İbn Kuteybe, *el-Meani'l-Kebir fi Ebyati'l-Meani*, thk. Salim Krenkow ve Abdurrahman el-Yamani, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1405/1984), 2: 643; Mufaddal b. Semâ, *el-Fâḥir*, 242; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1: 512; İbnu'l-Enbârî, *ez-Zâhir*, 2: 95; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 102; Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 9: 244; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 281; Hâşimî, *el-Emşâl*, 1: 266; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

Yavrusu demiş ki: “kışkırtma sesi bu mu?” Annesi de “Bu daha büyük bir felakettir” tarzında bir cevap vermiş.

أَجْهَلُ مِنْ فَرَاشَةٍ⁵⁰¹ / مِنْ حَمَارٍ⁵⁰² / مِنْ عَقْرَبٍ⁵⁰³

Kelebekten/ Eşekten/ Akrepten daha cahildir

أَجْمَعُ مِنْ ذَرَّةٍ⁵⁰⁴ / مِنْ نَمْلَةٍ⁵⁰⁵

Küçük karıncadan daha istifçi (çok biriktiren)/ Karıncadan daha istifçi

وَأَجْرَدُ مِنْ صَخْرَةٍ⁵⁰⁶

Kayadan daha dazlak

وَأَجْرَدُ مِنْ صَلْعَةٍ⁵⁰⁷

Dazlaktan daha pürüzsüz

وَأَجْرَدُ مِنْ جَرَادٍ⁵⁰⁸

Cerat'ten (Necd bölgesinde bir çöl) daha çorak

وَأَجُودُ مِنَ الْجَوَادِ الْمَبْرِ⁵⁰⁹

Soylu attan daha iyi

أَحْمَقُ مِنَ الْمَمْهُورَةِ مِنْ نَعَمٍ أَبِيهَا⁵¹⁰

Babasının develerinden kendisine mehir verilmiş kadından daha ahmak

أَحْمَقُ مِنَ الْمَمْهُورَةِ إِخْدَى خَدَمَتَيْهَا⁵¹¹

⁵⁰¹ İbn Fâris, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 163; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 104; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 68; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 282; Hâşimî, *el-Emşâl*, 1: 7; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁵⁰² Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 238; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 91; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 282; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

⁵⁰³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 91; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 282; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁵⁰⁴ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 238; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 104; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 283.

⁵⁰⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 104; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 283.

⁵⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 104; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 283.

⁵⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 104; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 283; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 78.

⁵⁰⁸ Dîneverî, *el-Meani el-Kebir fi Ebyati'l-Meani*, 2: 612; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 283; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

⁵⁰⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 284.

⁵¹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 123; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 289.

İki halhalından birisi kendisine mehir verilmiş kadından daha ahmak

أَحْمَقُ مِنْ لَاعِقِ الْمَاءِ⁵¹² / مِنْ الْقَابِضِ عَلَى الْمَاءِ⁵¹³ / مِنْ مَاضِغِ الْمَاءِ⁵¹⁴ / مِنْ مَاطِخِ

الْمَاءِ⁵¹⁵ / مِنْ لَاطِمِ الْأَرْضِ بِخَدَّيْهِ⁵¹⁶ / مِنْ الْمُتَمَخِّطَةِ بِكُوعِهَا⁵¹⁷

Suyu yalayandan/ Suyu tutmaya çalışandan/ Suyu çiğneyenden/ Suyu

yalayandan/ Yanaklarıyla yeri tokatlayandan/ Koluyla sümüğünü silen kadından/ Deri

üzerine kalan eti sıyırmadan tabaklayandan daha ahmak

أَحْمَقُ مِنَ الضَّبِّعِ⁵¹⁸ / مِنْ أُمِّ عَامِرٍ⁵¹⁹ / مِنْ أُمِّ طَرِيقٍ⁵²⁰

Sırtlandan/ Ummu Âmir'den (Sırtlanın adlarından)/ Ummu Tarîk'ten (Sırtlanın

adlarından) daha ahmak

أَحْمَقُ مِنْ نَعَجَةٍ عَلَى حَوْضٍ⁵²¹ / مِنَ الرَّخْلِ⁵²²

Havuza kavuşmuş koyundan/ Dişi kuzudan daha ahmak

أَحْمَقُ مِنْ أُمِّ الْهَنْبَرِ⁵²³ / مِنَ الْجَهِيْزَةِ⁵²⁴

Ummu'l-hinbir'den(Dişi eşek ya da sırtlan)/ Cehize'den(Dişi kurt, ayı, eşek ya

da bir kadının adı) daha ahmak

أَحْمَقُ مِنْ حَمَامَةٍ⁵²⁵ / مِنْ نَعَامَةٍ⁵²⁶ / مِنْ رَحْمَةٍ⁵²⁷ / مِنْ عَقْقٍ⁵²⁸ / مِنْ طَرِيقٍ⁵²⁹

⁵¹¹ İbn Sellâm, *Kitâbu 'l-emşâl*, 67; Ezdî, *Cemheretu 'l-luğa*, 1: 580; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 123; el-Ezherî, *Tehzîbu 'l-luğa*, 6: 159; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 328; Hâşimî, *el-Emşâl*, 10.

⁵¹² İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 328; Hâşimî, *el-Emşâl*, 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 136.

⁵¹³ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 328; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

⁵¹⁴ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 328.

⁵¹⁵ Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 4: 297; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 328; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 139.

⁵¹⁶ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 328.

⁵¹⁷ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 328.

⁵¹⁸ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 125; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 329; Ebû Hayyân Alî b. Muhammed b. Abbâs et-Tevhîdî, *el-İmtâ ve 'l-mu'ânese*, (Beyrut: el-Mektebetul'Asriyye, 1424), 309.

⁵¹⁹ Ezdî, *Cemheretu 'l-luğa*, 3: 1302; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 329;

⁵²⁰ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 330.

⁵²¹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 126; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 330; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 104.

⁵²² İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 330.

⁵²³ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 414; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 330; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 95.

⁵²⁴ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 111; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 35; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 331; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 95.

Güvercinden/ Devekuşundan/ Kartaldan/ Saksığandan/ Kervan kuşundan daha
ahmak

⁵³⁰ أَحْمَقُ مِنْ تُرْبِ الْعَقْدِ

Bir kum yığınınından daha tutarsız

⁵³¹ أَحْذَرُ مِنْ غُرَابٍ

Kargadan daha uyanık

⁵³³ أَحْذَرُ مِنْ عَقَقٍ / ⁵³² مِنْ قِرْلَى

Saksığandan/ Yalıçapkını kuşundan daha temkinli

⁵³⁵ أَحْذَرُ مِنْ ذَنْبٍ / ⁵³⁴ مِنْ ظَلِيمٍ

Kurttan/ Erkek deve kuşundan daha uyanık

⁵³⁶ أَحْذَرُ مِنْ يَدٍ فِي رَحِمٍ

Ebe elinden daha dikkatli

⁵³⁷ أَحْزَرُ مِنْ يَدٍ فِي رَحِمٍ

Ebe elinden daha hayret verici

⁵²⁵ Sâhib b. Abbâd, el-Muhit, 2: 326; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 111; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 35; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 331; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 123.

⁵²⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 130; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 127; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 331; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 124.

⁵²⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 128; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 331; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 124.

⁵²⁸ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 90; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 85; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 129; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 332; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 124.

⁵²⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 332.

⁵³⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 130; İbn Fâris, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 165; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 111; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 35; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 333.

⁵³¹ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 238; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İbnu'l-Enbârî, *ez-Zâhir*, 1: 190; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 130; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 48; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 333; Hâsimî, *el-Emşâl*, 9; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 124.

⁵³² Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 90; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 111; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 48; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 333; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 124.

⁵³³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 130; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 9: 83; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 333; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 126.

⁵³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 130; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 333; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 108.

⁵³⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 131; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 334; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 124.

⁵³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 334.

⁵³⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 334.

أحر من النار⁵³⁸ / ومن الجمر⁵³⁹ / ومن المِرْجَل⁵⁴⁰

Ateşten, közden ve kazandan daha sıcak

أحر من القرع⁵⁴¹

Saç kıran olmuş baştan daha sıcak

أحسن من الشمس⁵⁴²

Güneşten daha güzel

أحسن من النار⁵⁴³

Ateşten daha güzel

أحسن من شَنْفِ الْأَنْصَرِ⁵⁴⁴ / من الدُّمِيَّةِ⁵⁴⁵

Altın küpeden/ Resimden daha güzel

أحسن من الزُّون وأحسن من الزُّور⁵⁴⁶

Puttan ya da putun konulduğu evden daha güzel

أحسن من بَيْضَةِ فِي رَوْضَةٍ⁵⁴⁷

Yeşil bir bahçenin içinde beyaz yumurtadan daha hoş

⁵³⁸ Ebu'l-Kāsim Abdurrahmān b. İshāk en-Nihāvendī ez-Zeccācī, *el-Emālī*, thk. Abdusselām Hārūn, (Beyrut: Daru'l-Cîl, 1407/1987), 184; İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Kālî, *Kitābu Ef'alu min kezâ*, 41; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 334; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

⁵³⁹ İbn es-Sikkî, *el-Elfâz*, 194; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 8: 115; İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 131; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 334; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

⁵⁴⁰ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 12: 296; İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 286; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 334; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 4: 129.

⁵⁴¹ Şeybânî, *Kitābu'l-Cîm*, 2: 265; İbn Sellâm, *Kitābu'l-emşâl*, 286 Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 769; İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 131; Kālî, *Kitābu Ef'alu min kezâ*, 41; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 1262; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 335; Hâşimî, *el-Emsâl*, 8.

⁵⁴² Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerri el-Harâitî, *İ'tilâlu'l-kulûb*, thk. Hamdi Demirdaş, (Riyad: Nizar Mustafa el-Baz, 1421/2000), 1: 159; İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Kālî, *Kitābu Ef'alu min kezâ*, 3; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 335, es-Seâlibî, *et-Temşîl ve'l-muḥâdara*, thk. Abdulfettâh Muhammed el-Hulv, (Kahire: ed-Daru'l-Arabiyyetu li'l-Kitap, 1401/1981), 226.

⁵⁴³ Câhiz, *Kitābu'l-Ḥayvân*, 5: 52; Harâitî, *İ'tilâlu'l-kulûb*, 1: 161; İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 132; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 79; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 335; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

⁵⁴⁴ İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 132; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 335; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 92.

⁵⁴⁵ İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 133; Kālî, *Kitābu Ef'alu min kezâ*, 3; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 336.

⁵⁴⁶ İsfahānî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 133; Kālî, *Kitābu Ef'alu min kezâ*, 3; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 336.

⁵⁴⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 336; Hâşimî, *el-Emsâl*, 9.

أحسن من الدُّهْمِ الْمُؤَقَّةِ⁵⁴⁸

Ayaklarında alaca bulunan attan daha güzel

أَشَدُّ حُمْرَةً مِنَ النُّكَّةِ⁵⁴⁹ / مِنْ بِنْتِ الْمَطَرِ⁵⁵⁰

Deve dikeninden/ Bintu'l-Matar böceğinden daha kırmızı

أَحِيرٌ مِنَ الضَّبِّ⁵⁵¹ / مِنَ الْوَزْلِ⁵⁵² / مِنَ اللَّيْلِ⁵⁵³

Kertenkeleden/ Yeşilkertenkeleden/ Toy kuşu yavrusundan daha hayret verici

أَحْيَا مِنْ بَكْرٍ⁵⁵⁴ / مِنْ كَعَابٍ⁵⁵⁵

Bakire bir kızdan/ Buluğa yeni eren bir kızdan daha hayâlî

أَحْيَا مِنْ هَدِيٍّ⁵⁵⁶ / مِنْ فَتَاةٍ⁵⁵⁷

Gelinden/ Genç bir kızdan daha utangaç

أَحْيَا مِنْ مُحَبَّاءٍ⁵⁵⁸ / مِنْ مُخَدَّرَةٍ⁵⁵⁹

Bekâr bir kızdan daha dinç

أَحْيَا مِنَ الضَّبِّ⁵⁶⁰

Kertenkeleden daha uzun ömürlü

أَحُولٌ مِنْ أَبِي بَرَاقِشٍ⁵⁶¹

⁵⁴⁸ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî, *es-Samt ve âdâbu'l-lisân*, thk. Ebû İshak el-Huveynî, (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1410), 95; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 336; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

⁵⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 133; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 1: 208; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337.

⁵⁵⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 133; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 274.

⁵⁵¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 132; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337.

⁵⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 113; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337.

⁵⁵³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 71; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 48; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

⁵⁵⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 132; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337.

⁵⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 134; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337.

⁵⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 134; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 337.

⁵⁵⁷ İmru'ul-Kays, *Divan İmru'ul-Kays*, 28; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 134; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 32; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 78; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 338.

⁵⁵⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 134; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 338.

⁵⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 134; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 338.

⁵⁶⁰ El-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 5: 187; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 134; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 338.

Ebû Berakiş'ten (Bir kuş türü) daha değişken

أَحُولُ مِنَ الذُّبِّ⁵⁶²

Kurttan daha kurnaz

أَحْرَصُ مِنْ ذَنْبٍ⁵⁶³ / مِنْ خَنْزِيرٍ⁵⁶⁴

Kurttan/ Domuzdan daha açgözlü

أَحْرَصُ مِنْ كَلْبٍ⁵⁶⁵

Köpekten daha hırslı

أَحْطَمُ مِنَ الْجَرَادِ⁵⁶⁶

Çekirgeden daha zararlı

أَحَدٌ مِنْ ضِرْسٍ⁵⁶⁷ / مِنْ لَيْطَةٍ⁵⁶⁸

Azı dışından/ Kamışın kabuğundan daha keskin

أَحْفَظُ مِنَ الْأَرْضِ⁵⁶⁹

Topraktan daha koruyucu

أَحْمَلُ مِنَ الْأَرْضِ⁵⁷⁰

Topraktan daha dayanıklı

أَحْقَرُ مِنَ التُّرَابِ⁵⁷¹

Topraktan daha hakir (Değersiz)

⁵⁶¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 134; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellade*, 144; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 338.

⁵⁶² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 194; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 338.

⁵⁶³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 339; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁵⁶⁴ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 339.

⁵⁶⁵ Câhiz, *Er-Resâilul-Edebiyye*, 146; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 135; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 74; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 339.

⁵⁶⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 339.

⁵⁶⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 339.

⁵⁶⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 339.

⁵⁶⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 66; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 340; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 136.

⁵⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 340; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 136.

⁵⁷¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 340; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

أحضر من التُّراب⁵⁷²

Topraktan daha bol

أحقد من جَمَل⁵⁷³

Deveden daha kindar

أحن من شَارَف⁵⁷⁴

Yaşlı deveden daha şefkatli

أحكى من قِرْد⁵⁷⁵

Maymundan daha geveze

أحلى من الجنى أو من الثَّمَر الجنى⁵⁷⁶ / من مِيرَاثِ الْعَمَّةِ الرَّقُوبِ⁵⁷⁷ / من الْوَلَدِ⁵⁷⁸

Toplanan mahsulden/ Çocuğu olmayan halanın mirasından/ Evlattan daha tatlı

أحنى من الْوَالِدِ⁵⁷⁹

Babadan daha merhametli

أحلم من فرخ الطَّائِرِ⁵⁸⁰ / من فرخ الْعُقَابِ⁵⁸¹

Kuşun yavrusundan/ Kartalın yavrusundan daha sabırlı

أحزم من فرخ الْعُقَابِ⁵⁸²

⁵⁷² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 340; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

⁵⁷³ Câhiz, *Er-Resâ'ilul-Edebiyye*, 146; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 340; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 92.

⁵⁷⁴ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 86; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 127; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 340; Hâşimî, *el-Emsâl*, 9.

⁵⁷⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 340; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 407.

⁵⁷⁶ El-Ezherî, *Tehzîbu'l-luġa*, 4: 99; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 341; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 7: 96.

⁵⁷⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 136; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 341; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 68.

⁵⁷⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 342.

⁵⁷⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 110; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 342; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

⁵⁸⁰ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 369; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 85; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 2: 139; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 343; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124.

⁵⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 137; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 343.

⁵⁸² Câhiz, *Kitâbu'l-Hayvân*, 7: 13; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 138; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 343.

Kartalin yavrusundan daha sebatlı

أحزم من القِرْلَى⁵⁸³ / من الحِرْبَاء⁵⁸⁴

Yalıçapkını kuşundan/ Kertenkeleden daha işini zapt eden

أحمى من استِ التَّمْرِ⁵⁸⁵ / من أنْفِ الأسد⁵⁸⁶

Kaplanın dübüriünden/ Aslanın burnundan daha güvenli yer

أخفُّ من فَرَاشَةٍ⁵⁸⁷ / من عُقْبِ مَلَاع⁵⁸⁸

Kelebekten/ Hızla saldıran bir kartalın yavrusundan daha hafif

أخفُّ رأساً من الذِّئْبِ⁵⁸⁹ / ومن الطَّائِرِ⁵⁹⁰

Kurdun uykusundan/ Kuş uykusundan daha hafif

وأخفُّ حِلْماً من العُصْفُورِ⁵⁹¹

Serçede daha akılsız

وأخف من الجُمَّاحِ⁵⁹² / من يِرَاعَةٍ⁵⁹³ / من الهَبَاءِ⁵⁹⁴

Çocukların kullandığı kısa oktan/ Kamıştan/ Toz parçacıklarından daha hafif

أخفى من السِّحْرِ⁵⁹⁵ / من الماءِ تَحْتَ الرُّفَّةِ⁵⁹⁶

⁵⁸³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 125; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 344.

⁵⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 139; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 345.

⁵⁸⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 345.

⁵⁸⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 112; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 345; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 107.

⁵⁸⁷ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 2: 371; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 145; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 360; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁵⁸⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 361.

⁵⁸⁹ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 361; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 145; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 37; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 361; Hâşimî, *el-Emşâl*, 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 107.

⁵⁹⁰ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 361; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 145; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 361; Hâşimî, *el-Emşâl*, 319.

⁵⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 145; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 361; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁵⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 146; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 37; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 2: 417; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 362.

⁵⁹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 146; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 37; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 362.

⁵⁹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 142; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 362; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 145.

⁵⁹⁵ Feth b. Hâkân, *Kalaidul Akyan*, 119; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 2: 204; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 143; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 363.

Sihirden/ Samanın altında olan sudan daha gizli

أُخْرِقَ مِنَ الْحَمَامَةِ⁵⁹⁷ / مِنَ أُمَّةٍ⁵⁹⁸

Güvercinden/ Ergen köle kızdan daha ahmak

أُخِيبَ مِنَ الْقَابِضِ عَلَى الْمَاءِ⁵⁹⁹

Suyu tutmaya çalışan kişiden daha başarısız

وَأُخِيبَ مِنْ نَتَاجِ سَقْبٍ مِنْ حَائِلٍ⁶⁰⁰

Kısır deveden yavru bekleyenden daha ümitsiz

أُخْسِرَ مِنْ مَغْبُونٍ⁶⁰¹

Kandırılmış kimseden daha ziyanda

وَأُخْجِلَ مِنْ مَقْمُورٍ⁶⁰²

Kaybetmiş kumarcıdan daha mahcup

أُخِيبَ مِنْ حُنَيْنٍ⁶⁰³

Huneyn'den daha ziyanda

Huneyn, bir ayakkabıcıydı. Bir gün yanına bir adam geldi ve bir ayakkabı için uzun uzun pazarlık yaptı.. Sonra adam ayakkabıyı Huneyn'den almadan bırakıp gitti. Bu duruma kızan Huneyn, adamın yoluna ayakkabının bir tekini diğerini de daha uzak bir yere attı. Ayakkabıyı Huneynden almayan adam, ilkini yolda görünce onu almadan geçti. İkincisini de görünce devesini bırakıp ötekini almak için geri döndü. Huneyn o esnada adamın devesini alıp kaçtı ve adam sadece bir çift ayakkabı ile evine dönmek zorunda kaldı.

أُخْلِفَ مِنْ شُرْبِ الْكُمُونِ⁶⁰⁴

⁵⁹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 147; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 363; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

⁵⁹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 147; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 363.

⁵⁹⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 363.

⁵⁹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 149; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 365.

⁶⁰⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 143; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 365.

⁶⁰¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 148; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 364.

⁶⁰² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 143; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 364; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

⁶⁰³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 149; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 365; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

Kimyonun sulamasına söz verenden daha vefasız

Kimyon suya ihtiyacı olsa da yaprakları hep yemyeşil gözükmektedir. bu sebepten onu yetiştiren kişi sulamasını hep geciktirir.

وَأَخْلَفَ مِنْ بَوْلٍ أَوْ ثِيَلٍ الْجَمَلِ⁶⁰⁵

Tersine bevl eden deveden daha aksi

وَأَخْلَفَ مِنْ وَلَدِ الْجِمَارِ⁶⁰⁶

Annesine benzemeyen eşek yavrusundan (Katır) daha aykırı

وَأَخْلَفَ مِنْ نَارِ الْحُبَابِ⁶⁰⁷

*Hubahib'in (Bir kişi adı) ateşinden daha vefasız*⁶⁰⁸

وَأَخْلَفَ مِنْ الصَّقْرِ⁶⁰⁹

Kartal ağzından daha pis kokulu

أَخَذَلَ مِنْ يَلْمَعِ⁶¹⁰

Seraptan daha hayal kırıklığına uğratan

أَخْبَثَ مِنْ ذُئْبِ الْخَمَرِ وَمِنْ ذُئْبِ الْغَصَا⁶¹¹

Dalları sık ağaç kurdundan/ Seksek ağacının kurdundan daha fena

أَخْتَلَ مِنَ الذُّئْبِ⁶¹²

Kurttan daha kurnaz

أَخُونِ مِنَ الذُّئْبِ⁶¹³

⁶⁰⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 151; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 366.

⁶⁰⁵ Câhiz, *Er-Resâ'ilul-Edebiyye*, 432; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1: 617; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 152; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 366; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 350.

⁶⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 152; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 366; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 94; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 372.

⁶⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 152; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 366; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 137.

⁶⁰⁸ Daha önce zikrettik.

⁶⁰⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 153; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 366.

⁶¹⁰ Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 3: 1245; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 33; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 367.

⁶¹¹ İbn Fâris, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 178; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 161; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 369.

⁶¹² Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 370; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 391.

⁶¹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 163; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 370.

Kurttan daha hain

وأخب من الذئب⁶¹⁴ / من ضَبَّ⁶¹⁵ / من تُعَالَه⁶¹⁶

Kurttan/ Kertenkeleden/ Tilkiden daha hilekâr

وأخيل من غُرَاب⁶¹⁷ / من مُدَالَه⁶¹⁸ / من وَاشِمَةٍ اسْتَهَا⁶¹⁹ / من تَعْلَب فِي اسْتِه عَهْنَه⁶²⁰

من دِيك⁶²¹

Kargadan/ Köle kız yürüyüşünden/ Dübürüne dövme yaptıran kadından/
kuyruğuna yün bağlanmış olan tilkiden/ Horozdan daha kibirli yürümekte

وأخذع من ضَبَّ⁶²²

Kertenkeleden daha kamuflajlı

أَخْطَأَ من ذُبَاب⁶²³ / من فَرَاشَه⁶²⁴ / من صَيَّ⁶²⁵

Sineklerden/ Kelebekten/ Çocuktan daha hatalı

أَخِيطُ من حَاطِبٍ لَيْلٍ⁶²⁶

Gece odun toplayandan daha rastgele işini yapan

⁶¹⁴ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 370.

⁶¹⁵ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 339; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 161; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 71; el-Merzubânî, *Eş'âru'n-nisâ*, 60; İbn Fâris, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 179; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 370; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁶¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 143; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 370; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 109.

⁶¹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 163; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 370; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124.

⁶¹⁸ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 85; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 163; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 4: 1702; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 371; Hâşimî, *el-Emsâl*, 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 68.

⁶¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 163; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 371; Hâşimî, *el-Emsâl*, 12; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 68.

⁶²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 164; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 371; Hâşimî, *el-Emsâl*, 12; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 109.

⁶²¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 144; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 370; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁶²² Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 339; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 86; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1: 512; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 164; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 1202; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 371; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁶²³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 165; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 68; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 10: 63; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 371.

⁶²⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 165; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 372; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁶²⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 144; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 372.

⁶²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 165; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 372.

وأخبط من عَشَوَاء⁶²⁷

Gece yürüyen ve önünü görmeyen bir deveden daha zarar verici

أخطف من عَقَاب⁶²⁸ / من بَرَق⁶²⁹ / من قَرَلَى⁶³⁰

Kartaldan/ Şimşekten/ Yalıçapkını kuşundan daha hızlı kapıveren

أخشن من شَوْك⁶³¹

Dikenden daha sert

أخشن من شَيْهَم⁶³² / من الْجَذِيلِ الْمُحَكَّك⁶³³

Kirpiden/ Kaşağıdan daha sert ve pürüzlü

أدق من الهَبَاء⁶³⁴

Toz parçacıklarından daha küçük

أدق من خَيْط⁶³⁵ / من خَيْطِ بَاطِل⁶³⁶ / من الشُّخْب⁶³⁷

İpten/ Bâtılın ipinden/ Memeden çıkan sütten/ Undan daha ince

أدق من حَدِّ السَّيْف⁶³⁸ / من حَدِّ الشَّفْرَةِ⁶³⁹ / من حَدِّ الْجَلَم⁶⁴⁰

Kılıçtan/ Usturadan/ Yün kırkma aletinden daha keskin

أدبٌ من قُرَاد⁶⁴¹ / من عَقْرَب⁶⁴² / من ضَيُون⁶⁴³ / من قَرْنَبَى⁶⁴⁴

⁶²⁷ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 166; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 372.

⁶²⁸ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 144; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 372; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 123.

⁶²⁹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 144; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 372.

⁶³⁰ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 166; el-Ezherî, *Tehzîbu 'l-luġa*, 9: 83; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 373.

⁶³¹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 144; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 373.

⁶³² İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 144; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 373.

⁶³³ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 167; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 373.

⁶³⁴ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 382.

⁶³⁵ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 382.

⁶³⁶ Hârizmî, *El-Emsalu 'l-Muvellede*, 271; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 170; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 4: 390; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 382.

⁶³⁷ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 383; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 162.

⁶³⁸ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 383.

⁶³⁹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 383.

⁶⁴⁰ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 383.

⁶⁴¹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 383.

⁶⁴² İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 169; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 383.

⁶⁴³ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 171; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 1: 384.

*Keneden/ Akrepten/ Erkek kediden/ Domuzlan böceğinden daha sinsi sirayet
eden*

أَدْنَى مِنَ الشَّيْءِ⁶⁴⁵

Ayakkabı bağından daha alçak

أَدْفًا مِنْ شَجَرَةٍ⁶⁴⁶

Ağaçtan daha ısıtıcı

أَذَلَّ مِنْ وَتَدٍ بِقَاعٍ⁶⁴⁷

Yere çakılan kazıktan daha zelil

وَأَذَلَّ مِنْ عَيْرٍ⁶⁴⁸

Binekten daha zelil

وَأَذَلَّ مِنْ فُرَادٍ بِمَنْسَمٍ⁶⁴⁹

Hayvanın tırnağında ki olan keneden daha zelil

وَأَذَلَّ مِنْ فَتَقٍ بِقَرَقَرَةٍ⁶⁵⁰

Düz arazide ki mantardan daha ayakaltında

وَأَذَلَّ مِنْ حُورٍ⁶⁵¹

Deve yavrusundan daha güçsüz

وَأَذَلَّ مِنَ الْيَغْرِ⁶⁵²

⁶⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 171; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 384; ; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

⁶⁴⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 171; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 384; Hâşimî, *el-Emsâl*, 14.

⁶⁴⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 169; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 384.

⁶⁴⁷ Sîbeveyhi Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî, *el-Kitâb*, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn, (Kahire: Mektebetu'l-Hancı, 1408/1988), 3: 555; Muberrred, *el-Kâmil fi'l-luğa vel-edeb*, 1: 209; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 176; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 10; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 394; ; Hâşimî, *el-Emsâl*, 14.

⁶⁴⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 175; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 394; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

⁶⁴⁹ Mufaddal ed-Dabbî, *Emsâlu'l-Arab*, 104; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 107; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 11; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 394; Hâşimî, *el-Emsâl*, 14; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁶⁵⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 176; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 10; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 395.

⁶⁵¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 175; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 10; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 395.

Oğlak yavrusundan daha acınası

وأذل من بَعِيرِ السَّانِيَةِ⁶⁵³

Sulamak için kullanılan binekten daha zelil

وأذل من التَّنْقَدِ⁶⁵⁴

Küçük koyunlardan daha perişan

وأذلُّ من بَدَجٍ⁶⁵⁵

Kuzudan daha acınası

وأذل من حَمَارِ قَبَّانٍ⁶⁵⁶

Tahtakurusundan daha zelil

وأذل من قَرْمَلَةٍ⁶⁵⁷

Karmel ağcından daha acınası

Karmel ağacı, arkasına saklanılmayacak kadar kısa bir ağaç türüdür.

وأذل من قَمِيعٍ⁶⁵⁸

Meyve sapından daha zelil

وأذل من بَيْضَةِ الْبَلَدِ⁶⁵⁹

Terk edilmiş yumurtadan daha acınası

أرق من الهَوَاءِ⁶⁶⁰ / من غِرْقِيَاءِ الْبَيْضَةِ⁶⁶¹ / من سَحَاءِ الْفَيْضِ⁶⁶² / من رِذَاءِ الشُّجَاعِ⁶⁶³

⁶⁵² Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 2: 139; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 859; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 177; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 11; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 395; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 104.

⁶⁵³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 176; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 395; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 92.

⁶⁵⁴ İbn es-Sikkît, *Islâhu'l-Mantık*, 44; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 246; İbn Kuteybe, *Ğarîbu'l-ğadîs*, thk. Abdullah el-Cebûrî, (Bağdad: Metba'ut'l-âni, 1398/1977), 2: 130; Ebu'l-Kâsım Musnidü'd-dunyâ Suleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefi, (Kahire: 1405/1984); 10: 228; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 9: 50; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 177; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 11; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 395; Hâşimî, *el-Emşâl*, 14; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 104.

⁶⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 175; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 396.

⁶⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 178; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 10; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhît*, 5: 219; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 396; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 116.

⁶⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 178; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 396.

⁶⁵⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 396.

⁶⁵⁹ el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, 8: 42; el-Fârâbî, *Dîvânü'l-edeb*, 1: 208; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 178; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 449; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 397.

*Havadan/ Yumurtanın zarından/ Yumurta kabuğunun zarından/ Yılanın
değiştirdiği deriden daha ince*

وَأَرَقَ مِنْ رَيْقِ النَّحْلِ⁶⁶⁴ / مِنْ دَمْعِ الْغَمَامِ⁶⁶⁵ / مِنْ رَقَاقِ السَّرَابِ⁶⁶⁶

Baldan Yağmurdan Serabın parıltısından daha ince

أَرَوَى مِنْ نِعَامَةٍ⁶⁶⁷ / مِنْ ضَبِّ⁶⁶⁸ / مِنْ حَيَّةٍ⁶⁶⁹ / مِنْ الْخُوتِ⁶⁷⁰

Deve kuşundan/ Kertenkeleden/ Yılandan/ Balinadan daha suya kanmış

أَرَوَى مِنْ مُعْجَلِ أَسْعَدٍ⁶⁷¹

Esat'ı acele ettiren kişiden daha suya kanmış

Bu mesel ile kuyuya düşüp te Esat isimli kuzeninden, su içmek için kap isteyen bir ahmağın hikâyesi anlatılmak istenmiştir.

أَرَجَلَ مِنْ خُفِّ⁶⁷²

Ayakları, devetabanı gibi olan

أَرَجَلَ مِنْ حَافِرٍ⁶⁷³

Toynaktan daha güçlü ayaklı

أَرَسَى مِنْ حِجَارَةٍ⁶⁷⁴ / أَرَزَنَ مِنْ أَبَانٍ⁶⁷⁵ / مِنَ النَّضَارِ⁶⁷⁶

⁶⁶⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Ebû Ali Kālî, *El-Emâlf*, 1: 198; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 419; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

⁶⁶¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 419.

⁶⁶² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 419.

⁶⁶³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 419.

⁶⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 420.

⁶⁶⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 420.

⁶⁶⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 420; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 145.

⁶⁶⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 182; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 420; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124.

⁶⁶⁸ Cāhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 6: 381; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Kālî, *Kitābu Ef'alu min kezâ*, 69; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 420; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁶⁶⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 420.

⁶⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 59; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 421; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁶⁷¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 183; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 421; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

⁶⁷² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 183; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 421; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

⁶⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 183; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 422.

⁶⁷⁴ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 422.

⁶⁷⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 422.

Taştan/ Aban'dan (Bir dağ adı)/ Altından daha ağır

أَرْمَى مِنْ فُطْرَةٍ⁶⁷⁷

Futara'dan (Kişi adı) daha iyi okçu

أَرْخَصَ مِنَ الثُّرَابِ⁶⁷⁸

Topraktan daha ucuz

أَرْسَحَ مِنْ ضِفْدَعٍ⁶⁷⁹

Oturak yerleri kurbağadan daha zayıf

أَرْفَعَ مِنَ السَّمَاءِ⁶⁸⁰

Gökyüzünden daha yüksek

أَزْنَى مِنْ قِرْدٍ⁶⁸¹

Kirt'tan (Huzeyl kabilesinden bir adam) daha zinakar

أَزْنَى مِنْ هِجْرَسٍ⁶⁸²

Maymundan daha zinakar

أَزْنَى مِنْ هِرٍّ⁶⁸³

Hir'den (Bir kadın adı) daha zinakar

أَزْنَى مِنْ سَجَاحٍ⁶⁸⁴

⁶⁷⁶ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 422.

⁶⁷⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 422.

⁶⁷⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 423.

⁶⁷⁹ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 279; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 113; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 183; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 423; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

⁶⁸⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 423; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 13.

⁶⁸¹ İbn Kuteybe, *Te'vîlu muhtelifi'l-hadîs*, (Beyrut: el-Mektebû'l-İslami, 1419/1999), 373; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 86; Ebu'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tezz-Billâh el-Abbâsî, *Tabakatu's-şu'arâ*, thk. Abdussettar Ahmed Ferrâc, (Kahire: Daru'l-Mearif), 308; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 428; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 61.

⁶⁸² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 186; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 428; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 109.

⁶⁸³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Umeyye b. Amr Hâşimî, *el-Muḥabber*, thk. Ilse Lichtenstädter, (Beyrut: dar'l-Âfaki'l-Cedide), 185; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 186; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 55; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 428; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁶⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 187; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 428; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 68.

Sacah'tan (Bir kadın ismi) daha zinakar

Temîm kabilesinden olan bu kadın Museylemtu'l-kezzab'ın yanına gidince kendisini ona sunmuş.

أَزْهَى مِنْ غُرَابٍ⁶⁸⁵

Kargadan daha kibirli yürüyen

أَسْرَعُ مِنْ عَدْوَى الثَّوْبَاءِ⁶⁸⁶

Esnemekten daha hızlı bulaşan

أَسْرَعُ مِنَ السَّمِّ الْوَحِيِّ⁶⁸⁷

Ânî öldüren zehirden daha hızlı

أَسْرَعُ مِنْ تَلَمُّظِ الْوَزْلِ⁶⁸⁸

Yemeğini yiyip dudaklarını yalayan varandan daha hızlı

أَسْرَعُ مِنَ الْمُهْشَهِتَةِ⁶⁸⁹

Durmadan konuşan kadından daha hızlı

أَسْرَعُ مِنْ فَرِيقِ الْخَيْلِ⁶⁹⁰

Sürünün önünde koşan attan daha hızlı

أَسْرَعُ مِنَ الْخُذْرُوفِ⁶⁹¹

Topaçtan daha hızlı

أَسْرَعُ غَضَبًا مِنْ فَاسِيَةٍ⁶⁹²

⁶⁸⁵ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 239; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 187; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 61; el-Kazvîn, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 159; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 429; Hâşimî, *el-Emsâl*, 15; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 123.

⁶⁸⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 191; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 445.

⁶⁸⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 189; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 446.

⁶⁸⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 191; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 20; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 446.

⁶⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 191; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 446; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

⁶⁹⁰ Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 5: 398; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 191; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 446; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 361.

⁶⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 192; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 19; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 446; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 139.

⁶⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 192; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 447; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

Osurgan böcekten daha hızlı öfkelenen

أسرع من الغير⁶⁹³ / من لمع الأصم⁶⁹⁴

Göz kırpmaktan/ Sağır insanın işaret dilinden daha hızlı

أسمع من دلدل⁶⁹⁵ / من فرس⁶⁹⁶ / من سمع⁶⁹⁷ / من قراد⁶⁹⁸

Oklu kirpiden/ Attan/ Meles sırtlan yavrusundan/ Keneden daha keskin duyar

أسمع من لافظة⁶⁹⁹

Horozdan daha cömert⁷⁰⁰

أسمع من مئة الرير⁷⁰¹

Kemiğin iliğinden daha yumuşak

أسرق من تاجة⁷⁰² / من زبابة⁷⁰³

Taca'dan (Kişi adı)/ Fareden daha hırsız

أسلط من سلقة⁷⁰⁴

Dişi kurttan daha cüretli

⁶⁹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 192; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 447; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 78.

⁶⁹⁴ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 447.

⁶⁹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 14; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellade*, 270; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 448; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

⁶⁹⁶ Câhiz, *Kitâbu'l-Hayvân*, 2: 344; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 14; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 448; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

⁶⁹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 1232; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 449; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 109.

⁶⁹⁸ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 360; Câhiz, *Kitâbu'l-Hayvân*, 5: 230; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 449; Hâşimî, *el-Emsâl*, 16; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁶⁹⁹ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 364; İbn es-Sikkî, *el-Elfâz*, 147; Câhiz, *Kitâbu'l-Hayvân*, 2: 329; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 85; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 198; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 46; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 14: 274; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 1179; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 449.

⁷⁰⁰ Arap edebiyatında Lafiza kelimesi, deniz, dünya, güvercin ve keçi için de söylenir.

⁷⁰¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 190; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 46; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 450.

⁷⁰² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 200; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 451.

⁷⁰³ Câhiz, *Kitâbu'l-Hayvân*, 5: 139; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 7: 270; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 9: 18; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 451; Hâşimî, *el-Emsâl*, 18; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

⁷⁰⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 200; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 71; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 5: 287; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 451; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

أسهل من جَلْدَان⁷⁰⁵

Cilzan vadisinden daha düz

أسلح من دَجَاجَة⁷⁰⁶

Tavuktan daha korkak

أسبح من التُّون⁷⁰⁷

Balıktan daha iyi yüzen

أسير من الشَّعْر⁷⁰⁸

Şiirden daha hızlı yayılan

أسرى من جَرَاد⁷⁰⁹

Çekirgeden daha yumurtlayan

أسرى من أُنْقَدَ⁷¹⁰

Kirpiden daha gececi

أسعى من رَجُلٍ⁷¹¹

Ayaktan daha hızlı koşucu

أسهر من قُطْرُب⁷¹² / من جُدُجْد⁷¹³

Ateş böceğinden/ Cırcır böceğinden daha gececi

أسمن من يَغْر⁷¹⁴

⁷⁰⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 200; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 562; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 452.

⁷⁰⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 239; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 201; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 452; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 201; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 452; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁷⁰⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 160; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 452.

⁷⁰⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 201; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*; 7: 38; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 453; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

⁷¹⁰ İbnu'l-Enbârî, *el-Muzekker ve'l-mu'enness*, thk. Muhammed Abdulhâlik Uzayme, (Kahire: Lecnetu İhya'î't-Turas, 1401/1981), 1: 96; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 202; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 9: 51; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 453; Hâşimî, *el-Emsâl*, 17; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

⁷¹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 202; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 453.

⁷¹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 201; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 453.

⁷¹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 201; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 454.

Oğlaktan daha şişman

أشأم من طَيْرِ الْعَرَاقِيبِ⁷¹⁵

Arakib kuşundan daha uğursuz

Develeri ürküten bir kuş türü

أشأم من الْأَخِيلِ⁷¹⁶

Merdane kuşundan daha uğursuz

Ona bineğin sırtına konup ona eziyet verdiği için uğursuz denmiştir.

أشأم من غُرَابِ الْبَيْنِ⁷¹⁷

Ayrılık kargasından daha uğursuz

Sahrada bir topluluk konakladığı yerden göç ettiklerinde, onların arkasından gelen ve yiyecek arayan kargalar, ayrılığı ve gurbeti hatırlattığı için uğursuz olarak görülmüştür.

أشأم من زَرْقَاءِ⁷¹⁸

Zerkâ'dan (Bir devenin adı) daha uğursuz

أشأم من زُحَلِ⁷¹⁹

Satründen daha uğursuz

أشأم من نَعَامَةٍ⁷²⁰ / من هَقْلٍ⁷²¹ / من ذُئْبٍ⁷²² / من ذَرٍّ⁷²³

Dişi devekuşundan/ Erkek devekuşundan/ Kurttan/ Karıncadan daha iyi koku alan

⁷¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 201; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 454.

⁷¹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 212; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 473; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 212; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 50; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 474.

⁷¹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 213; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellade*, 277; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 474; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷¹⁸ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 86; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 474; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

⁷¹⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 474.

⁷²⁰ Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 4: 456; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 216; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 475; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷²¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 475; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷²² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 475.

⁷²³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 216; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 475.

أشهر من الشَّمْس ⁷²⁴ / من العَلَم ⁷²⁵

Güneşten/ Bayraktan daha bilindik

أشهر من القَمَر ⁷²⁶ / من الفرس الأبلق ⁷²⁷

Aydan/ Alaca attan daha meşhur

أشهر من فلق الصُّبح ⁷²⁸ / مِمَّنْ قاد الجَمَل ⁷²⁹

Sabahın aydınlığından/ Bezirgândan daha tanidik

أشهر من راية البَيْطار ⁷³⁰ / من علائق الشَّعر ⁷³¹

Veterinerin bayrağından/ Muallakalardan daha meşhur

أشبه من التَّمَرَة بالتمرة ⁷³²

Birbirine benzeyen hurmalardan daha benzer

(Tıpa tıp aynısı)

أشبه من البَيْضَة بالبيضة ⁷³³

Birbirine benzeyen yumurtalardan daha benzer

أشبه من الماء بِالماء ⁷³⁴

Birbirine benzeyen sulardan daha benzer

أشبه من الغُرَاب بالغراب ⁷³⁵

Birbirine benzeyen kargalardan daha benzer

⁷²⁴ İbnu'l-Mu'tez, *Tabakatu's-şu'arâ*, 267; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 18; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

⁷²⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 18; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

⁷²⁷ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 92; İbnu'l-Mu'tez, *Tabakatu's-şu'arâ*, 284; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 216; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷²⁸ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 476; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 131.

⁷²⁹ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷³⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷³¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 217; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 476.

⁷³³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 476.

⁷³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 217; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 476.

⁷³⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 73; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 476; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

أشبهه من الذُّباب بالذباب⁷³⁶

Birbirine benzeyen sineklerden daha benzer

أشجع من أسامة⁷³⁷ / من ديك⁷³⁸ / من صبي⁷³⁹

Aslandan / / Horozdan / Çocuktan daha cesaretli

أشجع من ليث عريسة⁷⁴⁰ / من ليث بخفان⁷⁴¹

Ormanın aslanından / Haffan bölgesinin aslanından daha cesaretli

أشج من صبي⁷⁴²

Çocuktan daha cimri

أشجع من ليث عفرين⁷⁴³

Aslan karıncadan daha cesaretli

أشره من الأسد⁷⁴⁴

Aslandan daha obur

أشهى من كلبة حومل⁷⁴⁵

Havmel'in (Bir yer adı) köpeğinden daha açgözlü

أشبق من هرة⁷⁴⁶

⁷³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷³⁷ Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, 7: 324; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 1: 167; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 6: 331; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 31; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 75; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 5: 1861; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 107.

⁷³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

⁷⁴⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 31; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 107.

⁷⁴¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁴² Câhiz, *Er-Resâilul-Edebiyye*, 146; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 46; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁴³ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 86; İbnu'l-Enbârî, *ez-Zâhir fi me'ânî kelimâti'n-nâs*, 1: 209; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 218; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 31; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 476; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 107; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 381.

⁷⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 218; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 477; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 384.

⁷⁴⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 218; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 477.

Kediden daha şehvetli

أشرد من خَفِيدٍ⁷⁴⁷ / من وَزَلٍ⁷⁴⁸

Erkek devekuşundan/ Varandan daha ürkek

أشكر من كَلْبٍ⁷⁴⁹

Köpekten daha şükreden/minnettar

أشكر من بَرَوَقَةٍ⁷⁵⁰

Çiriş otundan daha müteşekkir ve memnun

Çiriş otu bulutları görünce yağmur yağmazsa da yeşillenen bir ot olduğu için iyilik görmese dahi görüntüsünden bile hoşnut olmayı ifade etmek için kullanılan bir mesele kaynak olmuştur.

أشجى من حَمَامَةٍ⁷⁵¹

Güvercinden daha mahzun

أشعث من قَتَادَةٍ⁷⁵²

Geven dikeninden daha dağınık saçı var

أشعث من وَتَدٍ⁷⁵³

Kazıktan daha pütürlü

أشد من ناب جَائِعٍ⁷⁵⁴

Aç olanın dışından daha şiddetli

أشدّ من وَخَزِ الْأَثَافِي⁷⁵⁵

⁷⁴⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁴⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 219; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 4: 306; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 477.

⁷⁴⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 219; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 56; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 10: 247; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 478; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

⁷⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 478.

⁷⁵⁰ Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1: 322; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 220; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 17; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 4: 1449; İbn Fâris, *Mucmelu'l-Luga*, 121; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 478; Hâşimî, *el-Emsâl*, 19.

⁷⁵¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 220; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 69; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 479.

⁷⁵³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 69; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁵⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

Ocak taşından daha yakıcı

أشد من الحجر⁷⁵⁶

Taştan daha sert

أشد من فيل⁷⁵⁷ / من الأسد⁷⁵⁸ / من الفرس⁷⁵⁹

Filden/ Aslandan/ Attan daha güçlü

أشأى من فرس⁷⁶⁰

Attan daha atılğan

أشدُّ قُويسٍ سَهْمًا⁷⁶¹

En iyi okçuluk yapan

أشرب من الرَّمْل⁷⁶² / من عَقْد الرمل⁷⁶³

Kumdan/ Kum yığınlarından daha çok yudumlayan

أشرب من القَمْع⁷⁶⁴

Huniden daha çok su tüketen

أشهى من الحَمَر⁷⁶⁵

İçkiden daha lezzetli

أشمس من عَرُوس⁷⁶⁶

Gelinden daha parlak

⁷⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁵⁶ Vâkidî, *Kitâbu'l-Megâzî*, thk. Marsden Jones, (Beyrut: Daru'l-A'lemî, 1409/1989), 2: 421; Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Numeyrî el-Basrî, *Târîhu'l-Medîne*, thk. Fehîm Muhammed Şeltût, (Cidde: Seyyid Habib Mahmud Ahmed nefekesiyle basılmıştır, 1399), 2: 687; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 220; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 479.

⁷⁵⁸ Câhiz, *Kitâbu'l-Hayvân*, 1: 150; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 6: 375; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 28; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 221; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 479.

⁷⁶⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 221; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 480.

⁷⁶¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 221; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 480.

⁷⁶² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 221; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 480.

⁷⁶³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 23; İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*, 4: 87; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 23; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁶⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 222; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 480.

⁷⁶⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 204; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

أشفق من أمّ على ولد⁷⁶⁷

Annenin evladına olan şefkatinden daha şefkatli

أصنع من سُرفَة⁷⁶⁸ / من تَنُوط⁷⁶⁹ / من دُودِ الْقَرِّ⁷⁷⁰

Tirtıldan/ Dokumacı kuşundan/ İpek kurdundan daha yetenekli/ becerikli

أصنع من النّخل⁷⁷¹

Arılardan daha maharetli

أصدق من قِطَاة⁷⁷²

Bağırtlak kuşundan daha sadık

أصدق ظَنًّا من أَلْمَعِي⁷⁷³

Keskin zekâlı insanın tahmininden daha isabetli

أصفى من الدَّمْع⁷⁷⁴ / من عَيْنِ الْغُرَابِ⁷⁷⁵

Gözyaşından/ Karganın gözünden daha saf

أصفى من عَيْنِ الدَّيْكَ⁷⁷⁶ / من الْمَاءِ⁷⁷⁷

Horozun gözünden/ Sudan daha saf

⁷⁶⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 203; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 456.

⁷⁶⁸ el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, 7: 244; eş-Şeybânî, *Kitâbu'l-Cîm*, 2: 173; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 2: 329; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 7: 272; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 225; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 76; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 493; Hâşimî, *el-Emsâl*, 21.

⁷⁶⁹ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 240; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 226; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 493; Hâşimî, *el-Emsâl*, 21; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 493; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁷⁷¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 226; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 493; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁷⁷² Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 303; ed-Dîneverî, *Kitâbu's-Şi'r ve's-su'arâ*, 1: 161; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 226; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 52; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 494; Hâşimî, *el-Emsâl*, 20; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 125.

⁷⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 226; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 493.

⁷⁷⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 43; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁷⁵ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 2: 418; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 43; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁷⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 2: 418; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 213; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 43; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁷⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

أَصْفَى مِنْ مَاءِ الْمَفَاصِلِ⁷⁷⁸ / مِنْ جَنَى النَّحْلِ⁷⁷⁹

Dağların arasından çıkan sudan/ Baldan daha saf

أَصْلَبَ مِنَ الْجَنْدَلِ⁷⁸⁰ / مِنَ الْحَجَرِ⁷⁸¹ / مِنَ الْحَدِيدِ⁷⁸² / مِنَ النَّضَارِ⁷⁸³ / مِنْ عُودِ

النَّبَعِ⁷⁸⁴

Kayadan/ taştan/ demirden/ altından/ akça ağcından daha sert

أَصْرَدَ مِنْ جَرَادَةٍ⁷⁸⁵ / مِنْ عَنَزٍ جَرَبَاءَ⁷⁸⁶ / مِنْ عَيْنِ الْحِرْبَاءِ⁷⁸⁷

Çekirgeden/ Uyuz keçiden/ Kertenkelenin gözünden daha çok üşüyen

أَصْرَدَ مِنَ السَّهْمِ⁷⁸⁸

Oktan daha çok nüfuz eden

أَصْرَدَ مِنْ خَازِقٍ وَرَقَةٍ⁷⁸⁹

Nişan tahtasına isabet ettiren kişiden daha zeyrek

أَصْعَبَ مِنْ رَدِّ الْجَمُوحِ⁷⁹⁰ / مِنْ نَقْلِ الصَّخْرِ⁷⁹¹ / مِنْ قَضْمِ قَتٍّ⁷⁹²

Serkeş atı geri çevirmekten/ Kayaları taşımaktan/ Katt (bir nevi ot)

çiğnemekten daha zor

⁷⁷⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 43; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 8: 147; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 494; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 139.

⁷⁷⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 227; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 494.

⁷⁸⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁸² Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtûrîdî, *Te'vilâtu Ehli's-sunne*, thk. Mecdî Baslum, (Beyrut: Daru'l- kutubi'l- İlmîyye, 1426/2005), 8: 608; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 15; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁸³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 15; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁸⁵ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 292; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 227; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 42; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 495; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 115.

⁷⁸⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 245; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 87; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 7: 262; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 227; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 42; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 495; Hâşimî, *el-Emşâl*, 20.

⁷⁸⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 227; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 495.

⁷⁸⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 228; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 495; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 151.

⁷⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 228; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 496.

⁷⁹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; el-Kazvîn, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 167; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

أصْلَفُ مِنْ جَوْزٍ فِي غِرَارَةٍ⁷⁹³

Boş tıkırdayan bir cevizden daha çok ses çıkaran

أَصْفَقُ مِنْ ظُفْرِ⁷⁹⁴

Tırnaktan daha sert

أَصْفَقُ مِنْ وَجْهِ⁷⁹⁵

Arsız bir yüzden daha hayâsız

أَصُولُ مِنْ جَمَلٍ⁷⁹⁶

Deveden daha ısırgan

أَصْغَرُ مِنْ فُرَادٍ⁷⁹⁷ / مِنْ صُؤَابَةٍ⁷⁹⁸ / مِنْ بُلْبُلٍ⁷⁹⁹

Keneden/ Bitin yumurtasından/ Bülbülden daha küçük

أَصْغَرُ مِنْ حَبَّةٍ⁸⁰⁰

Tohumdan daha küçük

أَصْغَرُ مِنْ صَعْوَةٍ⁸⁰¹ / مِنْ وَصْعَةٍ⁸⁰²

Yakut tepeli çalikuşundan/ Bayağı çit kuşundan daha küçük

أَصِيدُ مِنْ لَيْثٍ عَفْرِينَ⁸⁰³ / مِنْ صَيَّوْنٍ⁸⁰⁴

Aslan karıncadan/ Yaban kediden daha avcı

أَصْبِرُ مِنَ الْأَثَافِيِّ عَلَى النَّارِ⁸⁰⁵

⁷⁹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 229; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 496; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 92.

⁷⁹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁷⁹⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸⁰⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸⁰¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

⁸⁰² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸⁰³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 223; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸⁰⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸⁰⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

Ateşe ocak taşlarından daha dayanıklı

أَصْبِرْ مِنَ الْأَرْضِ⁸⁰⁶ / مِنْ حَجَرٍ⁸⁰⁷ / مِنْ صَبٍّ⁸⁰⁸ / مِنْ حِمَارٍ⁸⁰⁹

Yerden/ Taştan/ Kertenkeleden/ Eşekten daha sabırlı

أَصْبِرْ مِنْ جَذَلِ الطَّعَانِ⁸¹⁰

Mızrakları saplanan kişiden daha sabırlı

أَصْحَ مِنْ ظَبْيٍ⁸¹¹ / مِنْ غَيْرِ الْفَلَاةِ⁸¹²

Geyikten/ Yaban eşeğinden daha sağlam

أَصْحَ مِنْ ظَلِيمٍ⁸¹³ / مِنْ ذَنْبٍ⁸¹⁴ / مِنْ غَيْرٍ⁸¹⁵

Devekuşundan/ Kurttan/ Eşekten/ Yaban eşeğinden daha sağlam

أَصْحَ مِنْ بَيْضِ النَّعَامِ⁸¹⁶

Deve kuşunun yumurtalarından daha sağlam

أَضْعَفَ مِنْ بَقَّةٍ⁸¹⁷ / مِنْ فَرَاشَةٍ⁸¹⁸ / مِنْ بَعُوضَةٍ⁸¹⁹

Tahtakurusundan/ Kelebekten/ Sivrisinekten daha güçsüz

أَضْعَفَ مِنْ قَارُورَةٍ⁸²⁰

⁸⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 136.

⁸⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸⁰⁸ Câhiz, *Er-Resâ'ilul-Edebiyye*, 146; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 497; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

⁸⁰⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 497.

⁸¹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸¹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

⁸¹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸¹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

⁸¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 107.

⁸¹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482.

⁸¹⁶ İmru'ul-Kays, *Divan İmru'ul-Kays*, 35; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 233; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 13: 216; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 482; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 495.

⁸¹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁸¹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 29; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁸¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 29; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

Cam şişeden daha dayanıksız

821 أضعف من يدٍ في رحمٍ

Anne karnındaki bebeğin elinden daha güçsüz

822 أضيق من ظلِّ الرَّمحِ / من خُرَّتِ الإبرة⁸²³ / من نُجَّ⁸²⁴

Mızrağın gölgesinden/ iğnenin deliğinden/ Mızrağın yere dayan kısmından

daha dar

825 أضيق من تسعين

Doksandan daha dar

Buradaki doksan kelimesinden maksat, işaret parmağı bükerek daire şekli yapmaktır.

826 أضيق من مَبْعَعِ الضَّبِّ

Kertenkelenin yuvasının deliğinden daha dar

827 أضيع من لحمٍ على وضمٍ

Paylaşdırılmamış kesme tahtasının üzerinde olan etten daha sahipsiz

828 أضيع من بَيْضَةِ الْبَلَدِ

Devekuşu yumurtasından daha sahipsiz

829 أضيع من دم سَلَاغٍ

⁸²¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 79.

⁸²² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 151.

⁸²³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 40; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Hâşimî, *el-Emşâl*, 22; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 151.

⁸²⁴ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî, *Sıfatu'n-nâr*, thk. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf, (Beyrut: Daru İbn Hazm, 1417/1997), 75; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸²⁵ Ebû Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissî, *el-Munteḥab min Musned Abd b. Humeyd*, thk. Suphi el-Bedrî es-Samirrai ve Mahmud Muhammed Halil es-Suaidi, (Kahire: Mektebetu's-Sunne, 1408/1988), 197; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 40; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸²⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸²⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸²⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 197; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

Sellag'ın (Bir kişi adı) kanından daha boşa giden

Sellag, öldürüldüğü zaman intikamı alınmayan Abdu'l-Kays kabilesinden bir adamın adıdır.

أَضِيعَ مِنْ تُرَابٍ فِي مَهَبِّ رِيحٍ⁸³⁰

Rüzgârın estiği yerde olan topraktan daha zayı

أَضِيعَ مِنْ وَصِيَّةٍ⁸³¹

Vasiyetten daha sahipsiz

أَضَلَّ مِنْ مَوْوَدَّةٍ⁸³²

Diri diri yere gömülen kızıdan daha kötü durumda

أَضَلَّ مِنْ ضَبِّ⁸³³ / مِنْ وَرَلٍ⁸³⁴ / مِنْ وَلَدِ الْيَرُوعِ⁸³⁵

Kertenkeleden/ varandan/ Arap tavşanından daha yolunu şaşıran

أَضَلَّ مِنْ يَدٍ فِي رَحِمٍ⁸³⁶

Doğmamış bebeğin elinden daha ne yaptığıı bilmez

أَضْرَطَ مِنْ عَيْرٍ⁸³⁷ / مِنْ عَنَزٍ⁸³⁸ / مِنْ غُولٍ⁸³⁹

Eşekten/ keçiden/ Gulyabaniden daha osurucu

أَضْبَطَ مِنْ ذَرَّةٍ⁸⁴⁰ / مِنْ نَمْلَةٍ⁸⁴¹ / مِنْ أَعْمَى⁸⁴² / مِنْ صَبِيٍّ⁸⁴³

⁸³⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸³¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 196; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 238; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 11.

⁸³³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 341; ed-Dîneverî, *el-Meanî el-Kebîr fî Ebyatî'l-Meanî*, 2: 646; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 241; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 48; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muhâdarât*, 6: 115.

⁸³⁴ eş-Şeybânî, *Kitâbu'l-Cîm*, 2: 265; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 341; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 241; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 48; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muhâdarât*, 6: 119.

⁸³⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 241; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muhâdarât*, 6: 118.

⁸³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 241; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 12.

⁸³⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸⁴⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 242; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muhâdarât*, 6: 114.

⁸⁴¹ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 267; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 242; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 69; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 12; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muhâdarât*, 6: 117.

⁸⁴² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 277; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

Karıncadan/ körden/ çocuktan daha zapt edici

أَصْوًا مِنْ صُبْحٍ⁸⁴⁴ / مِنْ نَهَارٍ⁸⁴⁵ / مِنْ ابْنِ ذُكَّاءٍ⁸⁴⁶ / مِنْ نَهَارٍ⁸⁴⁷

Sabahtan / gündüzden/ güneşin oğlundan (sabahın diğer adı)/ gündüzden daha
Aydınlı

أَطُولُ مِنْ طُنْبِ الْخَرَقَاءِ⁸⁴⁸ / مِنْ الْفَلَقِ⁸⁴⁹ / مِنْ السُّكَّاءِ أَوْ اللَّوْحِ⁸⁵⁰ / مِنْ الدَّهْرِ⁸⁵¹ / مِنْ

السَّنَةِ الْجَدْبَةِ⁸⁵² / مِنْ يَوْمِ الْفِرَاقِ⁸⁵³

Ahmak kadının çadır ipinden/ Sabahtan/ Yer ile gök arasından/ Zamandan/
Kuraklık senesinden/ Ayrılık gününden daha uzun

أَطُولُ ذِمَاءً مِنْ الضَّبِّ⁸⁵⁴ / مِنْ الْأَفْعَى⁸⁵⁵ أَوْ الْحَيَّةِ⁸⁵⁶ / مِنْ الْخُنْفَسَاءِ⁸⁵⁷

Kertenkelenin, yılanın ve gergedan böceğinin son nefesinden daha uzun

أَطُولُ صُحْبَةٍ مِنْ ابْنِي شَمَامٍ⁸⁵⁸

İbny Şemam (yan yana olan iki dağın adı) arkadaşlığından daha uzun

أَطِيرُ مِنْ جَرَادَةٍ⁸⁵⁹ / مِنْ عُقَابٍ⁸⁶⁰ / مِنْ حُبَارَى⁸⁶¹

⁸⁴³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 197; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

⁸⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5.

⁸⁴⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 11; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

⁸⁴⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 242; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 12; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

⁸⁴⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 237; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 5; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

⁸⁴⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 245; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 24; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 18; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

⁸⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 246; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 18; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

⁸⁵⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 24; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 18; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

⁸⁵¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

⁸⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁵³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 24; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

⁸⁵⁴ el-Muberrred, el-Kâmil fî'l-luğa vel-edeb, 1: 275; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 220; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 19; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁸⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 246; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 19.

⁸⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 246; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 19.

⁸⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 247; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 19; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁸⁵⁸ İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 3: 44; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 247; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 20; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

Çekirgeden/ kartaldan/ hubara kuşundan daha uzun uçan

أَطِيشٌ مِنْ فَرَاشَةٍ⁸⁶²

Kelebekten daha dikkatsiz

أَطْفَرٌ مِنْ بُرْغُوثٍ⁸⁶³

Pireden daha çok zıplayan

أُطْفَسَ مِنْ عِفْرِ⁸⁶⁴

Domuzdan daha kirli

أُطِيبَ نَشْرًا مِنَ الرُّوْصَةِ⁸⁶⁵ / مِنَ الصُّوَارِ⁸⁶⁶

Bahçeden/ Miskten daha güzel kokan

أُطِيبَ مِنَ الْحَيَاةِ⁸⁶⁷

Hayattan daha güzel

أُطِيبَ مِنَ الْمَاءِ عَلَى الظَّمَا⁸⁶⁸

Susuzluk halinde sudan daha lezzetli

أُطْعِيَ مِنَ السَّيْلِ⁸⁶⁹ / مِنَ اللَّيْلِ⁸⁷⁰

Selden/ geceden daha azgın

أُطْفَلَ مِنْ لَيْلٍ عَلَى نَهَارٍ⁸⁷¹ / مِنْ شَيْبٍ عَلَى شَبَابٍ⁸⁷²

⁸⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁶⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 21.

⁸⁶¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 248; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 21.

⁸⁶² Sedûsî, *el-Emsal*, 5; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 146; ed-Dîneverî, *el-Meani el-Kebir fi Ebyati'l-Meani*, 2: 609; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 22; Hâşimî, *el-Emsâl*, 22; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁸⁶³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 225; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 229; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 22.

⁸⁶⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 249; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 57; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 22.

⁸⁶⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 249; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 22; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

⁸⁶⁷ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁶⁸ Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 4; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁶⁹ Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 75; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Hâşimî, *el-Emsâl*, 22.

⁸⁷⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

⁸⁷¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellade*, 80; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 186.

⁸⁷² Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

Gündüze sarılan geceden, gence sarılan ihtiyardan daha asalak

أَظْفَلُ مِنْ طُفَيْلٍ⁸⁷³

Çocuktan daha çocuk

أَطْمَعُ مِنْ قَالِبِ الصَّخْرَةِ⁸⁷⁴

Kayayı çeviren kimseden daha tamahkâr

Bir rivayete göre, büyük bir kayanın üstünde "Beni çevir, faydasını göreceksin" yazısını okuyan adam, o kayanın altında bir hazine bulma umuduyla kayayı büyük bir uğraş ile çevirir ve diğer tarafında şöyle bir yazı okur: "Nice açgözlülük, insanı pişmanlığa sürükler". Bunun üzerine adam kahrından kafasını o kayaya vura vura ölür.

أَطْمَعُ مِنْ فَلَحَسٍ⁸⁷⁵ / مِنْ قِرْلَى⁸⁷⁶ / مِنْ مَقْمُورٍ⁸⁷⁷

Felhas'tan (Bir köpeğin adı)/ Yalıçapkını kuşundan / Kumarda mağlup gelen kimseden daha açgözlü

أَطْوَعُ مِنْ فَرَسٍ⁸⁷⁸ / مِنْ كَلْبٍ⁸⁷⁹

Attan/ Köpekten daha itaatkâr

أَظْلَمُ مِنْ حَيَّةٍ⁸⁸⁰ أَوْ أَفْعَى⁸⁸¹ / مِنْ حَيَّةِ الْوَادِي⁸⁸² / مِنْ وَرَلٍ⁸⁸³ / مِنْ تِمْسَاحٍ⁸⁸⁴

Yılandan/ Vadinin yılanından/ Varandan/ Timsahtan daha zalim

⁸⁷³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁷⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 249; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 23; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 137.

⁸⁷⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 251; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 3: 273; el-Kazvîn, *Mutehayyeru'l-elfâz*, 181; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁷⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 167; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muẓâf ve'l-mensûb*, 492.

⁸⁷⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 252; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luġa*, 2: 107; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 62.

⁸⁷⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 8: 307; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

⁸⁷⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 243; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 13.

⁸⁸⁰ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 2: 109; Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 4: 332; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 254; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 27.

⁸⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 252; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 27; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

⁸⁸² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 253; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 25.

⁸⁸³ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 2: 109; Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 4: 332; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 254; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 27.

⁸⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 256; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 28; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

أَظْلَمُ مِنْ شَيْبٍ⁸⁸⁵ / مِنْ حُبَارَى⁸⁸⁶ / مِنْ فَلَحَسٍ⁸⁸⁷ / مِنْ صَيٍّ⁸⁸⁸

Yaşlılıktan/ Hubaradan/ Felhas'tan (Bir kişi adı)⁸⁸⁹/ Çocuktan daha zalim

أَظْلَمُ مِنْ لَيْلٍ⁸⁹⁰

Geceden daha karanlık

أَظْمَأُ مِنْ رَمْلٍ⁸⁹¹ / مِنْ حُوتٍ⁸⁹² / مِنْ حَجَرٍ⁸⁹³

Kumdan/ Balinadan/ Taştan daha susuz

أَظْلُ مِنْ حَجَرٍ⁸⁹⁴

Taştan daha gölgeli

أَعَزُّ مِنْ بَيْضِ الْأَنْوَقِ⁸⁹⁵

Kartalın yumurtasından daha aziz (Ona ulaşmak zor)

أَعَزُّ مِنَ الْأَبْلَقِ الْعُقُوقِ⁸⁹⁶

Hamile olan erkek alaca at bulunmasından daha imkânsız

أَعَزُّ مِنْ ابْنِ الْخَصِيِّ⁸⁹⁷ / مِنْ مَخِّ الْبَعُوضِ⁸⁹⁸ / مِنْ الْكَبْرِيتِ الْأَخْمَرِ⁸⁹⁹

⁸⁸⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 253; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 25.

⁸⁸⁶ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 25.

⁸⁸⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 256; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 28.

⁸⁸⁸ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 1: 207; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 240; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 253; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 136; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 25; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

⁸⁸⁹ "Felhas'tan daha dilenci" atasözünde hikâyesini zikrettik.

⁸⁹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 256; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 29.

⁸⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 253; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 25.

⁸⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 256; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 29; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁸⁹³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 25.

⁸⁹⁴ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 262; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 258; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 14: 256; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 25.

⁸⁹⁵ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 52; el-Muberrred, *el-Kâmil fi'l-luğa vel-edeb*, 2: 201; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 261; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 8; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 4: 1447; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 55; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 123.

⁸⁹⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 494; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 261; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 6: 2381; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 55; Hâşimî, *el-Emşâl*, 23; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

⁸⁹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁸⁹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁸⁹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 261; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 8; Kâsım b. Sellâm, *Fezâ'ilu'l-Kur'an*, thk. Mervan el-Atiyye, Muhsin Harabe ve Vefa Takiyyuddin, (Şam: Daru İbn Kesir, 1415/1995), 127;

Hadım olan kimsenin oğlundan/ Sivrisineğin beyninden/ Kırmızı kibritten daha nadir (bulunması imkânsız)

أَعَزُّ مِنَ الدُّرَّةِ الْيَتِيمَةِ⁹⁰⁰ / مِنَ التَّرْيَاقِ⁹⁰¹

Dürri yektadan/ panzehirden daha nadir

أَعَزُّ مِنْ عُقَابِ الْجَوِّ⁹⁰²

Havada uçan kartaldan daha izzetli

أَعَزُّ مِنْ اسْتِ التَّمْرِ⁹⁰³ / مِنْ أَنْفِ الْأَسَدِ⁹⁰⁴

Kaplanın dübüründen/ aslanın burnundan daha dokunulamaz olan

أَعْدَى مِنْ فَرَسٍ⁹⁰⁵ / مِنْ ظَلِيمٍ⁹⁰⁶ / مِنَ الذُّبِّ⁹⁰⁷

Attan/ Erkek deve kuşundan/ Kurttan daha hızlı koşan

أَعْدَى مِنَ الْأَيْمِ⁹⁰⁸

Yılandan daha saldırgan

أَعْتَى مِنَ الرِّيحِ⁹⁰⁹

Rüzgârdan daha şiddetli

أَعْدَى مِنَ الثُّوْبَاءِ⁹¹⁰ / مِنَ الْجَرَبِ⁹¹¹

Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 12: 276; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 2: 802; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁰⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁰¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁰² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 123.

⁹⁰³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁹⁰⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁹⁰⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

⁹⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 264; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 57.

⁹⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 224; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 58; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁹⁰⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁰⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹¹⁰ Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 2: 325; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1: 263; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 265; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 1: 92; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 58.

⁹¹¹ Kâsım b. Sellâm, *Ġaribu'l-ḥadîs*, thk. Muhammed Abdulmuîd Han, (Haydarâbâd: Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniye, 1384/1964), 1: 26; Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 2: 325; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*,

Esnemekten/ uyuzdan daha bulaşıcı

أَعَقَّ مِنَ الضَّبِّ⁹¹² / مِنَ ذُبَّةٍ⁹¹³

Kertenkeleden/ kurttan daha nankör

أَعْطَشَ مِنَ النَّقَّاقَةِ⁹¹⁴ / مِنَ النَّمْلِ⁹¹⁵ / مِنَ رَمْلٍ⁹¹⁶

Kurbağadan/ Karıncalardan/ Kumdan daha susuz

أَعَذَّبَ مِنْ مَاءِ الْمَفَاصِلِ⁹¹⁷

İki dağ arasından çıkan sudan daha tatlı

أَعَذَّبَ مِنْ مَاءِ الْحَشْرِجِ⁹¹⁸

Çakıllar arasından çıkan sudan daha tatlı

أَعَذَّبَ مِنْ مَاءِ الْبَارِقِ⁹¹⁹

Şimşek şakan bulutun suyundan daha saf

أَعَذَّبَ مِنْ مَاءِ الْغَادِيَةِ⁹²⁰

Sabah vaktinde gelen bulutun suyundan daha saf

أَعْرَضَ مِنَ الدَّهْنَاءِ⁹²¹

Dehnâa çölünden daha geniş

1: 239; İbnu'l-Enbârî, *ez-Zâhir fî me'ânî kelimâtî'n-nâs*, 1: 255; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 265; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 64; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 58; Hâşimî, *el-Emsâl*, 24.

⁹¹² Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 129; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 268; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 60.

⁹¹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 270; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 60; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

⁹¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 61; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

⁹¹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 61; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 117.

⁹¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

⁹¹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

⁹¹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

⁹¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 67; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 61; Hâşimî, *el-Emsâl*, 24.

⁹²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 62; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

⁹²¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 259; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 62; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

أعجل من نعجةٍ إلى حوضٍ⁹²²

Havuza koşan koyundan daha aceleci

أعجل من مُعْجَلٍ أَسْعَدَ⁹²³

*Es'ad'ı acele ettirenden daha aceleci*⁹²⁴

أعجل من كلبٍ إلى وُلُوغِهِ⁹²⁵

Kapına koşan köpekten daha aceleci

أعبث من قِرْدٍ⁹²⁶

Maymundan daha abesle meşgul

أعيثُ من جَعَارٍ⁹²⁷ / من ذَنْبٍ⁹²⁸ / من عُثٍّ⁹²⁹

Sırtlandan/ Kurttan/ Güveden daha fesatçı

أعيا من باقِلٍ⁹³⁰

Konuşmaya Bâkil'den daha aciz

Bâkil bir gün on bir dirhem ile bir ceylan satın almış. İnsanlar ona ceylanın fiyatını sorduklarında, elleriyle on ve diliyle bir işaret ederken ceylanı elinden kaçırmıştır.

أعيا من يَدٍ فِي رَحِمٍ⁹³¹

Doğmamış bebeğin elinden daha aciz

أعرى من إصْبَعٍ⁹³² / من مِغْزَلٍ⁹³³ / من حَيَّةٍ⁹³⁴ / من أَيْمٍ⁹³⁵

⁹²² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 271; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 62; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

⁹²³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 272; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 62.

⁹²⁴ Hikâyesi daha önce “أروى من مُعْجَلٍ أَسْعَدَ” atasözünün açıklamamsıda geçmektedir.

⁹²⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 279; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 231; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 62; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 109.

⁹²⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 272; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 63; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

⁹²⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹²⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹³⁰ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 32; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 4: 279; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 273; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 7; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 4: 1637; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 63; Hâşimî, *el-Emşâl*, 24.

⁹³¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 273; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 7; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 63; Hâşimî, *el-Emşâl*, 24.

Parmaktan/ kirmenden/ yılandan/ beyaz yılandan daha çıplak

أَعْلَقَ مِنْ قُرَادٍ⁹³⁶ / مِنْ الْحِنَاءِ⁹³⁷

Keneden/ kınadan daha yapışkan

أَعْطَى مِنْ عَقْرَبٍ⁹³⁸

Akrepten daha sıkıntı veren

أَعْقَمَ مِنْ بَغْلَةٍ⁹³⁹

Katırdan daha kısır

أَعْقَدَ مِنْ ذَنْبِ الضَّبِّ⁹⁴⁰

Kertenkele kuyruğun pürüzlerinden daha pürüzlü

أَعْمَقَ مِنَ الْبَحْرِ⁹⁴¹

Denizden daha derin

أَعْدَلَ مِنَ الْمِيزَانِ⁹⁴²

Tartıdan daha adil

أَعَزَبَ رَأْيًا مِنَ الْحَاقِنِ⁹⁴³

İdrarını sıkışan kimsenin görüşünden (doğrudan) daha uzak

أَعَزَبَ عَقْلًا مِنْ صَارِبٍ⁹⁴⁴

⁹³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 79.

⁹³³ İbnu'l-Enbârî, *Kitâbu'l-Ezdâd*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhim, (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1407/1987), 220; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹³⁴ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 357; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹³⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 64.

⁹³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

⁹³⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹³⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 64.

⁹³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

⁹⁴⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 274; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 64; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁹⁴¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

⁹⁴² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁴³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 274; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 64.

Kakasını sıkışan kimsenin aklından (doğrudan) daha uzak

أَعْتَقَ مِنَ الْبُرِّ⁹⁴⁵

Buğdaydan daha eski

أَعْمَرَ مِنْ قُرَادٍ⁹⁴⁶ / مِنْ ضَبِّ⁹⁴⁷ / مِنْ حَيَّةٍ⁹⁴⁸ / مِنْ نَسْرِ⁹⁴⁹

Keneden/ kertenkeleden/ yilandan/ kartaldan daha uzun ömürlü

أَعْلَمَ مِنَ ابْنِ تَقْنٍ⁹⁵⁰

İbn Tıknî'dan daha bilgili

أَعْلَمَ مِنْ دَعْيٍ⁹⁵¹

Daî'den daha bilgili

هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْبِتِ الْقَصِصِ⁹⁵²

O, güngülü bitkisinin çıktığı yeri daha iyi bilir

İhtiyaç duyduğu şeyin yerini bilen kimse için söylenir.

هُوَ أَعْلَمُ مِنْ أَيْنَ يُؤْكَلُ الْكَتِفُ⁹⁵³

O, hayvanın antrikotunun nereden yenileceği daha iyi bilir

هُوَ أَعْلَمُ بِضَبِّ حَرَشَةٍ⁹⁵⁴

O, avladığı kertenkeleyi daha iyi bilir

هُوَ أَعْلَمُ بِهَا أَمْ مِنْ غَصٍّ بِهَا⁹⁵⁵

O mu onu daha iyi bilir yoksa onu yutamayan mı?

أَعْجَزَ مِمَّنْ قَتَلَ الدُّخَانَ⁹⁵⁶

⁹⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 274; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁴⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁴⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 274; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 64.

⁹⁴⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 274; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 64; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

⁹⁴⁸ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 275; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 65.

⁹⁵⁰ Aâd kavmin hikmetli adamlarından biri idi. Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 65.

⁹⁵¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 260; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 276; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 65.

⁹⁵³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 277; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 66.

⁹⁵⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 261; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

⁹⁵⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 31.

Dumanla ölen kimseden daha aciz

Yemek pişirirken kazandan çıkan dumanla boğulup kalan bir adamın hikâyesidir.

أعجز من هلباجة⁹⁵⁷

Ahmak ve şişman kimseden daha aciz

أغنى عنه من الثقة عن الرقة⁹⁵⁸

Samanı yemeyen karakulak gibi, bu işten müstağni

أغر من الدباء⁹⁵⁹ / من السراب⁹⁶⁰ / من الأمانى⁹⁶¹

Balkabağından/ Seraptan/ Dileklerden daha aldatıcı

أغر من طبي مقيم⁹⁶²

Mehtaplı bir gecede çıkan ceylandan daha aldanan

أغير من الفحل⁹⁶³ / من جمل⁹⁶⁴ / من غير⁹⁶⁵ / من ديك⁹⁶⁶

Aygırdan/ Deveden/ binekten/ horozdan daha kıskanç

أغرب من غراب⁹⁶⁷

Kargadan daha ilginç

أغوى من غوغاء الجراد⁹⁶⁸

⁹⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 278; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 66.

⁹⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 277; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 66.

⁹⁵⁸ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 500; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 282; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 64; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 15: 177; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 72; Hâşimî, *el-Emşâl*, 70; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 123.

⁹⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 282; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 9: 266; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 72; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 147.

⁹⁶⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 283; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 73.

⁹⁶¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 283; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 73.

⁹⁶² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 283; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 67; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 4: 510; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 73; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

⁹⁶³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 283; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 5: 125; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 68; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

⁹⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁶⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁶⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁶⁷ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 219; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁶⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 281; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 72; Sâhib b. Abbâd, *el-Muhit*, 5: 149; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 73; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

Çekirge grubundan daha sapkın

أغوص من قِرْلَى⁹⁶⁹

Yalıçapkını kuşundan suya daha iyi dalan

أغزل من عَنكِبُوت⁹⁷⁰ / من سُرْفَةٍ⁹⁷¹

Örümcekten/ İpek böceğinden daha iyi ören

أُغْنِج من مُفَنَّقَةٍ⁹⁷²

Yumuşak kadından daha cilveli

أَغْلَظ من حَبَل الجَسَر⁹⁷³

Köprüünün ipinden daha kalın

أُغْشِم من السَّيْلِ⁹⁷⁴

Selden daha zalim

أُغْدِر من الذُّئْب⁹⁷⁵ / من غَدِير⁹⁷⁶

Kurttan/ İrmaktan daha gaddar

أُغْلِم من تَيْس بني حِمَّان⁹⁷⁷ / من هِجْرَسٍ⁹⁷⁸ / من صَيَّوْنٍ⁹⁷⁹

Himmân kabilesinin keçisinden/ maymundan/ kediden daha şehvetli

⁹⁶⁹ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 284; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 74; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

⁹⁷¹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 284; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 74; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

⁹⁷² İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 68; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

⁹⁷³ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁷⁴ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 281; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 75; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 68; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 145.

⁹⁷⁵ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 240; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 281; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 74; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁷⁶ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 74.

⁹⁷⁷ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 266; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 285; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 76; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 76; Hâşimî, *el-Emşâl*, 25.

⁹⁷⁸ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 68.

⁹⁷⁹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 281; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 76.

أفسد من الجَرَاد⁹⁸⁰ / من القَمَل⁹⁸¹ / من الأَرْضَة⁹⁸² / من أَرْضَة بَلْحَبْلَى⁹⁸³ / من

السُّوس⁹⁸⁴ / من الضَّبَع⁹⁸⁵

Çekirgeden/ Bitten/ Termitten/ Belhubla'nın (Medine'de bir mahalle adı)
termitinden/ Tahtakursundan/ Sirtlandan daha bozguncu

أفسد من بَيْضَة البَلَد⁹⁸⁶

Terk edişmiş yumurtadan daha bozuk

أفسى من ظَرَبَانٍ⁹⁸⁷ / من خُنْفَسَاء⁹⁸⁸ / من نَمْسٍ⁹⁸⁹ / من عَدَنِيٍّ⁹⁹⁰

Kokarcadan/ Osurgan böceğinden/ Firavun faresinden/ Adeni'den⁹⁹¹ daha
osurukçu

أفحش من فَالِيَةِ الْأَفَاعِي⁹⁹² / من فَاِسِيَّة⁹⁹³

Anthia böceğinden/ Osurgan böceğinden daha osurukçu

أفحش من كَلْب⁹⁹⁴

Köpekten daha hırçın

أفرغ من يَدٍ تَفُتُّ اليرَمَع⁹⁹⁵

⁹⁸⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 288; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 88; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

⁹⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 287; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 77.

⁹⁸² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 287; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥit*, 8: 40; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 88.

⁹⁸³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 288; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 88.

⁹⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 289; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 88; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

⁹⁸⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 289; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 88.

⁹⁸⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 290; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 89.

⁹⁸⁷ ed-Dîneverî, *el-Meani el-Kebir fi Ebyati'l-Meani*, 2: 652; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 3: 1244; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 290; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 89; Hâşimî, *el-Emşâl*, 25; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

⁹⁸⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 291; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 89.

⁹⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 291; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 89.

⁹⁹⁰ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 77.

⁹⁹¹ İsfahânî, "*Sevâ'iru'l-emşâl* " kitabında "أفسى من عَدَنِيٍّ" lafzında geçmektedir, "عَدَنِيٍّ" kelimesi de, Abdu'l-Kays kabilesine mensûb olan kimse için söylendiği yazılmaktadır. İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 287.

⁹⁹² Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 243; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 291; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 90.

⁹⁹³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 243; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 291; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 6: 2454; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 90; Hâşimî, *el-Emşâl*, 25.

⁹⁹⁴ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 291; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 90; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

Boşluktan yumuşak taşı ufalayan kişinin elinden daha boş

أَفِيلَ مِنَ الرَّأْيِ الدَّيْرِى 996

İş işten geçtikten sonra gelen görüşten daha zayıf

أَقْلَ مِنْ وَاحِدٍ 997 أَقْلَ مِنْ تَبْنَةٍ فِي لَبْنَةٍ 998

Birden Bir kerpiçteki samandan daha az

أَقْلَ مِنْ لَا شَيْءٍ فِي الْعَدَدِ 999

Hiç denecek kadar az

أَقْلَ فِي الْقَوْلِ مِنْ لَا 1000

Söz içinde geçen "Hayır" ifadesinden daha az

أَقْصَرَ مِنْ حَبَّةٍ 1001 / أَقْصَرَ مِنْ نَمْلَةٍ 1002 / مِنْ فِترِ الضَّبِّ 1003 / وَمِنْ إِبْهَامِ الضَّبِّ 1004

Tohumdan/ Karıncadan/ kertenkelenin iki parmağı arasındaki mesafeden/

Kertenkelenin başparmağından daha kısa

أَقْصَرَ مِنْ إِبْهَامِ الْحَبَارَى 1005 / مِنْ إِبْهَامِ الْقَطَاةِ 1006

Hubara kuşunun başparmağından/ bağırtlak kuşunun başparmağından daha

kısa

أَقْصَرَ مِنْ غِبِّ الْحِمَارِ 1007 / أَقْصَرَ مِنْ ظَاهِرَةِ الْفَرَسِ 1008

⁹⁹⁵ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 291; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 90; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 79.

⁹⁹⁶ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 299; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 95.

⁹⁹⁷ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 3: 42; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 4: 57; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 27; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; el-Merzûki, *el-Ezmine ve'l-emkine*, 112.

⁹⁹⁸ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

⁹⁹⁹ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰⁰⁰ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰⁰¹ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰⁰² Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰⁰³ İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

¹⁰⁰⁴ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 386; İbn Kuteybe, *Ġarîbu'l-ḥadîs*, 1: 501; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 25; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 116.

¹⁰⁰⁵ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 1: 309; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 25; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 127.

¹⁰⁰⁶ Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, 2: 297; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 386; İsfahânî, *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 25; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

Eşegin/ Atın susuz kalma suresinden daha kısa

أَقْطَفَ مِنْ نَمْلَةٍ¹⁰⁰⁹ / مِنْ فُرَيْخِ الذَّرِّ¹⁰¹⁰

Karıncadan/ karınca yavrusundan daha yavaş

أَقْطَفَ مِنْ ذَرَّةٍ¹⁰¹¹

Ufak karıncadan daha yavaş

أَقْطَفَ مِنْ حَلَمَةٍ¹⁰¹² / مِنْ أَرْزَبٍ¹⁰¹³

Yürüyüşçe Sakırgadan/ Tavşandan daha yavaş/ gevşek

أَقْبَحَ مِنْ قِرْدَةٍ¹⁰¹⁴ / مِنْ خِنْزِيرٍ¹⁰¹⁵ / مِنْ الْغُولِ¹⁰¹⁶

Maymundan/ Domuzdan/ Gulyabaniden daha çirkin

أَقْبَحَ مِنَ السَّخْرِ¹⁰¹⁷ / مِنْ زَوَالِ النِّعْمَةِ¹⁰¹⁸

Büyüden/ Nimetin zevalinden daha çirkin

أَقْبَحَ آثَارًا مِنَ الْحَدَثَانِ¹⁰¹⁹

Zaman belalarının etkisinden daha çirkin

أَقْبَحَ مِنْ قَوْلٍ بِلاَ عَمَلٍ¹⁰²⁰

Amelsiz sözden daha çirkin

¹⁰⁰⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 303; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 109; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

¹⁰⁰⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 303; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 109; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

¹⁰⁰⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

¹⁰¹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 109; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 114.

¹⁰¹¹ Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 21; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰¹² Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 5: 234; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 21; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

¹⁰¹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 21; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 50; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰¹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰¹⁷ Câhiz, *Kitabu'l-Ḥayvân*, 6: 426; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 50; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 136; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 318.

¹⁰¹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

أَقْبَحُ مِنْ مَنْ عَلَى نَيْلٍ¹⁰²¹

Zarar vermek için baş kakmaktan daha çirkin

أَقْبَحُ مِنْ تَيْهِ بِلَا فَضْلٍ¹⁰²²

Faziletsiz kibirden daha çirkin

أَقْسَى مِنْ صَخْرَةٍ¹⁰²³

Kayadan daha sert

أَقْرَبُ مِنَ الْبَغْتِ¹⁰²⁴ / مِنْ عَصَا الْأَعْرَجِ¹⁰²⁵

Ansızın gelen ölümden/ Topal kimsenin açısından daha yakın

أَقْصَدُ مِنَ الْيَدِ إِلَى الْقَمِّ¹⁰²⁶

Ağıza giden elden daha yolunu bilen

أَقْصَفُ مِنْ بَرْوَقَةٍ¹⁰²⁷

Çiriş otundan daha kırılğan

أَقْضَى مِنَ الدَّرْهِمِ¹⁰²⁸

Dirhemden daha geçerli

أَقْطَعُ مِنَ الْبَيْنِ¹⁰²⁹ / مِنْ جَلَمٍ¹⁰³⁰ / أَقْدُ مِنْ شَفْرَةٍ¹⁰³¹

Ayrılıktan/ yün kırkma aletinden/ Usturadan daha keskin

أَقْتُلُ مِنَ السَّمِّ¹⁰³²

Zehirden daha ölümcül

¹⁰²¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰²² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰²³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰²⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰²⁵ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 3: 82; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*, 627.

¹⁰²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰²⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 304; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 5: 407; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 109.

¹⁰²⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 304; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 110.

¹⁰²⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 302; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰³⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 304; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰³¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 304; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 302; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

أَقْوَدُ مِنْ مُهْرٍ¹⁰³³

Taydan daha itaat eden

أَقْدَرُ مِنْ مِعْبَاةٍ¹⁰³⁴

Hayız bezinden daha pis

أَقْفَطُ مِنْ تُيُوسِ الْبَيَّاعِ¹⁰³⁵

Beyyâ'ın (bir erkek adı) keçilerinden daha şehvetli

أَقْفَطُ مِنْ تَيْسِ بَنِي حِمَّانٍ¹⁰³⁶

Himman kabilesinin keçisinden daha şehvetli

أَقْفَرُ مِنْ أَبْرَقِ الْعَرَّافِ¹⁰³⁷

Ebrâku'l-Azzâf'tan (Yer adı) daha kurak

أَقْفَرُ مِنْ بَرِيَّةٍ خُسَافٍ¹⁰³⁸

Husaf çölünden daha kurak

أَقْدَمُ مِنَ الْبُرِّ¹⁰³⁹

Buğdaydan daha eski

أَكْذَبُ مِنْ يَلْمَعِ أَوْ الْيَهْيَرِ¹⁰⁴⁰

Serap'tan daha yalancı

أَكْذَبُ أُحْدُوْتَةً مِنْ أَسِيرٍ¹⁰⁴¹

Esirin sözünden daha yalancı

¹⁰³³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 304; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 110.

¹⁰³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 306; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 111.

¹⁰³⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 306; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

¹⁰³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 307; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

¹⁰³⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 301; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 111.

¹⁰³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 302; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 97.

¹⁰⁴⁰ el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Ridde*, 72; İbn es-Sikkî, *el-Elfâz*, 175; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 34; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 2: 94; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 3: 1281; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 142; Hâşimî, *el-Emşâl*, 27; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 145.

¹⁰⁴¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 312; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 142.

أَكْذَبَ مِنْ أُسِيرِ السُّنْدِ¹⁰⁴²

Sind bölgesinden gelen esirden daha yalancı

أَكْذَبَ مِنْ أَخِيذٍ¹⁰⁴³ / مِنْ أَخِيذِ الدَّيْلَمِ¹⁰⁴⁴ / مِنْ أَخِيذِ الْجَيْشِ¹⁰⁴⁵

Esirden/ Düşmanın esirinden/ Ordunun esirinden daha yalancı

أَكْذَبَ مِنَ الْأَخِيذِ الصَّبْحَانِ¹⁰⁴⁶

Sabah şerbetini içip esarete düşen kimseden daha yalancı

Rivayete göre bir sabah vakti süt içip yola çıkan bir adamın yürürken bir grup yolunu keserek adamdan kabilesinin yerini öğrenmek istemişler. Adam kabilesini korumak için onlara bilmediğini söylemiş. Esir olarak alındıktan bir müddet sonra içtiği süttten dolayı helaya gitmek istemiş, bunu gören adamlar onun karnını bıçaklamışlar ve çıkan kanla karışmış sütü gördüklerinde, aradıkları kabilenin yerinin yakın olduğunu anlamışlar.

أَكْذَبَ مِنَ الشَّيْخِ الْغَرِيبِ¹⁰⁴⁷

Yaşlı yabancı kimseden daha yalancı

Evlenmek isteyen yabancı yaşlıkimseler yabancı kimseler, yetmiş yaşında olsalarda kendilerini kırk yaşında gibi gösterip kız isterler.

أَكْذَبَ مِنْ مُجْرَبٍ¹⁰⁴⁸

Uyuz devenin sahibinden daha yalancı

Uyuz devenin sahibi olan kışı uyuz ilacını başkalarına vermemek için her istenildiğinde, “Bende ilaç yok” der.

أَكْذَبَ مِنَ السَّالَةِ¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 312; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 143; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

¹⁰⁴³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 312; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 143.

¹⁰⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 311; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 115; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

¹⁰⁴⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 313; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 7: 217; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 143; Hâşimî, *el-Emsâl*, 27; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

¹⁰⁴⁶ eş-Şeybânî, *Kitâbu'l-Cîm*, 1: 59; Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1: 279; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 313; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 4: 158; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 143; Hâşimî, *el-Emsâl*, 27.

¹⁰⁴⁷ Cahiz, *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-aẓdâd*, 61; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 313; Kâfî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 53; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 143; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

¹⁰⁴⁸ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 34; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 314; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 144; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

Tereyağı eriten kadından daha yalancı

Eskiden tereyağı eritme işinde becerikli kadınlar, nazar korkusu ile yalan söyleyip tereyağın yandığını söylerlerdi.

أَكْذِبْ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ¹⁰⁵⁰

Büyüklerin ve küçüklerin en yalancısı ya da dirilerin ve ölülerin en yalancısı

أَكْذِبْ مَنْ بَرَقَ لَا سَحَابَ¹⁰⁵¹

Bulutsuz şimşekten daha yalancı

أَكْذِبْ مَنْ صَنَعَ¹⁰⁵² / مَنْ صَبَّى¹⁰⁵³

Esnaftan/ Çocuktan daha yalancı

أَكْذِبْ مِنْ حُجَيْنَةٍ¹⁰⁵⁴

Huceyna'dan (Bir kişi adı) daha yalancı

أَكْسِبْ مِنْ ذَرٍّ¹⁰⁵⁵ / مِنْ نَمَلٍ¹⁰⁵⁶ / مِنْ قَارٍ¹⁰⁵⁷ / مِنْ ذُنْبٍ¹⁰⁵⁸ / مِنْ فَهْدٍ¹⁰⁵⁹

Küçük karıncadan/ Karıncalardan/ Fareden/ Kurttan/ Çitadan daha çalışkan

أَكْبِسْ مِنْ قِشَّةٍ¹⁰⁶⁰

¹⁰⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 314; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 54; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 8: 380; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 144; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

¹⁰⁵⁰ İbn es-Sikkî, *İslâhu'l-Mantık*, 224; İbn Kuteybe, *Ğarîbu'l-ḥadîs*, 2: 503; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 314; Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-luğa*, 1: 124; ; İbn Fâris, *Mucmelu'l-Luga*, 325; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 144.

¹⁰⁵¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 115.

¹⁰⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 315; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 144; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

¹⁰⁵³ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 1: 207; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 315; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 73.

¹⁰⁵⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 315; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 53; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 63.

¹⁰⁵⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 316; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145.

¹⁰⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 316; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145.

¹⁰⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 316; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 145; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 118.

¹⁰⁵⁸ Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, 2: 109; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 315; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 146; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

¹⁰⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 316; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 146; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 109.

¹⁰⁶⁰ Ebû Hâtim Sehl b. Muhammed b. Osmân b. Kâsım el-Cuşemî es-Sicistânî, *Kitabu'l-Fark*, thk. Hatim Salih el-Zâmin, (Irak: el-Mucemmu'u'l-ilmî el-Irakî Dergisi, 1406/1986), 250; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 4: 309; İbn Kuteybe, *'Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 85; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 316; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 146; Hâşimî, *el-Emşâl*, 26.

Maymun yavrusundan daha eğlendirici

¹⁰⁶¹ أَكْمَدُ مِنْ حُبَارَى

Hubara kuşundan daha üzgün

¹⁰⁶² أَكْثَرُ مِنَ الدَّبَّاءِ / ¹⁰⁶³ مِنَ الْعَوْغَاءِ

Vücutta ki kıldan/ Çekirge yavrularından daha çok

¹⁰⁶⁴ أَكْثَرُ مِنَ التَّمَلِّ / ¹⁰⁶⁵ مِنَ الرَّمْلِ / ¹⁰⁶⁶ مِنْ تَفَارِيقِ الْعَصَا

Karıncalardan/ Kumdan/ Sapanın çubuklarından daha çok

¹⁰⁶⁷ أَكْتَمُ مِنَ الْأَرْضِ

Yerden daha gizleyici

¹⁰⁶⁸ أَكْسَى مِنَ الْبَصَلِ

Soğandan daha kıyafetli

¹⁰⁶⁹ أَكْرَمُ مِنَ الْأَسَدِ

Aslandan daha cömert

¹⁰⁷⁰ أَكْرَهُ مِنْ خَصَلَتِي الضَّبُعِ

Sırtlanın iki seçeneğinden daha sevimsiz

¹⁰⁷¹ أَكْرَمُ مِنَ الْعَذِيقِ الْمُرْجَبِ

Bir dayak ile desteklenen ağır yüklü bir hurma ağcından daha cömert

¹⁰⁶¹ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 316; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 146; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru`d-durri fi`l-Muḥâdarât*, 6: 126.

¹⁰⁶² İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 311; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 115; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru`d-durri fi`l-Muḥâdarât*, 6: 119.

¹⁰⁶³ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 311; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 115.

¹⁰⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 311; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 115; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru`d-durri fi`l-Muḥâdarât*, 6: 117.

¹⁰⁶⁵ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 311; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 115; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru`d-durri fi`l-Muḥâdarât*, 6: 136.

¹⁰⁶⁶ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 317; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 147.

¹⁰⁶⁷ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 311; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 115; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru`d-durri fi`l-Muḥâdarât*, 6: 136.

¹⁰⁶⁸ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 311; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 115; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru`d-durri fi`l-Muḥâdarât*, 6: 148.

¹⁰⁶⁹ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 268; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 115.

¹⁰⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 218; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 147.

¹⁰⁷¹ İsfahânî; *Sevâ`iru`l-emşâl*, 217; Askeri, *Cemheretu`l-emşâl*, 2: 147.

أَلْزَقَ مِنْ بُرَامٍ¹⁰⁷² أَوْ مِنْ عَلٍّ¹⁰⁷³

Sakırgadan daha yapışkan

أَلْزَقَ مِنْ رِيْشٍ عَلَى غِرَاءٍ¹⁰⁷⁴

Tutkalda olan tüyden daha yapışkan

أَلْزَقَ مِنْ قَارٍ¹⁰⁷⁵ / مِنْ دَبِقٍ¹⁰⁷⁶ / مِنْ كُشُوثٍ¹⁰⁷⁷ / مِنْ حُمَى الرَّبْعِ¹⁰⁷⁸

Katrandan/ Ökse otundan/ Sarmaşıktan/ Baharda görülen ateşli hastalıktan

daha yapışkan

أَلْزَقَ مِنْ جُعَلٍ¹⁰⁷⁹ / مِنْ قَرْنِيٍّ¹⁰⁸⁰ / مِنَ اللَّقَبِ¹⁰⁸¹

Yılışık adamdan/ Domuzlan böceğinden/ Lakaptan daha yapışkan

أَلْزَمَ مِنْ شَعَرَاتِ الْقَصِّ¹⁰⁸²

Gögüs kılları gibi eşlik eden

أَلْزَمَ لِلْمَرْءِ مِنْ ظِلِّهِ¹⁰⁸³ / أَلْزَمَ لَهُ مِنْ طِبَاعِهِ¹⁰⁸⁴ / أَلْزَمَ لَهُ مِنْ ذَنْبِهِ¹⁰⁸⁵

Kendi Gölgesinden/ Kendi huyundan/ Kendi günahından kendisine daha bağlı

أَلْجُ مِنَ الْخُنْفِيسَاءِ¹⁰⁸⁶ / مِنَ الذُّبَابِ¹⁰⁸⁷ / مِنَ الْكَلْبِ¹⁰⁸⁸ / مِنَ الْحُمَى¹⁰⁸⁹

¹⁰⁷² Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 234; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 321; İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*, 1: 233; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 177; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 119.

¹⁰⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 177.

¹⁰⁷⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁷⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁷⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁷⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 321; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 177.

¹⁰⁷⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁷⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 321; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 177.

¹⁰⁸⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 321; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 177; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 119.

¹⁰⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁸² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 322; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 73; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 178; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 79.

¹⁰⁸³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 322; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 73; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 178.

¹⁰⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁸⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 322; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 178.

¹⁰⁸⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 3: 243; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 7: 268; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149; Hâşimî, *el-Emsâl*, 28; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 117.

¹⁰⁸⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁸⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 322; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 178.

Haşerelelerden/ Sineklerden/ Köpekten ve Sıtmadan daha ısrarcı

أَلَيْنَ مِنَ الرُّبْدِ¹⁰⁹⁰ / مِنْ خَمِيرٍ¹⁰⁹¹ / مِنْ خَرْنَقٍ¹⁰⁹²

Tereyağından/ Hamurdan/ Tavşan yavrusundan daha yumuşak

أَلَامٌ مِنْ ابْنِ قَوْصَعٍ¹⁰⁹³

İbn Kavs'a'tan (Bir kişi adı) daha alçak

Yemenli bir adam olduğu söylenir.

أَلَامٌ مِنْ رَاضِعٍ¹⁰⁹⁴

Râz'i'den (Bir kişi adı) daha alçak

Rivayete göre, Râz'i komşuları ondan süt istemesinler diye, devesini sağmak istediği zaman kap almadan doğrudan devenin memesinden sütü emerdi.

أَلَامٌ مِنَ الْبَرَمِ¹⁰⁹⁵

Zengin olduğu halde, cimriliğinden ötürü kumar grubuna katılmayan kişiden

daha pinti

أَلَامٌ مِنْ سَقْبٍ رَيَّانٍ¹⁰⁹⁶

Suya kanmış devenin yavrusundan daha züppe

أَلَامٌ مِنْ كَلْبٍ عَلَى عَرَقٍ¹⁰⁹⁷

Kemik üzerinde olan köpekten daha huysuz

أَلَامٌ مِنْ ذَنْبٍ¹⁰⁹⁸ / مِنْ صَبِيٍّ¹⁰⁹⁹

¹⁰⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁹⁰ Ebu'l-Hasen Mukâtil b. Suleymân b. Beşîr Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte, (Beyrut: Daru İhyâi-Turâs, 1423), 4: 219; İbnu'l-Mubârek, *Kitâbu'z-Zuhd ve'r-rekâ'ik*, 325; İbn Abdurabbih, *el-'İkdu'l-ferîd*, 8: 87; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 320; Hârizmî, *El-Emsalu'l-Muvellede*, 273; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁹¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 322; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 178.

¹⁰⁹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 323; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 60; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 178.

¹⁰⁹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 324; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 179; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

¹⁰⁹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 325; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 179; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

¹⁰⁹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 325; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 180; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

¹⁰⁹⁷ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 178; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 95; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 180; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

Kurttan/ Çocuktan daha çetin

أَلَدُّ مِنَ الْجَوَزِ¹¹⁰⁰

Cevizden daha çetin

أَلَدُّ مِنْ غَادِيَّةٍ¹¹⁰¹ / مِنْ مَذَاقِ الْخَمْرِ¹¹⁰² / مِنْ الْغَنِيمَةِ الْبَارِدَةِ¹¹⁰³

Sabah yağmurundan/ İçki tadından/ Zahmetsiz ganimetten daha lezzetli

أَلَدُّ مِنْ نَوْمَةِ الصُّحَى¹¹⁰⁴

Kuşluk uykusundan/ Sabah uyuklamasından daha güzel

أَلَدُّ مِنْ قُبْلَةٍ عَلَى عَجَلٍ¹¹⁰⁵ / مِنْ زَيْدٍ بِنْرِسِيَّانٍ¹¹⁰⁶

Acele ile alınan öpücükten/ Kaymakla yenilen Nirsıyan (Bir yer adı)

hurmasından daha lezzetli

أَلَصَّ مِنْ شِطَّاطٍ¹¹⁰⁷

Şizâz'dan¹¹⁰⁸ (Bir kişi adı) daha hırsız

أَلَصَّ مِنْ بُرْحَانَ¹¹⁰⁹

Burhân'dan (Bir kişi adı) daha hırsız

أَلَصَّ مِنْ فَارَةٍ¹¹¹⁰ / مِنْ عَقْعَقٍ¹¹¹¹

Fareden/ Saksığandan daha hırsız

أَلُوطٌ مِنْ دُبٍّ¹¹¹² / مِنْ رَاهِبٍ¹¹¹³ / مِنْ ثَقَرٍ¹¹¹⁴

¹⁰⁹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹⁰⁹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 319; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 326; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 180.

¹¹⁰⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 316; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 327; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰⁷ ed-Dîneverî, *Kitâbu's-Şi'r ve's-Şu'arâ*, 1: 341; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 320; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 63; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹⁰⁸ Şizâz'ın hikâyesi, "أَسْرَقَ مِنْ شِطَّاطٍ" atasözünde bahsedilmiştir.

¹¹⁰⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹¹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 320; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 63; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹¹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 320; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 124.

Dub'tan (Bir kişi adı)/ Rahipten/ Hayvanlara arkadan yanaşandan daha sapık

ألهف من قالب الصخرة¹¹¹⁵

Kayayı çevirenden daha pişman

أمضى من الریح¹¹¹⁶

Rüzgârdan daha amansız

أمضى من السیف¹¹¹⁷ / من السهم¹¹¹⁸ / من النصل¹¹¹⁹ / من سنان¹¹²⁰

Kılıçtan/ Oktan/ Keskin aletin keskin kısmından/ Mızraktan daha amansız

أمضى من الشفرة في الوتين¹¹²¹

şah damarı kesmek için kullanılan bıçaktan daha keskin

أمضى من السیل تحت اللیل¹¹²² / من القدر المتاح¹¹²³

Gece olan seldom/ Takdir edilmiş kaderden daha amansız

أمضى من الأجل¹¹²⁴

Ecelden daha amansız

أمضى من الدرهم¹¹²⁵

¹¹¹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 328; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 182; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

¹¹¹³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 328; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 182; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 65.

¹¹¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 320; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-mużâf ve'l-mensûb*, 156.

¹¹¹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 329; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 149.

¹¹¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-mużâf ve'l-mensûb*, 145.

¹¹¹⁷ Ebû Temmâm Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâî, *el-Ĥamâsetu's-şuğrâ (el-Vaḥşiyât)*, thk. Abdulazîz el-Meymenî, (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1987), 38; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 1: 212; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 44; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹¹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; Hâşimî, *el-Emşâl*, 28; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 151.

¹¹²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; Hâşimî, *el-Emşâl*, 28; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 151.

¹¹²¹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹²² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 44; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 145.

¹¹²³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹²⁴ el-Muberrred, *el-Kâmil fi'l-luğa vel-edeb*, 2: 19; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 1: 157; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-mużâf ve'l-mensûb*, 623.

Dirhemden daha geçerli

أَمْضُ مِنْ تَرْحَةٍ بَعْدَ فَرْحَةٍ¹¹²⁶

Sevinçten sonra gelen üzüntüden daha ızdırap veren

أَمْزَقُ أَوْ أَمْحَطُ مِنْ سَهْمٍ¹¹²⁷

Oktan daha çok nüfuz eden

أَمْهَنُ مِنْ ذُبَابٍ¹¹²⁸

Sineklerden daha hakir

أَمْرٌ مِنَ الْعَلَقَمِ أَوْ الْحَنْظَلِ¹¹²⁹ / مِنْ الدِّفْلِيِّ¹¹³⁰

Ebûcehil karpuzundan (Bir bitki adı)/ Zakkumdan daha acı

أَمْرٌ مِنَ الْمَقْرِ أَوْ مِنَ الصَّبْرِ¹¹³¹ / مِنَ الْأَلَاءِ¹¹³²

Sarisabırdan (Bir bitki adı)/ Sarh ağcından daha acı

أَمْسَخُ أَوْ أَمْلَخُ مِنْ لَحْمِ الْخُورِ¹¹³³

Tayın etinden daha tatsız

أَمْنَعُ مِنْ صَيٍّ¹¹³⁴

Çocuktan daha cimri

أَمْنَعُ مِنْ عُقَابِ الْجَوِّ¹¹³⁵

¹¹²⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹²⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹²⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 334; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 231.

¹¹²⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 115.

¹¹²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'l-İlel ve ma'rifeti'r-ricâl*, 1: 362; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 66; el-Âmidî, *el-Muvâzene beyne Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*, 1: 278; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 147.

¹¹³⁰ Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2: 672; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 66; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 148.

¹¹³¹ İbnu'l-Kütiyye Ebû Bekr Muhammed b. Ömer b. Abdilazîz b. İbrâhîm el-Endelusî, *el-Ef'âl*, thk. Ali Fûde, (Kahire: Mektebetu'l-Hancı, 1993), 150; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 66; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹³² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 334; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 232.

¹¹³³ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 361; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 335; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 76; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 232; Hâsimî, *el-Emşâl*, 28.

¹¹³⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 336; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 232.

Havada uçan kartaldan daha korunaklı

أَمْنٌ مِنَ اسْتِ التَّمْرِ¹¹³⁶ / مِنْ أَنْفِ الْأَسَدِ¹¹³⁷

Kaplanın dübüründen/ aslanın burnundan daha dokunulamaz olan

أَمْلٌ مِنْ بُكَاءٍ عَلَى رَسْمٍ مَنَزَلٍ¹¹³⁸

Evin kalan izlerine ağlamaktan daha aldatıcı

أَمْلٌ مِنْ تَسْلِيمٍ عَلَى طَلَلٍ¹¹³⁹

Yıkıntılara selam vermekten daha abes

أَمْلٌ مِنَ التُّرَّهَاتِ¹¹⁴⁰

Boş lakırdılardan daha imkânsız

أَنْمٌ مِنْ صُبْحٍ¹¹⁴¹ / مِنْ ذِكَا¹¹⁴² / مِنْ التُّرَابِ¹¹⁴³

Sabahtan/ Güneşten/ Topraktan daha belirleyici

أَنْمٌ مِنْ جَرَسٍ¹¹⁴⁴

Zilden daha belirleyici

أَنْمٌ مِنْ كَأْسٍ عَلَى رَاحٍ¹¹⁴⁵

Eldeki içki bardağından daha ifşa edici

أَنْمٌ مِنْ حَوْزٍ فِي جَوَالِقٍ¹¹⁴⁶

¹¹³⁵ Mufaddal ed-Dabbî, *Emşâlu'l-Arab*, 146; el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâhîr*, 248; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 336; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 232; Hâşimî, *el-Emşâl*, 28; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

¹¹³⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 64; Sâhib b. Abbâd, *el-Muḥîṭ*, 8: 364; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 232; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Beşâ'ir ve'z-zehâ'ir*, thk. Vedâd el-Kādî, (Beyrut: Daru Sâdir, 1408/1988), 6: 169.

¹¹³⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 232.

¹¹³⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 333; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 185.

¹¹³⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 338; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 234.

¹¹⁴⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 338; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 234.

¹¹⁴¹ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 86; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 343; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 62; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 247; Hâşimî, *el-Emşâl*, 29.

¹¹⁴² Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 132.

¹¹⁴³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 343; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 247; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

¹¹⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁴⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁴⁶ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

Çuvaldaki nesneden daha belirgin

أنقى من الدمعة¹¹⁴⁷

Gözyaşından daha saf

أنقى من الرَّاحَة¹¹⁴⁸

Avuç içinden daha temiz

أنقى من مرآة الغريبة¹¹⁴⁹

Yabancı kadının aynasından daha saf

Gelin olarak başka memlekete giden kadınlar için söylenir. Arapların dediklerine göre yabancı gelin, yüzünün değişip değişmediğini anlaması için sürekli aynasına bakıp durur. Memleketinde evlenen kadının aynası ise kendi hemşerisidir.

أنقى من طست العُروس¹¹⁵⁰

Gelinin leğeninden daha saf /suyu temiz

أنكد من كلبٍ أحص¹¹⁵¹

Cavlar köpekten daha uğursuz

أنكد من تالي النّجم¹¹⁵²

Ülker yıldızından sonra gelen yıldızdan daha uğursuz

أنتن من ظربان¹¹⁵³ / من العذرة¹¹⁵⁴

Kokarcadan/ Dışkıdan daha pis kokulu

¹¹⁴⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁴⁸ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 339; İbn Kuteybe, *Ğarîbu'l-ğadîs*, 3: 710; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 70; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 87.

¹¹⁴⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 347; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 70; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Hâşimî, *el-Emsâl*, 30; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 69.

¹¹⁵⁰ Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 70; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁵¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 49; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁵² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 347; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 49; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 248; Hâşimî, *el-Emsâl*, 30; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

¹¹⁵³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 163; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 119.

¹¹⁵⁴ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 1: 149; el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâhir*, 49; İbnu'l-Enbârî, *ez-Zâhir fi me'ânî kelimâti'n-nâs*, 1: 409; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 348; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

أنتن من مرقّات الغنم¹¹⁵⁵

Koyunun kokmuş derisinden daha pis kokulu

آنس من الطيف¹¹⁵⁶

Sevgilinin hayalinden daha ülfetli/sevimli

آنس من الحمى¹¹⁵⁷

Sıtma hastalığından daha yakın

أنخى من ديك¹¹⁵⁸

Horozdan daha alicenap/ mürüvvetli

Bu mesel *Sevâ'irü'l-emşâl* ve *Cemheretu'l-emşâl* kitaplarında أنخى lafzıyla geçmektedir. Ancak anlam bakımından *Mecmau'l-Emsal* ve *el-Müstakşâ* kitaplarında أنخى lafzıyla geçen bu meselin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Müellifimiz bu örnekte görüldüğü üzere İsfahânî'nin *Sevâ'irü'l-emşâl* kitabından naklettiği bazı meselleri; hatalarıyla birlikte, olduğu gibi ve değiştirmeden eserine naklettiği anlaşılmaktadır.

أنور من صبح¹¹⁵⁹ / من وضح النهار¹¹⁶⁰

Sabahtan/ Gündüzden daha aydınlık

أنضر من روضة¹¹⁶¹

Bir bahçeden daha göz kamaştırıcı

أندى من البخر¹¹⁶² / من القطر¹¹⁶³ / من الرباب¹¹⁶⁴ / من الليلة الماطرة¹¹⁶⁵

¹¹⁵⁵ Kurâunneml Ebu'l-Hasen el-Hunâî, *El-Muntehab min garîbi kelâmi'l-'Arab*, 255; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 249.

¹¹⁵⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 342; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁵⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁵⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁵⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁶⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁶¹ Ebû Mensûr el-Bahis Muhammed b. Sehl b. el-Merzubân el-Kerhî, *el-elfâz*, thk. Hamid Sâdık Kunejbî, (Uman: Daru'l-Beşîr, 1412/1991), 137; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

Denizden/ Yağmurdan/ Beyaz buluttan/ Yağmurlu geceden daha cömert

أنفذ من سنان¹¹⁶⁶ / من خازق¹¹⁶⁷ / أنفذ من خياط أو من إبرة¹¹⁶⁸

Temrenden/ Mızrağın sivri ucundan/ İğneden daha delici

أنفذ من الدّرهم¹¹⁶⁹

Dirhemden daha geçerli

أنأى من الكواكب¹¹⁷⁰

Gezegenlerden daha uzak

أنشط من ذئب¹¹⁷¹ / أنشط من غير الفلاة¹¹⁷² / من ظبي مقمر¹¹⁷³

Kurttan/ Yaban eşeğinden/ Aydınlı bir gecede çıkan ceylandan daha aktif

أنفر من ظبي¹¹⁷⁴ / أنفر من أزب¹¹⁷⁵ / من نعام¹¹⁷⁶

Geyikten/ Saçı uzun deveden/ Devekuşundan daha ürkek

أنبش من جبال¹¹⁷⁷

¹¹⁶² Muberrred, *el-Kâmil fî'l-luğa vel-edeb*, 3: 95; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

¹¹⁶³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁶⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁶⁵ Ebû Temmâm et-Tâî, *el-Hamâsetu's-şuğrâ (el-Vaḥşiyât)*, 260; Câhiz, *Kitâbu'l-Buḥalâ'*, 305; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 1: 203; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁶⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî et-Taberî el-Bağdâdî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk*, (Beyrut: Daru't-turas, 1387), 2: 185; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 44; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 151.

¹¹⁶⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 44; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 7: 13; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 151.

¹¹⁶⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 44; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁶⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁷⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

¹¹⁷¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 108.

¹¹⁷² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 95.

¹¹⁷³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 349; Kâlî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 67; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 249.

¹¹⁷⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁷⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 349; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

¹¹⁷⁶ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

¹¹⁷⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 349; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 249; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

Sırtlandan daha mezar soyguncusu

أنوم من فهد¹¹⁷⁸ / أنوم من ظريان¹¹⁷⁹ / من غزال¹¹⁸⁰

Çitadan/ Kokarcadan/ Ceylandan daha uykucu

أنوم من عبود¹¹⁸¹

Abbut'tan (Bir kişi adı) daha uykucu

Abbud bir köle olarak marangozluk ile uğraşırdı. Onun iş yerinde uyumadan bir hafta çalıştığı ve daha sonra bir hafta uyuduğunu rivayet edilmektedir.

أنسب من قطاة¹¹⁸²

Bağırtlak kuşundan soyuna daha bağlı

أنكح من ابن ألغز¹¹⁸³

İbn Algaz'dan daha şehvetli

أنكح من أعمى¹¹⁸⁴

Kör kimseden daha şehvetli

أنزى من ضيؤن¹¹⁸⁵ / من تيس بنى حمان¹¹⁸⁶

Kediden/ Himman kabilesinin geçisinden daha şehvetli

أنزى من عصفور¹¹⁸⁷ / من ظبي¹¹⁸⁸ / من جراد¹¹⁸⁹

Kuştan/ Geyikten/ Çekirgelerden daha atılğan

¹¹⁷⁸ İbn Sellâm, *Kitâbu'l-emşâl*, 361; Kâsım b. Sellâm, *Garîbu'l-hadîs*, 2: 175; Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 6: 571; İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 2: 84; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 340; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 62; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 250; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

¹¹⁷⁹ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 250.

¹¹⁸⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 340; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 250; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

¹¹⁸¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 351; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 2: 141; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 250; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

¹¹⁸² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 341; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 52; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 250; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 126.

¹¹⁸³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 352 Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 77; el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 8: 178; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 251; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 64.

¹¹⁸⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 342; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁸⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 355; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 253.

¹¹⁸⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 355; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁸⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 342; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁸⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 353; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 253.

¹¹⁸⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 355; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 253.

أَنَّهُمْ مِنْ كَلْبٍ¹¹⁹⁰

Köpekten daha obur

أَنصَحَ مِنْ شَوْلَةٍ¹¹⁹¹

Şevle'den (Bir kadın adı) daha doğru sözlü

Şevle, Kûfe'de yaşayan bir ailenin hizmetçisiydi. Efendisi, ihtiyaç halinde ona bir dirhem verip tereyağı almasını isterdi. Günlerden bir gün Şevle yolda yürürken yerde bir dirhem buldu ve eve dönünce bulduğu dirhemi tereyağı ile beraber efendisine verdi. Efendisi de dirhemi görünce, hizmetçisinin paradan ya da tereyağından çaldığını düşünerek cezalandırmıştır.

أَنجَبَ مِنْ يِرَاعَةٍ¹¹⁹²

Ateş böceğinden daha korkak

أَوْحَى مِنْ صَدَى¹¹⁹³ / مِنْ طَرْفِ الْمُوقِ¹¹⁹⁴

Yankıdan/ Göz kırpmaktan daha hızlı

أَوْغَلَ مِنْ ابْنِ فَوْضَعٍ¹¹⁹⁵

İbn Fevdâ'dan daha asalak

أُولِجَ مِنْ رِيحٍ¹¹⁹⁶

Rüzgârdan daha nüfuz eden

أَوْقَلَ مِنْ غُفْرِ¹¹⁹⁷ / مِنْ وَعِلٍ¹¹⁹⁸

Yaban koyunundan/ Dağ keçisinden daha tırmanıcı

أَوْثَبَ مِنْ فَهْدٍ¹¹⁹⁹

¹¹⁹⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 342; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁹¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 355; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 253.

¹¹⁹² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 360; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 236.

¹¹⁹³ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

¹¹⁹⁴ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

¹¹⁹⁵ Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

¹¹⁹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 361; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 145.

¹¹⁹⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 371; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 21; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 272.

¹¹⁹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 361; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 21; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 103.

Çitadan daha iyi sıçrayan

أولع من كلب¹²⁰⁰

Köpekten daha çok yalayan

أولع من قِرْد¹²⁰¹

Maymundan daha meraklı

أوقح من ذئب¹²⁰²

Kurttan daha yüz­süz/utanmaz

أوقى لِدَمِهِ من عير¹²⁰³

Kanını yaban eşeğinden daha iyi koruyan

أوضح من مِرآة الغريبة¹²⁰⁴

Yabancı kadının aynasından daha net

أوفر من الرمانة¹²⁰⁵

Nardan daha bereketli

أوفى من كيل الزيت¹²⁰⁶

Yağın ölçüsünden daha hassas

أوجد من الماء¹²⁰⁷ / من التراب¹²⁰⁸

Sudan/ Topraktan daha çok bulunan

أوسع من الدهناء¹²⁰⁹ / من اللُّوح¹²¹⁰

¹¹⁹⁹ Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 74; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; es-Seâlibî, *et-Temşîl ve'l-muḥâḍara*, 358.

¹²⁰⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 371; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

¹²⁰¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 371; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; es-Seâlibî, *Şimâru'l-kulûb fi'l-mużâf ve'l-mensûb*, 407.

¹²⁰² İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 361; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 110.

¹²⁰³ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 361; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

¹²⁰⁴ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; es-Seâlibî, *et-Temşîl ve'l-muḥâḍara*, 301.

¹²⁰⁵ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; et-Tevhîdî, *el-Beşâ'ir ve'z-zeḥâ'ir*, 6: 169.

¹²⁰⁶ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

¹²⁰⁷ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

¹²⁰⁸ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

Dehnâa çölünden/ Fezadan daha geniş

¹²¹¹ أوثق من الأرض

Yeryüzünden daha sabit

¹²¹² أوطأ من الأرض

Yerden daha çok üzerine basılan

¹²¹³ أوطأ من الرِّياء

Riyadan daha hızlı amele bulaşan

¹²¹⁴ أوهى من الأعرج

Topal kimseden daha güçsüz

¹²¹⁷ أهون من ذباب / ¹²¹⁶ من جعل / ¹²¹⁵ من نغلة

Sinekten/ Donuzlan böceğinden/ Tabaklanırken bozulan deriden daha değersiz

¹²²¹ أهون من صُؤَابَةٍ / ¹²¹⁹ من خُنْدَج / ¹²²⁰ من دِحْنَدِج / ¹²²¹ من الشَّعْرِ السَّاقِطِ

*Bitin yumurtasından/ Kum tanesinden/ Çocukların oyun esnasında söylediği
nakarattan/ düşen saç telinden daha değersiz*

¹²²² أهون من فُرَاضَةِ الْجَلَمِ

Yün kırkma aletinin kırkıntısından daha değersiz

¹²²³ أهون من حُثَالَةِ الْقَرَطِ

¹²⁰⁹ Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 39; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

¹²¹⁰ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

¹²¹¹ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 136.

¹²¹² Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 136.

¹²¹³ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 273.

¹²¹⁴ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 361; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 258.

¹²¹⁵ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 373; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 275.

¹²¹⁶ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 373; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 275.

¹²¹⁷ Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 287.

¹²¹⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 373; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 275.

¹²¹⁹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 374; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 287.

¹²²⁰ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 374; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 287.

¹²²¹ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 373; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muḥâdarât*, 6: 79.

¹²²² Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 275.

Akasya ağcının kabuklarından daha değersiz

أَهْوَنُ مِنْ ضُرَاطَةِ الْجَمَلِ¹²²⁴

Bir devenin veya yaban eşeğin osuruğundan daha değersiz

أَهْوَنُ مِنْ ثَمَلَةٍ¹²²⁵ / مِنْ طُلَيْهِ¹²²⁶ / مِنْ رِيْدَةٍ¹²²⁷

Uyuz develerin ilacını sürmek için kullanılan bezden daha değersiz

أَهْوَنُ مِنْ مِعْبَاةٍ¹²²⁸ / مِنْ تِبْنَةٍ عَلَى لَبْنَةٍ¹²²⁹

Hayız bezinden/ Bir kerpiçteki samandan daha değersiz

أَهْوَنُ مِنْ لَقْعَةٍ بِبَعْرَةٍ¹²³⁰

Hayvan dışkıyı atmaktan daha aşağılayıcı

أَهْوَنُ مِنْ ذَنْبِ الْحِمَارِ عَلَى الْبَيْطَارِ¹²³¹

Baytardaki eşeğin kuyruğundan daha değersiz

أَهْوَنُ مِنْ قَعِيسٍ عَلَى عَمَتِهِ¹²³²

Kua 'ys'in halası, Ku 'ys'e yaptığı davranıştan daha aşağılayıcı

Kua 'ys, Kûfe'li olup soğuk ve yağmurlu bir havada halasını ziyarete gitmiş.

Halasının evi dardı. Ancak onlar evin köpeğini içeri alıp Kua 'ys'ı dışarıda bırakmışlar.

أَهْوَنُ مِنَ النَّبَاحِ عَلَى السَّحَابِ¹²³³

Bulutlara havlamaktan daha abes

¹²²³ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275.

¹²²⁴ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275.

¹²²⁵ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 375; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 288; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

¹²²⁶ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 375; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 288.

¹²²⁷ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 375; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 288; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 157.

¹²²⁸ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 375; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 288.

¹²²⁹ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275.

¹²³⁰ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 375; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 288; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 232.

¹²³¹ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 94.

¹²³² el-Mufaddal b. Seleme b. Âsım, *el-Fâḥir*, 30; Ezdî, *Cemheretu 'l-luğa*, 2: 840; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 376; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 59; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 66.

¹²³³ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 145.

أَهْوَنُ مِنْ تَرَهَاتِ الْبَسَابِسِ¹²³⁴

Çöllerin dar yollarından daha kullanılmaz

أَهْلَكَ مِنْ تَرَهَاتِ الْبَسَابِسِ¹²³⁵

Çöllerin dar yollarından daha tehlikeli

أَهْوَلُ مِنَ السَّيْلِ¹²³⁶ / مِنَ الْخَرِيقِ¹²³⁷

Selden/ Yangından daha korkunç

أَهْرَمَ مِنْ قَشْعِمِ¹²³⁸

Akbabadan daha uzun yaşayan

أَهْنَأُ مِنْ مِيرَاثِ الْعَمَةِ الرُّقُوبِ¹²³⁹

Çocuğu olmayan halanın mirasından daha hoş

أَهْدَى مِنَ الْيَدِ إِلَى الْقَمِ¹²⁴⁰

Ağıza giden elden daha yol bilen

أَهْدَى مِنَ الْإِنْسَانِ إِلَى فِيهِ¹²⁴¹

İnsanın ağızına giden elinden daha yol bilen

أَهْدَى مِنَ النَّجْمِ¹²⁴² / مِنْ قِطَاةٍ¹²⁴³ / مِنْ حَمَامَةٍ¹²⁴⁴ / مِنْ جَمَلٍ¹²⁴⁵

Yıldızdan/ Bağırtlaktan/ Güvercinden/ Deveden daha yol bilen

¹²³⁴ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 377; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 289.

¹²³⁵ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 377; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 289.

¹²³⁶ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 146.

¹²³⁷ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 138.

¹²³⁸ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275.

¹²³⁹ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275.

¹²⁴⁰ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 78.

¹²⁴¹ Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 79.

¹²⁴² Muberrred, *el-Kâmil fi 'l-luğa vel-edeb*, 4: 73; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 47; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 130.

¹²⁴³ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 5: 303; İbn Kuteybe, *Uyûnu 'l-aḥbâr*, 2: 84; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Kālî, *Kitâbu Ef'alu min kezâ*, 47; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Hâşimî, *el-Emsâl*, 1: 324.

¹²⁴⁴ İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275.

¹²⁴⁵ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 7: 241; İsfahânî; *Sevâ 'iru 'l-emşâl*, 373; Askeri, *Cemheretu 'l-emşâl*, 2: 275; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru 'd-durri fi 'l-Muḥâdarât*, 6: 93.

أَيْقُظُ مِنْ ذَنْبٍ¹²⁴⁶

Kurttan daha uyanık

أَيْيَسُ مِنْ صَخْرٍ¹²⁴⁷

Taştan daha kuru

أَيَّاسُ مِنْ غَرِيقٍ¹²⁴⁸

Boğulan kimseden daha ümitsiz

¹²⁴⁶ Câhiz, *Kitabu'l-Hayvân*, 2: 344; İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 379; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 322; Ebû Sa'd el-Âbî, *Neşru'd-durri fi'l-Muhâdarât*, 6: 108.

¹²⁴⁷ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 379; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 322.

¹²⁴⁸ İsfahânî; *Sevâ'iru'l-emşâl*, 379; Askeri, *Cemheretu'l-emşâl*, 2: 322.

SONUÇ

Hayattayken akranları arasında büyük şöhret kazanamayan müellifimiz Ebû Hilâl el-Askerî, vefatından sonra yazdığı eserleriyle Arap edebiyatının büyük âlimlerinden bir olduğunu kanıtlamıştır.

Müellifimizin yazdığı eserler çok sayıda olmasına rağmen çoğu günümüze ulaşmamıştır. Ancak elimize ulaşan eserler, gerek müellifimizin ilmî metotlarını gerekse onun yaşadığı asrın edebiyatını anlamak için yeterli olmaktadır.

Arap mesellerini toplayıp şerh eden *Cemheretu'l-emşâl* kitabı, müellifimizin nadide eserlerinden bir tanesidir. Askerî, bu kitapta çeşitli kaynaklardan topladığı meselleri, bazen ayet ve hadis ile bazen de şiir ve büyüklerin hikmetli sözleriyle istişhad ederek en güzel şekilde sistematik olarak açıklamıştır.

Cemheretu'l-emşâl kitabı üzerinde yapılan bu çalışmada, أَفْعَلُ مِنْ veyninde olan meseller, “Cahiliye, İslam ve çıkış dönemi belli olmayan meseller” şeklinde üç başlık altında incelenmiştir. İlk olarak Cahiliye dönemine ait olan ve kaynağı şiir olarak belirlenen dört mesel tespit edilmiş iken yüz elli sekiz mesel de anonim mesel olarak ele alınmıştır. İkinci olarak İslamî döneme ait mesellerin on tanesinin Kur'an-ı Kerim ayetlerinden, altısının ise Hadis-i şeriflerden, kısmi iktibas ya da mülhem olarak kaynaklandığı tespit edilmiştir. Yirmi beş meselin şiirden, kırk dört meselin ise anonim oldukları belirlenmiştir. Son olarak “**Çıkışı Dönemi Belli Olmayan Meseller**” başlığı altında değerlendirilmiştir. Burada dokuz meselin kaynağı şiir ve sekiz yüz otuz dört meselin ise anonim oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Mevridi şiir olmayan ancak daha sonra şiirlerde kullanılan mesellerin sayısının tam olarak tespit edilememekle birlikte oldukça fazla oldukları kanaatini taşımaktayız. Sonuçta *Cemheretu'l-emşâl* adlı eserde Askerî tarafından أَفْعَلُ مِنْ veyninde 1090 mesel zikredilmiştir.

Müellifimiz *Cemheretu'l-emşâl*'in mukaddimesinde, أَفْعَلُ مِنْ sîgasındaki meselleri ihtiva eden İsfahânî'nin eserinden faydalandığını zikretmektedir. Ancak müellifimiz, İsfahânî'nin yazdığı bu eserin ilmî ortamlarda pek fazla değer ve itibar görmediğini iddia etmiştir. Hâlbuki iki müellifin kitaplarının arasında mukayese

yapıldığında, Askerî'nin ayırdığı أَفْعَلُ مِنْ mesellerinin çoğunun İsfahânî'nin *Sevâ'irü'l-emşâl* kitabında da geçtiğini görmekteyiz. Müellifimizin faydalandığı *Sevâ'irü'l-emşâl* kitabında geçen bazı imla hatalarının *Cemheretu'l-emşâl* kitabında da hiç düzeltilmeden olduğu gibi devam ettirildiği tespit edilmiştir.

Askerî mukaddimesinde her ne kadar İsfahânî gibi müvelled olan meselleri nakletmediğini belirtse de, *Cemheretu'l-emşâl* kitabının bazı bölümlerinde yere geldiğinde önceki görüşünün aksine olacak şekilde mesel için “Bu müvelled meseldir” demek suretiyle görüş beyan etmiştir.

Bu çalışmada incelenen meseller, Arapların çevreye, akrabaya, dostlara, kadınlara ve çocuklara karşı olan tutumlarını daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Zira Arap edebiyatı onların yaşadıkları ortama göre şekil almaktadır. Arap edebiyatında söylenen her lafza ayrı bir ehemmiyet verilmiştir. Deveye, cinsine, rengine, şekline veya gücüne göre bine yakın değişik isim veren Araplar çevresindeki diğer nesnelere de aynı incelikte davranmışlardır. Bu hassasiyet ve incelik onların mesellerinde de fark edilmektedir. Hayvanların yahut bitkilerin özelliklerine göre teşbih yapan ya da insanların en derin duygularını anlatarak onları mesel haline getiren Arapların edebiyatta ulaşmış oldukları yüksek seviyeyi göstermektedir.

Aynı şekilde Arapların yaşadıkları ortamın sert koşulları onları sevgide ve nefrette en uç noktalara taşmış, onların şahsiyetleri üzerinde etkisini göstermiş, bu sebeple övgüde ve yergide onları en tesirli ifadeler kullanmaya sevk etmiştir. Araplar, mesellerde bazen Cahiliye döneminin şiirlerini, bazen de İslamî dönemde Kur'an ve hadis lafızlarını kullanarak vermek istedikleri manaları pekiştirmişlerdir.

Ebû Hilâl el-Askerî'nin bu eseri üzerinde bu başlık altında Türkçe bir çalışma yaparak ilim dünyasına katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu çalışmanın gerek eser üzerinde gerekse müellif üzerinde nice yeni çalışmaların yapılmasına katkı sunmasını ümit etmekteyiz.

KAYNAKÇA

A'râbî, Abdulvehhâb b. Harîş Ebû Mishal el-Hemedânî. *Kitâbu'n-Nevâdir*. thk. İzzet Huseyin. Şam: Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, 1380/1961.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel el-Şeybânî el-Mervezî. *el-Musned*. thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Murşid. Beyrut: Muesesetu'r-Risale, 1421/2001.

Ahmed b. Hanbel. *Kitâbu'l-Îlel ve ma'rifeti'r-ricâl*. thk. Vasiyullah b. Muhammed Abbas. Riyad: Dâru'l-Hânî, 1422/2001.

Âmidî, Ebu'l-Kâsım el-Hasen b. Bişr b. Yahyâ. *el-Muvâzene beyne Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*. thk. Seyyid Ahmed sakr, Abdullah el-Muharib. Kahire: Daru'l-Maaref, 1994.

Askeri, Ebû Hilâl Hasan b. Abdullah b. Sehl b. Saîd b. Yahyâ b. Mehrân. *Cemheretu'l-emşâl*. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1433/2012.

Bâharzî, Ebû'l-Hasen Alî b. el-Hasen b. Alî b. Ebi't-Tayyib. *Dumyetu'l-kaşr ve 'uşratu ehli'l-'aşr*. Beyrut: Daru'l-Cîl, 1414.

Bâhilî, Ebû Nasr Ahmed b. Hâtim. *Dîvâni Zi'r-rumme*. thk. Abdulkuddus Ebû Salih. Cidde: Muesesetul'İman, 1402/1982.

Bal, Yusuf Ziya. *Arap dilinde ism-i tafdîl*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yüksek lisans tezi, 2016.

Belâzurî, Eb'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbu'l-eşraf*. thk. Suheyl Zekkar, Riyad el-Zerekli. Beyrut: Daru'l Fikr, 1417/1996.

Beyhakî, İbrâhim b. Muhammed. *Kitâbu'l-Meḥâsin ve'l-mesâvî*. thk. Adnan Ali. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.

Brockelmann, Carl. *Tarihu'l-edebi'l-Arabî*. çev. Abdulhalim en-Neccar. Kahire: Daru'l-Mearif.

Buhturi, Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî. *el-Hamâse*. thk. Muhammed İbrahim Hüvver ve Ahmet Muhammed Ubeyd. Abu Dabi: Abu Dabi Kültür ve Miras Kurumu, 1428/2007.

Buyankara, Abdullah. *Cemheretu'l-emşâl'de Geçen Ef'alu Min Vezni Dışında Gelen Mesellerin İncelenmesi*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2020.

Câhiz, Amr b. Bahr b. Mahbûb. *Kitabu'l-Hayvân*. Beyrut: Daru'l- kutubi'l-İlmiyye, 1424.

Câhiz, *el-Beyân ve 't-tebyîn*. Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1423.

Câhiz, *el-Meḥâsin ve 'l-aẓdâd*. Beyrut: Daru'l Hilâl, 1423.

Câhiz, *Er-Resâ'ilul-Edebiyye*. Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1423.

Câhiz, *Kitâbu 'l-Buḥalâ'*. Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1419.

Cahiz, *Kitâbu 'l-Meḥâsin ve 'l-aẓdâd*. Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1423.

Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. *es-Sihâh Tâcu'l-luġa*. thk. Ahmet Abdulgafur Attar. Beyrut: Daru'l-ilim li'l-melâyin, 1407/1987.

Curcanî, Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerif. *et-Ta'rîfât*. trc. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.

Dabbî, Ebu'l-Abbâs Mufaddal b. Muhammed b. Ya'la. *Emṣâlu 'l-Arab*. thk. İhsân Abbâs. Beyrût: Dâru'r-Râid el-Arabî, 1403/1983.

Dabbî, Mufaddal. *el-Mufaddaliyyât*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve Abdusselâm Muhammed Hârûn. Kahire: Daru'l-Mearif, 6. Baskı.

Dâdun, İdris. *el-Emsalu's-şabiyyetu 'l-Magribiyye*. Dârulbeyzâ: Mektebetu's-selam, 1421/2000.

Deleşî, Abdullatif. *el-Emsalu's-şabiyyetu fî 'l-Basra*. Bağdat: Daru't-tedamun.

Dîneverî, Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe. *el-Meani el-Kebir fî Ebyati'l-Meani*. thk. Salim kırankoy ve Abdurrahman b. Yahya b. Ali el-Yamani. Haydarabad: Dâiretu'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1368/1949.

Dîneverî. *Kitâbu 'ş-Şi'r ve 'ş-şu'arâ*. Kahire: daru'l-Hadis, 1423.

Durmuş, İsmail. “Mesel”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Ankara: TDV yayınları, 2004.

Ebû Temmâm, Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâî. *el-Ḥamâsetu 'ş-şuġrâ (el-Vaḥşîyyât)*. thk. Abdulazîz el-Meymenî. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1987.

Enbârî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım b. Muhammed. *ez-Zâhir fî me'ânî kelimâti'n-nâs*. thk. Hâtim Sâlih ed-Dâmin. Beyrut: Muessesetu'l-Risale, 1412/1992.

Endelusî, Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân. *et-Teẓyîl ve 't-tekmîl fî şerhi't-Teshîl*. thk. Hasan Hindâvî. Riyad: Daru kunuzi İşbilya, 1432/2011.

eş-Şarâfî, Abdulaziz. *el-Emsâl fî kitâbi'l-Hayvan*. Urdun: Mu'tah Üniversitesi, doktora tezi, 2015.

Ezdî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Dureyd. *Cemheretu'l-luğa*. thk. Remzi Munir Balabaki. Beyrut: Daru'l-ilim li'l-melâyin, 1987.

Ezdî, Kurâunneml Ebu'l-Hasen Alî b. el-Hasen b. el-Huseyn el-Hunâî. *el-Muntehab min ġarîbi kelâmi'l-'Arab*. thk. Muhammed b. Ahmed el-Ömerî. Mekke: Ummu'l-Kurra Üniversitesi, 1413/1992.

Ezherî, Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu'l-luğa*. thk. Muhammda Avad Mur'ib. Daru İhyai-Turasi'l-Arabi, 2001.

Fani, Eyyup Sabri. "Kur'ân-ı Kerim'de Geçen İsm-i Tafdil Kalıpları". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* / Cilt: 20, Sayı: 1, Haziran 2018, 341-355.

Fârâbî, Ebû İbrâhîm İshâk b. İbrâhîm. *Dîvânu'l-edeb*. thk. Ahmed Muhtâr Ömer. Kahire: Muessesetu Dari's-Ş'ab, 1424/2003.

Ferâhîdî, Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm. *Kitâbu'l-'Ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî ve İbrâhim es-Sâmerrâî. Beyrut: Daru'l-Hilâl, 1408/1988.

Gültekin, Aladdin. "Ravzatu'l-'Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/5 (Kasım 2017), 3122-3139. <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/31500/358281>

Gültekin, Aladdin. *Arap Edebiyatında Mesel ve Hikmet (Ravzatu'l-'ukûl Örneği)*. Ankara: İlahiyat, 2018.

Gültekin, Aladdin. "Muhammed b. Gâzî'nin Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserinde Geçen Arapça Şiirlerde Hikmet". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/2 (Aralık 2018), 123-148. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/571672>

Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbuddîn Yâkût b. Abdillâh. *Mu'cemu'l-udebâ'*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 2003.

Harâitî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerrî. *İ'tilâlu'l-kulûb*. thk. Hamdi Demirdaş. Riyad: Nizar Mustafa el-Baz, 1421/2000.

Hârizmî, Ebû Bekr Cemâluddîn Muhammed b. Abbâs et-Taberî. *el-Emsalu'l-Muvellade*. Abudabi: el-Mecmau's-Sekafi, 1424.

Hârizmî. *Mufîdu'l-'ulûm ve mubîdu'l-humûm*. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1418.

Hâşimî, Ebû'l-Hayr Zeyd b. 'Abdullâh b. Mes'ûd b. Rifâ'a, *el-Emsâl*. Şam: Dâru Sa'duddîn, 1423.

Idime, Muhammed Abdulhalik. *Dirâsât li uslubi'l-Kur'ani'l-Kerîm*. Kahire: Daru'l-Hadis.

İbn Abbâd, Ebu'l-Kâsım İsmâîl b. Abbâd b. el-Abbâs et-Tâlekânî. *el-Muhit*. thk. Muhammed Hasan Âl Yasin. Beyrut: Alemu'l-kutub, 1994/1414.

İbn 'Abd Rabbih, Ebû Ömer Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelusî. *el-İkdu'l-ferîd*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1404.

İbn Ebî Avn, Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. Ahmed b. Ebî Avn el-Bağdâdî. *Kitâbu't-Teşbihât*. thk. Muhammed Abdulmuîd Han. Londra: Cambridge Üniversitesi, 1369/1950.

İbn Ebu'd Duniyâ, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî. *es-Samt ve âdâbu'l-lisân*. thk. Ebû İshak el-Huveynî. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1410.

İbn Ebu'd Duniyâ. *Sıfatu'n-nâr*. thk. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf. Beyrut: Daru İbn Hazm, 1417/1997.

İbn el-Kelbî, Ebu'l-Munzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kûfî. *Nesebu Me'ad ve'l-Yemeni'l-kebîr*. thk. Nâcî Hasan. Beyrut: Mektebetu'l-Nahdati'l-Arabiyye, 1408/1988.

İbn el-Mubârek, Ebû Abdirrahmân Abdullah b. el-Mubârek b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî. *Kitâbu'z-Zuhd ve'r-rekâ'ik*. thk. Habîburrahman el-A'zamî. Beyrut: Daru'l-kutubi'l-İlmiyye.

İbn es-Sikkît, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İshâk. *el-Elfâz*. thk. Fahreddin Kabave. Beyrut: Mektebetu Lübnan Naişurun, 1998.

İbn es-Sikkît. *Islâhu'l-Mantık*. thk. Muhammed Mur'ib. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-Arabi, 1423/2002.

İbn Fâris, Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvîn. *Mutehayyeru'l-elfâz*. thk. Hilâl Naci. Bağdat: Ma'arif yayınevi, 1390/1970.

İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ b. Muhammed er-Râzî. *Mucmelu'l-Luga*. thk. Zuheyr Abudulmuhsin Sultan. Beyrut: Muesesetu'r-Risale, 1406/1986.

İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luga*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn. Şam: Dar'l-fikir, 1399/1979.

İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Umeyye b. Amr el-Hâşimî. *el-Muḥabber*. thk. Ilse Lichtenstädter. Beyrut: dar'l-Âfaki'l-Cedide.

İbn Hâkân, Ebû Muhammed el-Feth b. Hâkân Urtûc. *Kalaidul Akyan*. Mısır: 1284/1866.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Bustî. *el-Musnedu's-sahîh*. thk. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Muesesetu'r-Risale, 1414/1993.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî. *es-Sîretu'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekkâ - İbrâhim el-Ebyârî - Abdulhafîz eş-Şelebî. Kahire: Mustafa el-Babî matbaası, 1375/1955.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *Uyûnu'l-aḥbâr*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418.

İbn Kuteybe. *el-Cerâsîm*. thk. Muhammed Casim el-Humeydi. Şam: Kültür Bakanlığı, 1997.

İbn Kuteybe. *el-Ma'ârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: el-hey'etu'l-masriyyetu'l-Ammetu li'l-kitap, 1992.

İbn Kuteybe. *el-Meani'l-Kebir fi Ebyati'l-Meani*. thk. Salim Krenkow ve Abdurrahman el-Yamani. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1405/1984.

İbn Kuteybe. *Ġarîbu'l-hadîs*. thk. Abdullah el-Cebûrî. Bağdad: Metba'atü'l-âni, 1398/1977.

İbn Kuteybe. *Te'vîlu muhtelifi'l-hadîs*. Beyrut: el-Mektebû'l-İslami, 1419/1999.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sunen*. thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Murşid ve diğerleri. Beyrut: Daru'r-Risaleti'l-Alemîyye, 1430/2009.

İbn Manzur, Ebû'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Manzur el-Ensârî er-Ruveyfî, *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1414.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakatu'l-kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata. Beyrut: Daru'l-kutubi'l-İlmiyye, 1410/1990.

İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Numeyrî el-Basrî. *Târîhu'l-Medîne*. thk. Fehîm Muhammed Şeltût. Cidde: Seyyid Habib Mahmud Ahmed nefekesiyle basılmıştır, 1399.

İbn Vehb, Ebû Muhammed Abdullah b. Vehb b. Muslim el-Mısırî. *el-Câmi fi'l-hadîs*. thk. Mustafa Hasan Huseyin Muhammed Ebu'l-Hayr. Riyad: Daru İbni'l-Cevzi, 1416/1995.

İbnu'l-Enbârî. *el-Muzekker ve'l-mu'enness*. thk. Muhammed Abdulhâlik Uzayme. Kahire: Lecnetu İhya'i't-Turas, 1401/1981.

İbnu'l-Enbârî. *Kitâbu'l-Ezdâd*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhîm. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1407/1987.

İbnu'l-Kûtiyye, Ebû Bekr Muhammed b. Ömer b. Abdilazîz b. İbrâhîm el-Endelusî. *el-Ef'âl*. thk. Ali Fûde, Kahire: Mektebetu'l-Hancı, 1993.

İbnu'l-Mu'tez, Ebu'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mutezz-Billâh el-Abbâsî. *Tabakatu's-şu'arâ*. thk. Abdussettâr Ahmed Ferrâc. Kahire: Daru'l-Mearif.

İbnu's-Sâî, Ebû Tâlib Tâcuddîn Alî b. Enceb b. Osmân el-Hâzin el-Bağdâdî. *ed-Durr-us-semîn fî esmâ-ul-muellifîn*. thk. Ahmed Şevki Benbin, Muhammed Said Hanşî. Tunus: Daru'l-Garbi'l-İslami, 1430/2009.

İbnu'l-Merzuban el-Bahis, Ebû Mensûr el-Bahis Muhammed b. Sehl b. el-Merzubân el-Kerhî. *el-elfâz*. thk. Hamid Sâdık Kuneybî. Uman: Daru'l-Beşîr, 1412/1991.

İbnu'l-Merzuban, el-Muhavveli. *Zemmu's-sukala*. thk. Me'mun Muhammed Yasin. Şarika: Daru İbn Kesir, 1412/1991.

İmruu'l-Kays. *Divan İmruu'l-Kays*. thk. Abdurrahman el-mistavi. Beyrut: Daru'l-Marifet, 1425/2004.

İsfahânî, Ebû Abdillâh Hamza b. el-Hasen. *Sevâ'iru'l-emşâl 'alâ ef'al*. thk. Fihmî S'ad. Beyrut: Alemu'l kutub, 1409/1988.

İsfahânî. *el-İmâ'u's-şevâ'ir*. thk. Celil el-Atiyye. Beyrut: Daru'n-nidal, 1404/1984.

Kâlî, Ebû Alî İsmâîl b. el-Kâsım b. Ayzûn. *Kitâbu Ef'alu min kezâ*. thk. Ali İbrahim Kürdi. Şam: Daru sadettin, 1421/2000.

Kâlî, İsmail b. el-Kasim Ebû Ali. *el-Emâlî*. thk. Muhammed Abdulcevâd el-Asmaî. Kahire: Dâru'l-kutubi'l-Masriyye, 1344/1926.

Kâsım b. Sellâm, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî. *Kitâbu'l-emşâl*. thk. Abdulmecîd Katâmiş. Şam: Daru'l-Me'mun li'l-Turas, 1400/1980.

Kâsım b. Sellâm. *Fezâ'ilu'l-Kur'ân*. thk. Mervân el-Atiyye, Muhsin Harabe ve Vefa Takiyyuddin. Şam: Daru İbn Kesir, 1415/1995.

Kâsım b. Sellâm. *Ğarîbu'l-hadiş*. thk. Muhammed Abdulmuûd Han. Haydarâbâd: Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniye, 1384/1964.

Katib Çelebi, Mustafa b. Abdullah. *Keşfu'z-Zunûn*. Bağdat: Mektebetu'l-Musenna, 1941.

Kıftî, Ebû'l-Hasen Cemâluddîn Alî b. Yûsuf b. İbrâhîm b. Abdilvâhid eş-Şeybânî. *İnbâhu'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nuhât* thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm. Kahire: Daru'l-fikri'l-Arabî, 1406/1982.

Lahmî, Muhammed b. Ahmed b. Hişâm es-Sebtî. *el-Medhal ilâ takvîmi'l-lisân*. thk. Hatim Salih el-Zamin. Beyrut: Daru'l-Beşair'l-İslamiyye, 1424/2003.

Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vîlâtü Ehli's-sunne*. thk. Mecdî Baslum. Beyrut: Daru'l- kutubi'l- İlmiyye, 1426/2005.

Merzubânî, Ebû Ubeydillâh Muhammed b. İmrân b. Mûsâ b. Saîd el-Horasânî el-Bağdâdî. *Mu'cemu's-su'arâ*. thk. Fritz Krenkow. Beyrut: Daru'l- kutubi'l-İlmiyye, 1402/1982.

Merzubânî. *Eş'âru'n-nisâ*. thk. Sami Mekki el-Ânî ve Hilâl Naci. Riyad: Daru Alemlî'l-Kutub, 1415/1995.

Merzûki, Ebû Alî Ahmed b. Muhammed b. el-Hasen. *el-Ezmine ve'l-emkine*. Beyrut: Daru'l- kutubi'l- İlmiyye, 1417.

Meydânî, Ahmet b. Muhammed. *Mecmau'l-emsal*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit. Kahire: Matbaatu's-Sunneti'l-Muhammediyye, 1955/1374.

Muberrred, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber b. Umeyr el-Ezdî. *el-Kâmil fî'l-luğa vel-edeb*. thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim. Kahire: Daru'l Fikri'l-Arabi, 1417/1997.

Mufaddal b. Selemâ, Ebû Tâlib. *el-Fâhîr*. Daru ihyâu'l-kutubi'l-ilmiyye, 1380.

Mukâtil b. Suleymân, Ebu'l-Hasen Mukâtil b. Suleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte. Beyrut: Daru İhyâi-Turâs, 1423.

Râzî, Ebû Sa'd el-Âbi, Mansur b. Huseyin. *Neşru'd-durri fî'l-Muḥâdarât*. Thk. Halid Abdulğânî Mahfûz. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2004.

Sa'leb, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Zeyd b. Yesâr (Seyyâr) eş-Şeybânî. *Kitâbu'l-Faşîḥ*. thk. Âtîf Medkûr. Kahire: Daru'l Mearif.

Sarakustî, Ebû Muhammed Kâsım b. Sâbit b. Hazm el-Endelusî. *ed-Delâ'il*. thk. Muhammed b. Abdullah el-Kannas. Riyad: Mektebetul-Ubeyken, 1422/2001.

Seâlibî, Ebû Mansûr. *Şimâru'l-ḡulûb fî'l-muzâf ve'l-mensûb*. Beyrut: el-Mektebetul-Asriyye, 2003/1424.

Seâlibî. *et-Temsîl ve'l-muḥâḍara*. thk. Abdulfettâh Muhammed el-Hulv. Kahire: ed-Daru'l-Arabiyyetu li'l-Kitap, 1401/1981.

Sedusi, Ebû Feyd Mu'erric. *el-Emsal*. Beyrut: Daru'l Nahzati'l Arabiyye, 1982/1402.

Sellheim, Rudolf. *el Emsâlu'l-'Arabiyyeti'l-kadime*. trc. Ramazan Abduttevvâb. Beyrut: Dâru'l-Emâne, 1391/1971.

Sîbeveyhi, Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî. *el-Kitâb*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn. Kahire: Mektebetu'l-Hancı, 1408/1988.

Sicistânî, Ebû Hâtîm Sehl b. Muhammed b. Osmân b. Kâsım el-Cuşemî. *Kitabu'l-Fark*. thk. Hatim Salih el-Zâmin. Irak: el-Mucemma'u'l-ilmî el-Irakî Dergisi, 1406/1986.

Sûlî, Ebû Bekr Muhammed b. Yahyâ b. Abdillâh b. Abbâs b. Muhammed b. Sûl-Tegin el-Bağdâdî eş-Şatrancî. *Kitâbu'l-Evrâk*. Kahire: Emel Şirketi, 1425.

Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fî tabakâti'l-luğaviyyîn ve'n-nuḥât*. thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim. Lubnan: el-Mektebetu'l-Asriyye.

Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *Ṭabaḳātu'l-mufessirîn*. thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetu Vehbe, 1396.

Şeybânî, Ebû Amr İshâk b. Mirâr. *Kitâbu'l-Cîm*. thk. İbrâhim el-Ebyârî. Kahire: Vizaretu'l-evkaf, 1394/1974.

Şimşâtî, Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed b. el-Mutahhar el-Adevî. *Kitâbu'l-Envâr ve meḥâsinu'l-eş'âr*. thk. Salih Mahdi el-Azzavî. Bağdad: Vizaretu'l-İlam, 1976.

Tabâne, Bedevî Ahmed. *Ebû Hîlal el-Askerî ve mekayisuhu'l-belağîyye ve'n-nakdiyye*. Beyrut: Daru's-sakâfe, 1401/1981.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Musnidu'd-dunyâ Suleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefî. Kahire: 1405/1984.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî el-Bağdâdî. *Târîḫur-rusul ve'l-mulûk*. Beyrut: Daru't-turas, 1387.

Tevhîdî, Ebû Hayyân Alî b. Muhammed b. Abbâs. *el-İmtâ ve'l-mu'ânese*, (Beyrut: el-Mektebetul'Asriyye, 1424), 309.

Tevhîdî, Ebû Hayyân. *el-Beşâ'ir ve'z-zeḥâ'ir*. thk. Vedâd el-Kādî. Beyrut: Daru Sâdir, 1408/1988.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *eş-Şemâ'ilu'l-Muhammediyye*. thk. Seyyid b. Abbas el-celemi. Mekke: el-Mektebetu'l-ticariyye, 1413/1993.

Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd. *Kitâbu'r-Ridde*. thk. Yahya el-Cebburî. Beyrut: Dru'l-Garbi'l-İslami, 1410/ 1990.

Vâkîdî. *Kitâbu'l-Megâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Daru'l-A'lemî, 1409/1989.

Yılmaz, Selahattin. "Arap Edebiyatında Atasözleri (Meseller)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1996, sayı: 1, s. 237-241.

Yûsî, Ebû Alî Nûruddîn Hasen b. Mes'ûd b. Muhammed. *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl ve'l-hikem*. thk. Muhammed Haccî – Muhammed el-Ahdar. Dârulbeyzâ: Daru's-Sakâfe, 1401/1981.

Zeccâcî, Ebu'l-Kâsım Abdurrahmân b. İshâk en-Nihâvendî. *el-Emâlî*. thk. Abdusselâm Hârûn. Beyrut: Daru'l-Cîl, 1407/1987.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dârul'l-garbi'l-İslâmî, 1414/1993.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Mustaḫşâ fî emşâli'l- Arab*. Beyrut: Daru'l- kutubi'l-İlmiyye, 1987.

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayruddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris. *el-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 2002.

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Halep’te doğdu. Halep İmam Hatip Lisesi’nden 2008’de mezun oldu. Aynı sene içerisinde Halep Üniversitesi Şeriat Fakültesi’nde lisans eğitime başladı. Şeriat Fakültesi’nde 4. sınıfa kadar okuyup, son ders dönemini tamamlamadan Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne kaydını yaptırarak eğitime devam etti. 2016 yılında Bu Fakülteden mezun oldu. Karabük Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Bölümünde 2017 yılında Yüksek Lisans programına başladı.

